

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KADIN-SİYASET İLİŞKİSİ:
CHP ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Özge Yücel

137518

Ankara
Ocak 2003

137518

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KADIN-SİYASET İLİŞKİSİ:
CHP ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN TAYIN MERKEZİ

Özge Yücel
137518

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Serpil Sancar Üşür

Ankara
Ocak 2003

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ
(SİYASET BİLİMİ)
ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE KADIN-SİYASET İLİŞKİSİ:
CHP ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Serpil Sancaç

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Doç. Dr. Serpil Sancaç
Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Timsi
Yrd. Doç. Dr. Fehime Fıçık

İmzası

Doç. Dr. Serpil Sancaç
Yrd. Doç. Dr. Nilüfer Timsi
Yrd. Doç. Dr. Fehime Fıçık

Tez Sınavı Tarihi.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	III
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE YÖNTEMİ	4
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜRDEKİ TARTIŞMALAR.....	4
1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi.....	5
1.2 Özel Alan, Kamusal Alan ve Geleneksel Siyaset.....	11
1.3. Siyasal Katılım ve Temsil.....	20
1.4. İktidar ve Alternatif Siyaset.....	27
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİ TOPLAMA VE VERİ ANALİZ TEKNİĞİ.....	31
II. CHP’NİN KENDİNİ TANIMLAYIŞI VE PARTİ METİNLERİNDE KADIN-SİYASET İLİŞKİSİ	37
1. CHP Parti Programı.....	37
2. CHP Parti Tüzüğü	41
3.CHP Kadın Kolları Yönetmeliği.....	43
4. CHP 29. Olağan Kurultayı Çalışma Raporu.....	46
5. 8 Mart 2002 Tarihli CHP Kadın Programı.....	48
III. PARTİ ÜYELERİ, KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ VE SİYASET	55
1. İLÇE TEŞKİLATINA İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME.....	57
2. ÜYELERLE GÖRÜŞMELER.....	58
2.1. Üyelerin Örgütlü Siyasetle Uğraşma Nedenleri ve Siyaseti Tanımlama Biçimleri	58
2.2. Üyelerin “Kadın”a Bakışı ve Partilerinin Cinsiyet Politikalarına İlişkin Görüşleri.....	62
2.3. İlçe Teşkilatı Kadın Kolu Faaliyetleri.....	72

2.4. Üyelerin Politik Süreçlere ver Karar Alma Mekanizmalarının İşleyişine İlişkin Görüşleri.....	79
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	82
EKLER.....	88
KAYNAKÇA.....	97
ÖZET.....	105
ABSTRACT.....	106

KISALTMALAR

İLEF	İletişim Fakültesi
İÜSBF	İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
KASAUM	Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi
KSSGM	Kadının Sorunları ve Statüsü Genel Müdürlüğü
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TUSES	Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Yaklaşık ikiyüz yıldır süren ve son elli yılda ivme kazanan feminist hareketin sürdürdüğü tartışmalar siyaset biliminin ve hukukun bazı temel kavramlarına farklı bakış açıları getirmiş ve değişimlerin siyasi, hukuki, sosyal alanlarda somutlaştırılabilmesi için sürdürülen bu mücadele, özellikle Avrupa ülkelerinde önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Eşitlik, özgürlük, demokrasi, temsil, katılım, vatandaşlık, iktidar, siyaset, kamusal alan ve özel alan farklı feminizmlerin tartışmaya açtığı temel kavramların bazılarıdır. Bu araştırma, belirtilen kavramları feminist teorinin getirdiği eleştiriler bağlamında tartışarak Türkiye'deki kadın-siyaset ilişkisinin kimi yönlerini anlamayı amaçlamaktadır.

Kadınların özgürlük ve eşitlik mücadelesi sürecinde dönemseller olarak farklı iddialar ön plana çıkmış ve farklı kazanımlar sağlanmıştır. Ancak hem değişik başlıklar altında toplanan feminizmler arasında önemli benzerliklere, hem de aynı başlık altında toplanan feministlerin görüşleri arasında belirgin farklılıklara rastlamak mümkündür. Farklı feminizmlerin hepsinin birleştiği -belki de tek- nokta, kadınların hemen hemen her toplumda, farklı derecelerde de olsa ikincil konumda olmaları ve bunun doğal değil tarihsel, toplumsal ve dolayısıyla değiştirilebilir bir durum olduğudur. Bu varsayımdan hareket ettiğimizde yerleşik tüm kavramları ve kurumları yeniden sorgulamamız gerekmektedir. Biz bu sorgulamayı siyasi partiler içinde yaşanan cinsiyetçilik açısından yapmayı tercih ettik. Amacımız siyasetle uğraşan insanların cinsiyet açısından gösterdikleri benzerlikleri ve farklılıkları saptayarak, örgütlü siyaset içinde yer alan kadınların siyasetle kurdukları ilişkiyi anlayabilmektir. Bu ilişkiyi anlayabilmek için üyelerin siyaseti tanımlama ve örgütlü

siyasetle uğraşma gerekçelerine, eylem biçimlerine, partileriyle ve birbiriyle kurdukları ilişkilere ve güç/iktidar ilişkilerine baktık. Tartışmamızı cinsiyet, toplumsal cinsiyet, kamusal alan, özel alan, özgürlük, eşitlik, vatandaşlık, demokrasi, siyaset, katılım, temsil ve iktidar kavramları üzerinden yürüttük. Çalışmada kadın-erkek ilişkileri kadar kadınların kendi aralarındaki ilişkilerinin de sorgulanmasının nedeni, kadınların birbirlerine ve kendilerine hangi gözle baktıklarını ve onları “kadınlar” olarak bir arada tutan bir şeyin olup olmadığını anlamaya çalışmaktı.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi, yöntemi tanımlanmış ve literatürdeki tartışmalardan söz edilmiştir. Bu bölümde öncelikle cinsiyetçilikle ilgili çalışmaların ana eksenini oluşturan cinsiyet-toplumsal cinsiyet tartışmasına yer verilmiş, daha sonra kamusal alan ve özel alan ilişkisi, bununla bağlantılı olarak özgürlük, eşitlik, vatandaşlık ve demokrasi kavramları tartışılmıştır. Kamusal bir pratik olarak tanımlanan geleneksel siyaset anlayışı, bu anlayışa içkin sorunlar, katılım ve temsil meselesi tartışıldıktan sonra alternatif siyaset kavrayışına yer verilmiş ve iktidar kavramı üzerinde durulmuştur. İkinci alt başlık araştırmanın yöntemine ilişkin olup, bu bölümde niteliksel araştırma yönteminin seçilmesinin nedenleri, veri toplama ve veri analiz teknikleri anlatılmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın yapıldığı siyasi partinin kendisini nasıl tanımladığı, öncelikleri ve değerleri belirlendikten sonra parti metinlerinde kadına hangi bağlamda yer verildiğine bakılarak, partinin savunduğu ideoloji ile kadın politikaları arasında kurduğu bağ analiz edilmeye çalışılmıştır. Parti metinlerinin

konumuzla ilgili maddelerinin tam metni, çalışmanın sonunda “Ekler” bölümünde bulunabilir.

Üçüncü ve son bölümde ise, seçilen siyasi partinin altı üyesiyle yapılan açık uçlu, yarı-yapılandırılmış yüz yüze görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri ile derlenen verilerin analizine yer verilmiştir. Böylece partinin kendisini tanımlayışı ile parti üyelerinin kendilerini ve siyaseti tanımlayışları karşılaştırılarak, Türkiye’de kadın ve siyaset ilişkisine dair betimlemeler yapılmıştır.

I. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE YÖNTEMİ

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜRDEKİ TARTIŞMALAR

Araştırmanın kavramsal çerçevesi cinsiyet ve toplumsal cinsiyet, kamusal alan, özel alan, özgürlük, eşitlik, vatandaşlık, demokrasi, katılım, temsil, siyaset ve iktidar olmak üzere on iki temel kavram üzerine oturmaktadır. Bu bölümde öncelikle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına ilişkin tartışmalara yer verilerek, kadın sorununa ilişkin tartışmalarda toplumsal cinsiyet kavramının sağladığı açılımlara değinilmektedir. Zira cinsiyet rolleri teorisinden toplumsal cinsiyet kavramına yönelinmesiyle birlikte kadın-erkek ilişkisinde rol oynayan iktidar ön plana çıkmış ve kadın sorununa ilişkin tartışmalarda iktidar ilişkilerinin analizi önem kazanmıştır. Çalışmanın sorunsalı açısından önem taşıyan bir diğer tartışma kamusal alan ve özel alana ilişkindir. 18. yy. toplum sözleşmesi kuramlarına göre kamusal alan ve özel alanın birbirinden kesin olarak ayrılması ve kadının özel alanla erkeğinse kamusal alanla özdeşleştirilmesi, pek çok feministe göre, cinsiyet açısından görülen eşitsizliklerinin temel nedenidir. Bu tartışma toplum sözleşmesi kuramlarında temellenen liberal demokrasinin özgürlük, eşitlik, vatandaşlık ve demokrasi anlayışlarının da sorgulanmasına yol açmıştır. Çünkü klasik anlayışa göre cinsiyetsizmiş gibi görünen özgürlük, eşitlik, vatandaşlık anlayışları, kadınları, yine klasik anlayışa göre kamusal alanda gerçekleştirilen bir pratik olarak görülen siyasetin dışında tutmaktadır. Bu ise temsili demokrasilerin katılım ve temsil ilkelerinin tartışılmasına yol açmakta ve demokrasilerin fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için alternatif siyaset arayışlarını gündeme getirmektedir.

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi

19. yy.'da (Mary Wolstonecraft'ın başını çektiği) Aydınlanmacı/Liberal feministlerin temel iddialarından biri, kadınların ve erkeklerin doğuştan aynı öze sahip oldukları, dolayısıyla aynı haklara sahip olmaları gerektiği ve bunu sağlamanın yolunun da eşitlikçi ve eleştirel bir eğitim sistemi olduğu iken (Donovan, 1997: 28), İkinci-dalga feminizmde 'öz' kavramının sorgulanması ve aynılık yerine farklılık iddiasının gündeme getirilmesiyle birlikte, kadınlık ve erkeklik kavramları arasındaki ilişki daha farklı bir bağlamda değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu noktada feministler biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlaştırmasını devreye sokarak -öncelikle Radikal Feministler- toplumsal cinsiyet ilişkilerini iktidar ve siyaset kavramlarıyla bağlantılı olarak düşünmeye başlamışlardır. Aslında hareketin başından beri kadınların ikincil konumda oluşuna hizmet eden yaygın normları ve doğallaştırma mekanizmalarını sorgulamalarına rağmen, bu doğallaştırmaya hizmet eden etkenler, nedenler ve çözümler noktasında, hem farklı akımlar arasında, hem de aynı başlık altında değerlendirilen feministler arasında derin farklılıklar bulunduğunu belirtmiştik. Bununla birlikte hemen hemen hepsinin kafasını kurcalayan temel sorun, kadınlar ve erkeklerin biyolojik açıdan gösterdikleri farklılıkların toplumsal ilişkilerde neden kadın aleyhine işlediği, kadınlık ve erkeklik tanımlanırken bunlar arasında neden bir hiyerarşinin kurulduğudur. Genellikle liberal feminist olarak nitelenen Friedan kadınların kamusal alana çıkmalarına çok önem verir; kadınların önlerinde farklı rol modellerinin olmayışını, toplumsallaşma sürecinde ailenin, medyanın, edebiyatın, sosyal bilimlerin cinsiyet rollerini pekiştirip yeniden üretmelerinin nedeni olarak görür (Friedan, 1965).

Doğuştan sahip olduğumuz farklı üreme organlarına göre dişi ya da erkek olarak iki biyolojik cinsiyete ayırılırız. Toplumsallaşma sürecinde “kadın” ya da “erkek” olarak adlandırılırız, ki bu da toplumsal cinsiyetimizi belirtir. Ancak feministler bu ayrımında, Aydınlanmacı gelenekteki dualist düşünme biçiminin karşıtlıklarından farklı olarak, kavramların karşılıklı etkileşim içinde olduklarını kabul ederler¹. Örneğin Zillah Eisenstein, cinsiyetin biyolojik olarak dişi olmayı ifade ettiğini, toplumsal cinsiyetin ise dişiliğin ne demek olduğunun kültürel yorumu olduğunu söylerken ve bu ayrımı sorunsallaştırırken, biyolojik varlığın kısmen kültür içinde tanımlandığını, aynı şekilde toplumsal cinsiyetin de biyolojik yapıdan ayrı düşünülemediğini belirtir (Eisenstein, 1988: 2). O halde dişi-erkek ayrımı biyolojik yapımıza, kadın-erkek ayrımı toplumsal ve kültürel yapımıza işaret etmektedir.

Dişi ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar, yani biyolojik cinsiyetler, davranış farklılıklarını ve farklı toplumsal rolleri açıklamak için kullanıldığında sorun belirmeye başlar. Çünkü kadının yeniden üretime dayalı biyolojisinin sonucu olarak aile üyelerinin duygusal/fiziksel ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik “anlatımsal”(expressive), erkeğinse dış dünyayla bağlantı kurarak ve çalışarak aileyi geçindirmesi nedeniyle “araçsal”(instrumental) bir rol üstlendiği, bunun da doğal/normal bir yapılanma olduğu ileri sürülür (Garrett, 1989: 6). Kadınlar doğaları gereği daha duygusal, sezgisel, doğaya yakın, erkeklerse daha rasyonel, nesnel ve kültürün yapıcıları olarak görülürler.

¹ Ancak aksi yönde düşünen yazarlar da vardır. Örneğin Genevieve Lloyd, cinsiyet-toplumsal cinsiyet kavramlaştırmasını da kartezyen ikici düşünme biçiminin uzantısı olarak görür. (Lloyd, 1996: 15)

Farklı cinslerin farklı davranış, düşünce ve yaşam biçimlerini açıklamak için biyolojik cinsiyetten hareket edenler, biyolojik indirgemecilik ve özcülük eleştirileriyle karşılaşmışlardır (Donovan, 1997; Ramazanoğlu, 1998). Bu anlayış özcü ve indirgemeci olduğu kadar, dualist (ikici) düşünce tarzının da uzantısıydı. Dualist düşünce tarzı, yani kavramları birbirine karşıt olarak kurmak ve bunlar arasındaki etkileşimi görmemek, bu kavramlardan birinin merkeze konmasına, diğer kavramısa merkezdekine göre yorumlanmasına yani 'öteki'leşmesine yol açıyordu. Aydınlanma düşüncesine içkin bu düşünce tarzındaki özne-nesne, doğa-kültür, akıl-duygu, kadın-erkek gibi karşıtlıklar incelendiğinde, bunlar arasındaki ilişkinin hep belirleyen-belirlenen ilişkisi olduğu görüldü. Çünkü bu karşıtlıklar birbirini içermiyor, dışlayacak şekilde kuruluyorlardı (Örneğin nesne, özne tarafından algılanan, tanımlanandı). Ancak ikili karşıtlıklar şeklinde düşünme biçimi Descartes'le başlamayıp, kökeni Aristoteles ve Platon'daki madde ve ruh ayrımına kadar gider. Antik Yunan metinlerini çözümleyen Lloyd (1996), bu ayrımın bilenebilir ve üzerinde tahakküm kurulabilir maddeyle, kadınsı olan arasında bir bağ kurulduğunu ve daha sonra Descartes'çı kartezyen felsefenin de kadınlığın ve erkekliğin birbirine karşıt şeylermiş gibi kurulmasına hizmet ettiğini belirtir. Bu noktaya dikkat çeken diğer feministler de kadının 'erkek olmayan', dolayısıyla yaygın erkeklik tanımının dışında kalan özelliklere sahip olan olarak tanımlandığını ileri sürmüşlerdir.

Kadınlık ve erkeklik kimliklerinin toplumsal olarak kurulduğunu vurgulamak amacıyla 20. yy. başlarında geliştirilen teori "cinsiyet rolleri teorisi"dir. 20. yy'm ikinci yarısında sosyal bilimlerde bu teorinin yetersizliğinin anlaşılmasıyla, "cinsiyet rolleri" yerine "toplumsal cinsiyet" kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Connell,

1998; Kenelly, Merz, Lorber, 2001). Cinsiyet ilişkilerini toplumsallaşma sürecinde benimsenen rollere bağlayan teori çocuğun doğum anından itibaren ona konan isim, giydirilen giysinin rengi ve şekliyle bu süreci başlatır ve bu süreç çeşitli psikolojik teorilerle açıklanmaya çalışılır (Garrett, 1989: 20-37).

“Toplumsal roller” ya da “cinsel roller” kavramlaştırmaları cinsiyet ilişkilerinin yorumlanmasında önemli açılımlar sağlamışlardır. R.W. Connell, bu teorinin kadının ve erkeğin farklı davranışlarını farklı toplumsal beklentiler bağlamında açıklaması nedeniyle biyolojik indirgemeci anlayıştan uzaklaşmamızı sağladığına değinir (1998: 78-79). Böylece kişiliğin oluşum süreciyle toplumsal yapı birleştirilmiş olmakta ve bu da toplumsal rollere dair beklentilerin aşılmasıyla sorunun aşılabileceğine dair bir beklentiye yol açmaktadır. Diğer yandan yazarın tam da toplumsal beklentilerin neden böyle olduğu noktasında itirazları vardır. Cinsel rollerin toplumsallaşma sürecinde öğrenilmesi tezinde amaç, cinsel kimliğin oluşumunun toplumsal yönünü vurgulamaktır. Ancak toplumun neden böyle bir beklenti içinde olup, bazı davranışları ödüllendirirken diğerlerine yaptırım uyguladığını açıklayamayız. Eğer kişisel beklentilerden söz edersek, son tahlilde rol teorisinin toplumsal olmadığı sonucuna varırız. Bu teorideki sorun “kadın rolü” ve “erkek rolü”nden söz ederek başlangıçta kurtulduğumuzu sandığımız indirgemeci anlayışa geri dönmemizdir (Connell, 1998: 80-84).

İkinci-dalga feministlerin toplumsal cinsiyet kavramını kullanmayı tercih etmelerinin nedeni de, rol teorisindeki eksikliği görmeleri ve cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yatan güç/iktidar ilişkilerini analiz etmeye çalışmalarıydı. Marksizm kadınların ezilmesinden kapitalist sistemi sorumlu tutmaktaydı. Esas olarak

sömürülen işçi sınıfının bağımlılığına ve sınıflı toplum yapısına son verme amacı taşıyan Marksist teoriye göre kadınların ezilmişliği ikinci derecede önem taşıyan bir konu iken, sonraları radikal feminizmin etkisiyle onlar da güç ilişkileri üzerinde durmaya başlamışlardı (Donovan, 1997; Ramazanoğlu, 1998).

Radikal feministlerle birlikte toplumsal cinsiyet, siyaset, iktidar kavramları daha sık bir arada kullanılır olmuştur. Millett'in patriyarka olarak kavramsallaştırdığı işleyiş mekanizması çözümlenmeye çalışıldı². Bunun nedeni, oy hakkı elde etmelerine, özel alan hapsolmayıp kamusal alanda erkeklerle hemen hemen eşit haklar elde etmelerine ya da görünürde yasalar tarafından engellenmemelerine rağmen kadınların hemen her toplumda ikincil statüde olmaya devam etmeleriydi. Kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip olmalarına rağmen siyasi örgütlerde erkeklere oranla daha az sayıda yer alıyorlardı. Benzer/aynı nitelikte işlerde çalışsalar bile onlara erkeklerden daha az ücret ödeniyordu. Kamusal hayatın içine dalıp daha fazla sorumluluk üstlenmelerine rağmen, ev içindeki sorumluluklarından aynı oranda kurtulamayıp çifte iş yükü altına giriyorlardı (Üşür, 1998). Sorun ideolojik ve sistematik olduğuna göre, eşitlik ve özgürlük iddiasıyla birlikte, bu kavramların kendisi de sorgulanmalıydı.

Patriyarka kavramı, erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu egemenliği ve bu egemenliği sürdürmeye yarayan mekanizmayı, ideolojileri ve yapıları ifade eder (Ramazanoğlu, 1998: 56) ve başlangıçta patriyarkanın evrensel olduğu kabul edilmiştir. Patriyarka kavramı, baskının ne kadar yaygın ve sistematik olduğunun anlaşılmasına yardım etmiştir. Diğer yandan patriyarkanın evrenselliğini kabul

² Millett erkeklerin üstünlüğü görüşünün "her türlü ırk ayrımından, sınıf bölünmesinden daha kesin, daha katı ve daha sürekli" olduğunu düşünüyor, cinsiyet ayrımcılığının temellerini ekonomik ve siyasi yapıların ötesinde görüyordu (Millett, 1970:47).

etmek, erkeklerin sırf erkek olmaları nedeniyle tüm kadınlara sistemli olarak baskı uyguladıkları, kadınların da sırf kadın olmaları nedeniyle bu baskıya karşı ortaklaşa mücadele etmeleri gerektiği anlayışına götürebilir bizi. Bu ise, kadınlar ve erkekler arasında yanıltıcı bir kategorik ayırım yapmamıza yol açar. Çünkü tüm kadınların aynı çıkarlara sahip olduklarını, aynı şekilde ezildiklerini varsayamayız. Benzer şekilde, tüm erkeklerin baskıcı, şiddet yanlısı, doğası gereği yıkıcı olduklarını ileri süremeyiz. Diğer yandan kavramların sorgulanması/yeniden tanımlanması, hem ideolojik hem de epistemolojik sorunlarla boğuşmayı gerektirir. Eğer ataerkil sistem, doğallaştırma, meşrulaştırma ve görünmez kılma yoluyla ideolojik olanı bize dayatıyorsa, gerçeğin kendisinin ne olduğu ve bunu kimin, nasıl tanımlayacağı da bir sorun olarak çıkar karşımıza. Örneğin erkek egemen toplumun dayattığı ‘kadınlık’ı reddettiğimizde, bunun karşısına koyduğumuz ‘kadınlık’ ne kadar gerçektir?³

Eleştirel düşünürler zaten klasik teorilerdeki verili gerçeklik fikrini reddettiklerinden ve gerçekliklerin zamana ve mekana göre yorumlanması gerektiğini düşündüklerinden, bu durum onlar için bir sorun olmaktan çıkar. Ancak bu bağlamda da başka bir sorunla karşı karşıya kalırız. Gerçeklik dil içinde kurulduğuna göre ve bu dil de egemen ataerkil söylemin dili olduğuna göre, kadınların bu dille, bu düşünme biçimleriyle kendilerini tanımlamaları olası mıdır? Bu ancak, kadınlar nesnelere oldukları bu düzenin aynı zamanda öznelere de olduklarının kabulüyle mümkün olacaktır (Hirschmann, 1996). Bu bilinçle hareket

³ Meltem Ahıska “Kimlik Kavramı Üzerine Fragmanlar” adlı makalesinde, ‘benlik’ten farklı olarak ‘kimlik’in, toplumsal simgelerin temsili olduğunu, eleştirilebileceğini ve dönüştürülebileceğini, ancak tamamen inkar edilemeyeceğini, bu bağlamda kadınlık ve erkeklik kimliklerinin, tarihsel ve toplumsal koşulların ürünü olmalarının yanı sıra inkar edilemez olduğunu, önemli olanınsa bu kimliklere eleştirel gözle bakabilmek ve aralarındaki etkileşimi göz önünde bulundurabilmek olduğunu söyler (Ahıska, 1996)

edildiğinde mevcut kavramları ve kurumları sorgulamak mümkün olacak, kadınlar birbirleriyle ilişki kurup deneyimlerini paylaştıkça, kişisel sandıkları sorunlarının çok da kişisel olmadığını anlayacaklar ve buna göre eylem belirleyebileceklerdir. Ayrıca, toplumda geçerli olan kadınlık ve erkeklik anlayışları hepimizi belirli düzeylerde etkilese de, kimi değer yargılarını bilinçsizce içselleştirsek de, farklı “kadınlık” ve “erkeklik”ler her zaman olasıdır.

1.2. Kamusal Alan, Özel Alan ve Geleneksel Siyaset

Kamusal alan ile özel alan arasındaki ayırım günümüzün modern/liberal toplumlarına özgü değildir. Ancak günümüzde bu iki alan arasındaki ilişki modernlik öncesi toplumlardakinden farklılık gösterir.

Eski Yunan’da Aristoteles “İnsan, politik bir hayvandır” derken, insanı insan yapan özelliğin siyasetle uğraşması olduğunu vurguluyordu. Bununla birlikte siyaset herkesin ilgilenip uğraşabileceği değil, yalnızca erdemli ve bilge olanların faaliyet gösterebilecekleri bir alandı. Kadınlar, köleler ve yeterince erdemli, bilge olmayanlar siyasetin dışında tutuluyordu (Phillips, 1995: 44-45). Siyaset, kamusal alana ait bir uğraş olarak nitelendiriliyordu. Kamusal alan karşısında yer alan özel alan duygusallığın, kişisel ilişkilerin, gereksinimlerin alanı olarak görülürken, özgür ve eşit vatandaşların “ortak iyi”yi aradıkları kamusal alan özel alan karşısında çok daha önemli, ayrıcalıklı ve farklıydı (Ackelsberg ve Shanley, 1998: 214).

Kapitalist toplum birey kavramını ön plana çıkardı. Bireyin ön plana çıkması, kişisel ilişkilerin yaşandığı özel alanın da ayrıcalık kazanmasını sağladı. Çünkü bireyin devlet müdahalesi olmaksızın özgürlüğünü, yani “doğası”nı yaşayabileceği

alan, özel alandı. Ancak bu noktada yaşanan dönüşüm de sorunliydu. Çünkü Doğal Haklar Doktrini'nde temellenen liberalizmin özgürlük anlayışı özel alanı dışsal her tür müdahaleden korurken, bu alandaki ilişkileri düzenleme dışı bırakıyordu. Özel alanın ve ilişkilerinin tamamen müdahale dışı bırakılması, tek başına, özgürlüğün teminatı olamayacağı gibi, özgürlüğün herkes için sağlanması, yani eşitliğin fiilen gerçekleştirilmesi için de bir çözüm önermiyordu. İşte feminizmin kamusal alan ve özel alan -ve bu bağlamda özgürlük, eşitlik, vatandaşlık- kavramlarına getirdiği eleştiriler bu noktada devreye girer.

Özel alan ve kamusal alanın birbirinden kesin olarak ayrılmasının ve kadının özel alanla erkeğin kamusal alanla özdeşleşmesinin temeli, 18.yy. toplum sözleşmesi kuramlarına dayanır⁴. Daha önceleri sivil toplum politik toplum olarak devletle özdeş görülürken, bu kuramlarla birlikte sivil toplum kamusal alan olarak formüle edilmeye başlanmış⁵ ve toplum sözleşmesi de erkeklerin kamusal alanda, kendi aralarında gerçekleştirdikleri ve kadınları da temsil ettikleri bir sözleşme olarak kurgulanmıştır (Çaha, 1998: 21-49). Kadın ve erkek her ne kadar doğaları gereği eşitse de evlilikle kadın kocasına bağımlı hale gelir ve onun ait olduğu yer özel alandır; kamusal alandaki temsilcisi ise kocasıdır. Ancak Sanayi Devrimiyle üretim birimi aile olmaktan çıkınca bu alandaki hakimiyetini de yitiren ve aynı zamanda kendisine kamusal alanda işgücü olarak ihtiyaç duyulan kadın, o zamana kadar erkek değerleriyle örülmüş kamusal alana çıkışın güçlüklerini de yaşamaya başlar.

⁴ Tarihte kadınların, üzerinde baskı kurulan ilk grup olduğu tezinden hareket eden Akal, bu bağlamda Freud'u da bir toplum sözleşmeci olarak ele alır. Örneğin toplum sözleşmecilerinden Hobbes'un kuramının temelinde "insan insanın kurdudur" fikri yatarken, Freud bu kargaşa dönemini cinsel açıdan ele alıp, siyasi iktidar olgusunu psikanalizden yola çıkarak değerlendirmiş ve toplumun oluşma aşamasına ilişkin olarak haram birleşme yasağı ve dıştan evlenme yasağı gibi cinselliği düzenleyen/denetleyen yasalar üzerine kuramını oturtmuştur (Akal, 1998: 285-300)

⁵ Çünkü, sivil toplum doğa hali karşısındaki medeni toplumu ifade ediyordu. Hegel ve Marx ise sivil toplumu, devlet öncesi toplum anlamında kullanıyorlardı (Keane, 1994)

Ekonomi ailenin dışına çıkınca, kapitalizm öncesi dönemin üretim birimleri de küçük/büyük akraba grupları olmaktan çıkmış ve fonksiyonlarını kaybeden aile sadece yeniden-üretim ve tüketim birimi halini almıştır (Benhabib ve Cornell, 1987: 4-5). Diğer bir deyişle, feodal toplumlarda üretim birimi hane iken feodal aile (henüz kapitalist topluma özgü mahremiyet, gizlilik kültürü yok iken) toplumla daha bütünleşmiş durumdadır. Kapitalizmle birlikte ev emeği ve ücretli emek ayrılınca, ev (yani özel alan) ideolojik olarak da farklılaşmıştır (Eisenstein, 1993: 253-258). Siyasal iktidarın tanrısal iktidar anlayışından insan merkezli iktidar anlayışına kaymasıyla yurttaşlık ve temsili demokrasi anlayışlarının gelişmesi ise burjuva kamusal alanın ortaya çıkmasına yol açan ikinci süreçtir (Üşür, 1994). Böylece, özel alan ve kamusal alanın birbirinden kesin olarak ayrılması, feodal toplumdaki ataerki yapının kapitalist toplumlarda şekil değiştirerek varlığını sürdürmesine yol açmıştır.

Carole Pateman (1993: 119-146) da modern kamusal-sivil dünyanın özel alanla evle aileyle ilgili olanı dışlayacak şekilde kurulduğunu, dolayısıyla evle ilgili olan her şeyin kamusal alan dışında bırakıldığını dile getirir. Toplum sözleşmesini yapanlar her ne kadar tüm bireyler gibi görünse de, buradaki bireyin aslında “17.yy’ın aile babası” olduğunu ileri sürer. Kadının toplum sözleşmesinden, birey kategorisinden ve kamusal alandan dışlanması, kadına atfedilen değerlerin de kamusal alandan ve siyasetten dışlanmasıdır. Böylece doğası gereği özgür olan kadın, toplum sözleşmesi sonucu erkeğe bağımlı hale gelmiştir (Çaha, 1996: 23). Liberal felsefenin çelişkisi bir yandan özgür ve eşit birey anlayışından hareket ederken diğer yandan kadınları toplum sözleşmesinin tarafı olmaktan dışlamasıdır. Bu çelişkiyi anlayabilmek için liberalizmin özgürlük, eşitlik ve vatandaşlığa ilişkin kavrayışına daha yakından bakmak gerekir.

Özgürlük ve eşitlik kavramlarının tanımı, bunlardan hangisinin diğerine baskın geleceği ya da aralarında nasıl bir denge kurulacağı sorunu her dönemde siyaset biliminin ve hukukun temel tartışmalarından biri olmuştur. Klasik teoride özgürlük kavramı, pozitif özgürlük ve negatif özgürlük olarak iki şekilde ele alınır (Dietz, 1993; Hirschmann, 1996). Negatif özgürlük, kişinin dışarıdan bir baskı (fiziki ya da yasal) olmaksızın istediğini yapabilmesini amaçlar. Diğer kişiler bu özgürlüğü kısıtlayamaz. Kişi, başkalarının özgürlüğünü kısıtlamadan, her arzusunu eyleme geçirebilmelidir. Klasik liberalizmde özgürlük ve eşitlik ilişkisinin özgürlük yanı ağır basmış ise de bu anlayış sonraki dönemlerde yaşanan ekonomik bunalımlar nedeniyle sosyal devletçi yaklaşımların eleştirilerine hedef olmuş ve belirli bir ölçüde devlet müdahalesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Pozitif özgürlük ise kişinin özgür olabilmesi için dışsal etkilerin yokluğunu yeterli görmez; zaman zaman dışsal bir sınırlamanın gerekliliğini savunur. Her iki özgürlük anlayışı da toplum sözleşmesi teorisyenlerince ortaya atılmıştır.

Toplum sözleşmesi ve “Doğal Haklar Doktrini”nden hareket eden liberal düşünörlere göre bireyler özgür ve eşit olarak doğsa da doğa halinde özgürlük ve eşitlik arasında bir denge olmadığından, doğası gereği özgürce yaşayan insanların çıkarları birbirleriyle çatışır ve bir sözleşme yapma ihtiyacı duyarlar. Bu “doğuştan özgür ve eşit birey” kavrayışının temelinde yatan sorun, bireyin soyut ve cinsiyetsiz olarak ele alınmış olmasıdır (Acker, 1989; Dietz, 1993; Phillips, 1994, 1995). Klasik teorilerin cinsiyetsiz görünümlerinin altındaki cinsiyetçi ve taraflı yapılarının eleştirisi, tüm teorilerin yeniden kavramlaştırılmasına yol açmıştır.

Kavramlar ortaya çıktıkları tarihsel koşullar içinde değerlendirildiğinde, başlangıçta böyle evrenselci ve soyut bir birey fikrine neden ihtiyaç duyulduğu anlaşılabilir. Burjuvazinin kavgası, aristokrasinin ayrıcalıklı yaşam tarzına son vermek ve herkesin -hangi sınıftan, ırktan, cinsiyetten, dini inanıştan gelirse gelsin- doğuştan eşit olduğu fikrini yerleştirmek olmuştur. Evrensel vatandaşlık fikri farklılıkları önemsemeyerek, “yasa önünde eşitlik”i savunmuştur. Bu anlayış, o dönemin imtiyazlı sınıflarının imtiyazlarına son vermek için gereklidir (Mitchell, 1998; Young, 1989). Zamanla bu bağlamda tanımlanan birey kavramının kapsadıklarına ve dışladıklarına bakıldığında, aslında eşitlikçi olmadığı düşünölmeye başlanmıştır. Kadınların özel alan, erkeklerinse kamusal alan bağlamında tanımlanması ve “yasa önünde eşitlik” anlayışında kamusal ilişkiler ve düzenlemeler esas alınırken özel alanın kamusal alandan keskin biçimde ayrılmasıyla özel alan yasal düzenlemelerin konusu olarak görölmemiştir. Böylece ev içi şiddet, ev işi gibi konular tamamen ‘özel’ kabul edilmiştir.

Böylece, Antik Yunan’da ayrıcalıklı insanların sürdürdüğü ayrıcalıklı bir faaliyet olarak görölen siyasetten dışlanan ve asıl ait olduğu yerin özel alan olduğu düşünölen kadın, liberal dünyada da -doğası gereği özgür ve eşit olduğu söylendiği halde- toplum sözleşmesinin tarafı olmayarak kamusal alandan dışlanmıştır.

Liberal demokrasinin cinsiyeti, ırkı, ekonomik olarak farklı koşullardan gelenleri hesaba katmaması, dışlanan kesimlerin temsil edilmeyişi, soyut olarak idealize edilen eşitliği ve özgürlüğü, eşitsizliğe ve bağımlılığa dönüştürür (Phillips, 1994). Liberal demokrasinin çıkmazlarından biri budur: verili ve tanımlanmış çıkarların olduğu varsayımıyla hareket etmesi. Nancy Hirschmann (1996) bireylerin

dünyasının doğal ve verili olmayıp tarihsel ilişkilerin ürünü olduğunu belirten toplumsal olarak inşa düşüncesinin feminist teori açısından taşıdığı öneme değinir. Bu düşüncede dilin ve ideolojinin bozduğu temel doğruların varlığına inanılmaz; gerçeklik dil ve ideoloji içinde kurulur. Bu nedenle tarihsel bağlamlarından soyutlanmış birey, özgürlük ve eşitlik kavramları dışlayıcı bir yapılanmaya yol açar.

Başlangıçta özgürlüğün ve eşitliğin sadece belirli/ayrıcalıklı kesimlerin elinde toplanmasına karşı çıkmak ve bu ilkeleri toplumun tüm katmanlarına yaymak iddiasıyla ortaya çıkan liberalizmin soyut kavramlarının yetersizliğinin anlaşılmasıyla gerçek eşitlikten bahsedebilmemiz için öncelikle eşitsiz durumdakiler arasındaki koşulları eşitlemek ve sonra onları benzer uygulamalara tabi tutmak fikri gelişmiştir. Juliet Mitchell (1998: 23-46) soyut eşitlik anlayışının yetersizliğine değinirken, yasa önünde eşitlik kavramının, yasaların genel olması nedeniyle insanlar arasındaki farklılık ve eşitsizlikleri dikkate almadığına ve bu noktada yetersiz kalıp mevcut eşitsizlikleri pekiştirdiğine değinir. Benzer şekilde Sylviane Agacinski (1998: 62-64) bireyi somut koşullardan bağımsız, dolayısıyla cinsiyetsiz bir özne olarak ele alan soyut eşitlikçi bakış açısının “*aynı zamanda iyi bir statüko bekçisi*” olduğunu ve cinsiyetsiz yurttaşlık fikrinin, eski adaletsizliklerin devam etmesine yol açtığını belirtir. Diğer yandan, eşitlik ve özdeşlik kavramları arasında bir ayrım yaparak, eşitliğin tamamen aynı olmak anlamına gelmediğini ve dolayısıyla farklılığı dışlamak zorunda olmadığını öne sürer. Dolayısıyla eşitlik kavramına farklılığı sokmak, evrensel olandan vazgeçmek değil, “*evrensel olanın somut ve farklılaşmış içeriğini*” görmektir. Anne Phillips (1995) Carole Pateman’a referansla eşitliği yeniden tanımlamak ve sadece kadın-erkek arasındaki farkları değil, kadınların kendi aralarındaki farkları da görececek şekilde çoğulcu bir yapılanmaya gitmek gerektiğini

ileri sürer. Zillah Eisenstein (1988) da “Kadın ve Hukuk” adlı kitabında bu çelişki üzerinde durur. Biçimsel bir eşitlikten sıyrılıp, kadın ve erkeklerin farklı durumlarına ilişkin farklı düzenlemeler yaptığımızda bu kez yine kadınların doğal olarak farklı oldukları yargısına dönme tehlikesi vardır. Bu nedenle o da iki cins arasındaki farklar kadar cinslerin kendi içindeki farkları da gözetilen bir eşitlik anlayışından söz eder.

Liberalizmin doğuştan özgür ve eşit olan bireyleri, aynı zamanda doğuştan rasyonel varlıklardır. Toplumun görevi de bireyin özgürlüğünü ve rasyonelliğini kullanmasının önünü açmak, müdahaleci olmamaktır. Diğer taraftan birey rekabetçi de olduğundan, kamusal alanda minimum düzeyde de olsa devlet müdahalesi gerekir (Dietz, 1996: 83-87). Özel alan ya da mahremiyet hakkı bağlamında değerlendirdiğimizde bizi ikileme sürükleyen nokta ise devletin, mahremiyet hakkına sahip olan kişi hakkında son sözü söylememesi ama fiilen bu hakkın geçerliliğini sağlamak için de etkin rol oynamasının gerekmesidir (Eisenstein, 1998: 187). Yani devlet bizim ‘şahsi’ meselelerimiz hakkında katı ve belirleyici bir rol oynamayacak, ancak özel alanda karşılaşılan bir sorun karşısında yasal bir müdahaleye ihtiyaç duyulduğunda başvurabileceğimiz kurumlar ve mekanizmalar yaratacaktır.

İşte bu nedenlerle kadın hareketinin ilk dönemlerinde ne pahasına olursa olsun özel alandan kamusal alana çıkıp erkeklerin sahip olduğu haklara sahip olmak olarak saptanan temel sorun, hem özel alanın hem de kamusal alanın yeniden ve bu kez daha önce dışlanmış olan kesimleri de kapsayacak şekilde tanımlanması ve ancak bu takdirde gerçek bir eşitlikten ve özgürlükten söz edilebileceği noktasına kaymıştır. Diğer yandan kamusal alan-özel alan arasındaki sorunlu ilişkiyi aşma çabası, bu iki alan arasındaki ayrımın tamamen ortadan kaldırılması talebini getirmemelidir. Böyle

bir talep bizi, eşitlik adına özgürlüğün tamamen gözden çıkarılması noktasına götürür. Bunun yerine önerilen çözüm, bu ayrımın kadın-erkek ayrımından, cinsiyetçi temellerinden ayrılması yönündedir (Ackelsberg ve Shanley, 1998; Phillips, 1995).

Feminizmin özgürlük, eşitlik ve vatandaşlık kavramlarına ilişkin olarak önerdiği dönüşümleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür: birliğin yaratılması uğruna farklılıkların üzerinin örtülmemesi, geleneksel soyut kavramların cinsiyetçiliğinden sıyrılabilmesi için somut deneyimlerden ve sorunlardan hareket edilmesi, ekonomik ve sosyal eşitsizliğin giderilebilmesi için yeri geldiğinde devletin müdahalesi, kadınların birbirleriyle ilişkiye girerek deneyimlerini paylaşmaları ve çıkarlarını tanımlayabilmeleri ve bu çıkarları politik düzlemde de ifade edebilmeleri.

Kadınların 'farklılıkları' ile birlikte karar alma süreçlerine katılabilmeleri ve deneyimlerini, sorunlarını tanımlayıp çözüm üretebilmeleri ise grup temsili, grup kimliği ve siyasi katılıma ilişkin tartışmaları beraberinde getirir. Grup temsiline ilişkin tartışmaların çıkış noktası, kadınların sorunlarının ve çözümlerin ancak kadınlar tarafından temsil edilmesi durumunda gerçek bir temsilden söz edilebileceği iddiasıdır. Iris Young (1989: 117-141), evrensel vatandaşlık ve grup temsili olarak farklılaştırılmış vatandaşlık arasında bir ayrım yapar: evrensel vatandaşlıkta kişi ve grup farklılıklarının ötesindeki "genel irade" idealize edilirken ikincisinde grup kimliği ve grubun ihtiyaçları ön plana çıkar. Yazar, grubun tarihinin ve toplumsal koşullarının sorunlara ilişkin bir bakış açısı sağladığı noktada grup temsiline gerekli olduğunu düşünür. Bunu sağlayacak mekanizmalar ise grup üyelerinin demokratik forumlarda buluşmaları, tartışmaları, bu tartışmaların karar alma sürecindeki

halkaları oluşturması, böylece bütün vatandaşların tartışmalara ve karar alma süreçlerine katılmalarıdır. Bu noktada ilk akla gelen, bütün vatandaşların karar alma süreçlerine ileri derecede katılımı beklentisinin gerçekçi olmadığı yönündeki düşüncedir. İkinci olarak yazarın, kişilerin hem grup kimliklerini koruyup hem de kamusal sorunlara duyarlı olabileceklerine hatta, bu grupların kendilerini ilgilendiren konularda veto hakkına sahip olmaları gerektiğine ilişkin iddiasının yaratabileceği sorunlara değinmek gerekir. Bu varsayımda, toplumsal grupları kendi içlerinde çok türdeş, birbirileri karşısında ise tamamen farklı yapılanmış gibi ele alma tehlikesi vardır ve veto hakkı gibi uygulamalar belirli konular üzerinde uzlaşmayı imkansız hale getirebilir. Üçüncü olarak da kadınların diğer “toplumsal grup”lardan daha farklı olarak ele alınması gerektiğini (en azından herhangi bir toplumsal grup değil) ileri sürebiliriz. Kadınları ve erkekleri toplumsal gruplar olarak ele aldığımızda, bunların kendi içlerinde de pek çok ayrışma mümkündür. Bu bağlamda Anne Phillips’in eleştirileri oldukça yararlı görünüyor.

Anne Phillips, politikada “*genel perspektif bir düzen mitidir*” demektedir. Ancak her kesimin salt kendi önceliklerine/çıkarlarına yönelik taleplerde bulunması ortaklıklar yaratmayı ve birlikte hareket etmeyi güçleştiren bir durumdur. İşte bu çelişkiyi aşmak için Phillips evrenselliğe karşı olmadığını, evrenselliğin her türlü farklılığı örten bir genelleme olarak anlaşılmasına karşı olduğunu, diğer taraftan farklılığın da kutsanmaması gerektiğini belirtir:

“Bir bağlamda öze ilişkin bir nitelik gibi görünen, bir başka bağlamda arızı olur; insanların ilişki kurmalarına imkan veren, bunun hakkında düşünme ve buna göre hareket etme kapasiteleridir. Bu açıdan, demokratik politikaya girdiğimizde “benliklerimizi arkada bırakmayı” gerçekten istiyoruz; bizi olduğumuz insanlar yapan her şeyi yadsıma anlamında değil, ama bizi oluşturanın, deneyimlerin ve niteliklerin çoğunlukla çelişkili bir karmaşası olduğunu görerek ve böylelikle kendimizle başkaları arasındaki farklılığın birçok açıdan bir rastlantı olduğunu fark ederek” (Phillips, 1995: 81).

Eğer insanlar sadece kendi farklılıklarına odaklanıp ait oldukları grubun ilgileri/çıkarları/kimliği ötesindeki konulara duyarsız kalırlarsa bu da evrensel normlar kadar baskı kurucu olabilir (Phillips, 1993: 96).

Toparlamak gerekirse, özel olanın tamamen sorgulama ve düzenleme dışı bırakılmasına tepkiler “kişisel olan politiktir” sloganında somutlaşırken, Phillips’in (1995) de belirttiği gibi bu slogan, “kişisel olan politik olanı etkiler”den ziyade, “kişisel olan da politiktir” anlamına gelmektedir. Özel alanın kişisel ilişkileri aslında o kadar da kişisel/özel değildir. Kişisel olan ve toplumsal olan arasında böyle kesin bir ayırım yapmak ve özel alanın ilişkilerini tamamen tartışma dışı bırakmak, liberalizmin düşlediği korunaklı evin, sadece güçlü olan, sözünü geçiren için sorunsuz ve korunaklı olması demektir. Özel alan-kamusal alan ilişkisi bu şekilde kurulduğu sürece, bir yandan, erkek kamusal alanda tahakkümünü sürdürmeye devam edecek, diğer yandan da kadının kamusal faaliyetlere katılabilmesi sadece onun bireysel çabalarına bağlı ve dolayısıyla düşük düzeyde kalmaya mahkum olacak, bu durum ise geleneksel rollerin devam etmesi sonucunu doğurabilecektir. Bu geleneksellikten sıyrılabilmek, kadınların temsili ve siyasete katılımı konusundaki sorunları anlayabilmek için katılım ve temsil kavramlarının geçirdiği dönüşümlere ve sorunu aşmaya yönelik politikalara bakmak gerekir.

1.3. Siyasal Katılım ve Temsil

Siyasete katılım ve vekiller aracılığıyla temsil kuşkusuz günümüz temsili demokrasilerinin temel unsurlarıdır. Ancak katılım ve temsil kavramlarının içeriği farklı yaklaşımlar tarafından farklı şekillerde doldurulur ve bu nedenle de tek ve kapsayıcı bir tanım yapmak güçleşir. Katılım genellikle siyasi örgütlerde (siyasi

partiler, sendikalar...vs.) çalışarak ya da oy kullanarak siyasi kararların alınmasında rol oynamak şeklinde anlaşılır (Talaslı, 1996). Örneğin, liberal demokraside vatandaştan beklenen katılım düzeyi, oy hakkına sahip olanların hükümeti seçimle belirlemesidir. Kalaycıoğlu siyasi katılımı şöyle tanımlar: “*Kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları siyasal eylem ve faaliyetler[dir]*” (Kalaycıoğlu, 1983: 10). Bu tanımda siyasi karar alma makamlarını ve süreçlerini etkilemeye yönelik her eylem siyasete katılım olarak ele alınmakta, katılımın kapsamı ve düzeyi genişletilmektedir. Bir başka tanım “*bireylerin örgütlenmiş ortak çıkarlarının kamusal alanda kendi sorunlarına çözüm araması ve üretmesi amacıyla yönelik olarak siyasi iktidarı etkilemeleri ve kullanmaları[dir]*” (Üşür, 1998: 15) diyerek ortak çıkarların, siyasi iktidarı doğrudan ya da dolaylı olarak paylaşmak üzere örgütlenmelerine vurgu yapılmaktadır. O halde günümüzde katılım, seçimlerde oy kullanmakla veya bir siyasi örgütte çalışmakla sınırlanmamaktadır. Katılımda önemli olan, söylediğinin hesaba katılmasıdır ve bu bağlamda değerlendirildiğinde çevreye, barışa, kadın haklarına vb. yönelik çalışmalar, kampanyalar da etkin siyasi katılım yollarıdır (Corrin, 1999: 176).

Kadınların siyasete katılımının, özel alandan kamusal alana çıkıp seçmen, çalışan vb. olmaları ya da ev içi ve aile ilişkilerinin çeşitli nedenlerle politikleşmesiyle geleneksel anne/eş rollerinin politik hale gelmesi şeklinde iki farklı biçim aldığı belirten Üşür, bu iki siyasi katılım şeklini farklı açılardan gruplandırır (1997: 97-99):

- I. Kadınların kamusal alana katılma ve siyasal kurumlarda temsil edilme amacıyla yaşadıkları formel katılma ile geleneksel kadınlık

konumlarının politikleştirilmesine dayalı toplumsal protesto türü
katılma

- II. Bireysel katılma ve grup temsili şeklinde katılma
- III. Siyasal partiler ve benzeri siyasal kurumlara kadınların katılımı bağlamında yukarıdan/elitçi devşirilme ve aşamalı yükselme
- IV. Feminist politik örgütlenmeler aracılığıyla oluşan katılım tarzı
- V. Siyasal katılımın kadınlar açısından yeni bir türü olarak kota kadınları

Katılıma ilişkin diğer bir tartışma, aktif katılım düzeyi ve demokrasi arasındaki ilişkidir. Aşağıda tekrar değinileceği gibi, demokrasilerde ideal olan toplumun farklı kesimlerinin farklı önceliklerinin orantılı olarak temsil edilmesi olduğunda düşük düzeyde temsil edilenlerin temsil oranlarının artması büyük önem taşır. Bu noktada katılımın demokrasiyle ilişkisi, temsilin demokrasiyle ilişkisinden farklılık gösterir. Bir demokrasinin güçlenmesinin, katılım oranının artmasına bağlı olduğunu söylemek zordur. Günümüz toplumlarında, eğer insanlardan aktif katılım için çok fazla talepte bulunulursa beklenenin aksine katılım oranlarının düşeceğinden endişe edilir (Mulgan, 1995; Phillips, 1995). Siyasete aktif katılım düzeyini arttırmak öncelikle kadınlar açısından sorunlar taşır. Ev içi yükümlülüklerinden kurtulmadan ya da bu yükümlülüklerin eşitlikçi dağılımı sağlanmadan kamusal faaliyetlere katılmak, bunun için yeterli zamanı, parayı ve emeği harcayabilmek kadınlar açısından başlı başına sorundur (Phillips, 1995: 63-64). Ancak, buradan yola çıkarak kadınların iş yükü hafiflediğinde, hem özel alanda hem de kamusal alanda eşitlikçi (zaman, para ve sorumluluk açısından) bir bölüşüm sağlandığında kadınların artan oranlarda siyasete gireceklerini varsaymak da güçtür. Günümüz toplumlarında gözlemlenen siyasetten soğuma ve/veya siyaseti bir çözüm olarak görmeme eğilimi,

sorunun diğerk boyutudur. Mevcut siyaset anlayışı ve siyasi kurumlarda niteliksel bir değışim sağlanmadan, siyasetin itibarını arttırmak pek m¼mk¼n g¼r¼nmemektedir. Diğerk yandan, artan sayıda kadının siyasetle uğraşmasının kendiliğinden bir d¼zelme sağlaması da beklenmemelidir. Ç¼nk¼, yine sıkça tartışılan ve d¼nyada çeşitli ¼rneklerine rastlanan bir durum, kadınların siyasette simgesel/araçsal olarak kullanılmalarıdır. Ayřeg¼l Yaraman, kadınların stat¼konun korunması amacıyla kullanıldıkları, kendi iradeleri dışında siyasette yer aldıkları belli başlı uygulamaları sıptar:

- ¼l¼m, yasaklama gibi nedenlerle siyasal alandan uzak kalması durumunda ailenin erkeğı yerine bir kadın üyesinin g¼revi devralması (¼rneğın Z¼lfıkar Ali Butto'nun yerine Benazır Butto'nun geçmesi),
- ¼zellikle 1960'ların sonlarından itibaren II. Dalga feminist hareketin toplumsal etkilerine koşut olarak kadınların, kadın çıkarlarını g¼zetken siyasi partileri yeğlemeleri nedeniyle bu oyları hedefleyen partilerin kadın aday g¼stermeleri,
- Kadınların demokrasi/çağdaşlık/modernlik gibi değerleri simgeleme işlevinin g¼z ¼n¼nde bulundurulması,
- Siyasal bunalım d¼nemlerinde gündemi değıştirmek amacıyla kadınların ¼nemli g¼revlere getirilmeleri (¼rneğın, Susurluk kazası sonrasında Akşener'in İçişleri Bakanlığı'na getirilmesi),
- Başarısızlığı ¼rtterek değışme/yenilik g¼stergesi olarak g¼reve getirilmeleri,
- Kitle tabanını değıştirmek/genişletmek için kadın siyasetçilerin kullanılması (¼rneğın, 1993'te Demirel'in Cumhurbaşkanlığı'na seğılmesinden sonra Çiller'in parti başkanı olmasıyla, o zamana kadar kırsal oylara dayanan

partinin kentsel oyları da toplayabilmek amacıyla imaj değiştirmesi)
(Yaraman, 1999: 30-32).

Bütün bu örnekler de gösteriyor ki, siyasi örgütlerde daha fazla sayıda kadının yer alması tek başına kadınların önceliklerinin/çıklarlarının teminatı anlamına gelmemektedir.

Temsil açısından baktığımızda sorunun daha farklı boyutlarıyla karşı karşıya kalırız. Temsil, farklı toplumsal önceliklerin seçilmiş temsilciler aracılığıyla siyasi iktidar konumlarında, karar mekanizmalarında tartışılması ve alınacak kararlarda bu farklı toplumsal çıkarların temsil edilmesi olarak tanımlandığında ideal bir demokrasinin amacı da şu olmaktadır: mümkün olduğunca farklı kesimi ve bu farklı kesimlerin önceliklerini tartışacak ve uzlaştıracak bir ortaklık yaratabilmek. Günümüz demokrasileri henüz bu idealden uzak olduğundan, sorunlar genellikle seçilmişlerin, seçmenlerin beklentilerinden ve bakış açılarından uzak hareket etmeleri nedeniyle seçmenin iradesiyle seçilmişin eylemi arasında bir kopukluk olmasından kaynaklanır. Bu da “temsil ve meşruyet krizi”ni ortaya çıkarır. Toplumun yarısını oluşturduğu kabul edilen kadınların karar alma mekanizmalarından dışlanmaları bu bağlamda değerlendirildiğinde, bunun basitçe bir eksik temsil sorunu olmayıp, mevcut demokrasiyi tartışmalı hale getirdiğı görülür. Yukarıda da belirtildiğı gibi, bu tartışma kadınların farklı çıkarları olan bir grup olarak tanımlanıp tanımlanamayacakları tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Kadın temsilinden bahsedebilmemizi sağlayan, kadınların sadece kadın olmaları nedeniyle benzer/aynı çıkarlara sahip olduklarını varsayamamamıza karşın, farklı deneyimlerin farklı değerler ve öncelikler yaratacağı ve bu deneyim ortaklığından

kaynaklanan ortak ‘çıkar’lardan bahsedebilmemizin mümkün olmasıdır (Phillips, 1995: 86). Eğer kadınların farklı öncelikleri olduğunu varsayıyorsak, gerçek bir temsilden söz edebilmek için, bu önceliklerin yine kadınlar tarafından mı temsil edilmesi gerekecektir? Kadınların kadınlar tarafından temsil edilmesini bir zorunluluk olarak ortaya koyduğumuzda bu bizi yanıltıcı bir kategorileştirmeye götürmez mi? Örneğin Agacinski, temsil sorununu grup çıkarlarının ve kimliğinin temsili olarak görmez:

“...böyle bir anlayış, siyasal temsil kavramını, toplumsal farklılığı bütünlüğü içinde yeniden üreten bir Meclis düşüncesine doğru kaydıracaktır... Siyasal temsil bize kopyadan çok figürasyona bağlıymış gibi gelmektedir, çünkü bir şeyi aynen çoğaltmak değil, onun yerine geçebilecek, onu ifade edebilecek bir figür icat etmek söz konusudur. Montesquieu için siyasal temsil kavramı buydu” (1998: 147).

Yazar, temsil kavramından basitçe bir yansıtma işlevi anlamaz; temsilcilerin temsil edilenlerin önceliklerine, beklentilerine göre kendi gerçekliklerini kurmalarından söz eder. Onlar bir sentez yaparak temsil işlevini yerine getirirler.

Kadınların düşük oranlarda temsil edilmeleri sorununu aşmaya yönelik çeşitli politikalar bulunmaktadır. Bu bölümde son olarak -araştırma sorunsalımızın sınırları çerçevesinde- bu politikalardan ikisine, kota uygulamasına ve siyasi partilerin “kadın kolları” şeklindeki örgütlenmelerine değinilecektir.

Kota uygulamasının amacı, bireyin sırf kadın olması dolayısıyla onu örgütlü siyasetin içine çekmek değil, kadın olduğu için zorluklarla karşılaşanların önündeki engelleri kaldırabilmektir. Kota politikalarının gerçek amacına ulaşabilmesi için öncelikle nasıl bir siyasi ve toplumsal yapıdan söz ettiğimizi iyi bilmek gerekir. Üşür, kota politikalarının başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken temel özellikleri şöyle özetler:

*“*Kota politikaları siyasete katılmak isteyen önemli sayıda kadının olduğu; bu kadınların siyasal kurumların dışlayıcı yapıları nedeniyle aday olma ve seçilme başarısı gösteremediği durumlarda kullanılacak siyasal temsili artırıcı araçlardır. Siyasal katılma konusunda yeterli kadın talebi yoksa kota uygulamaları niteliksiz ve mevcut siyasal klişelerin denetiminde kadın politikacılar yaratarak, erkek politikacıların kadınlar üzerindeki engelleyici etkisini arttırabilir.*

** Kota politikaları kadınları siyasete hazırlamanın bir aracı değildir. Kadınları siyasal süreçlere hazırlamak için eğitim programları, kampanyalar, kadın adayları destek fonları oluşturma gibi araçlar kullanılabilir. Kota politikaları ise siyasal kurumları kadınlara hazırlar. Siyasal partiler ve parlamentolar kota politikaları ile eksik temsil edilen kadınları içine almayı kabullenir ve buna uygun yapısal değişiklikleri benimseyeceğine söz vermiş olur.*

** Kota politikaları, siyasal süreçlerde eksik temsil edilen toplumsal grubun, çoğunluğu oluşturanların seçilme biçimlerinden farklılaştırılmış bir tarzda katılımını kabul anlamına gelir. “Farklı olanların farklı kurallara göre seçimi” olarak adlandırılabilir. Kota politikaları, eşitsiz toplumsal koşullarda olanların aynı rekabet, güç oluşturma ve başarıma koşullarında eşit olamayacakları varsayımına dayanır. Temel ilkelerini grup temsili düşüncesinden alan kota politikaları, eksik temsil edilen bir toplumsal grubun siyasal temsili sağlamak için, o grubun kendi koşullarına uygun adaylık, yarışma, seçilme ve başarı kuralları oluşturmaktadır. Diğer deyişle, farklı olanları farklı kulvarlarda, aynı olanları aynı kulvarda yarıştıran kota politikalarının temel mantığıdır.” (Üşür, 2000: 75-76)*

O halde kota politikalarının amacı siyasi birikimi, niteliği ve isteği olan kadın lehine bir ayrımcılık yaparak, kadın olması nedeniyle o siyasi örgüt içinde yaşadığı sorunları minimum düzeye indirebilmektir.

Programlarında kadın politikalarına yer veren örgütler farklı tarzda örgütlenme modelleri benimseyebilmektedir. Bu modellerden biri olarak, kadın kolları şeklindeki örgütlenmenin ister istemez “kadına ait” olduğu düşünülen işlerden ibaret bir işbölümüne yol açacağı ileri sürülmekte, bu tartışma da siyasi partiler içinde alternatif örgütlenme tarzları arayışına zemin hazırlamaktadır. Örneğin Chris Corrin, kadınların siyasi eğitimini sağlaması ve farklı amaçlarının ortaya çıkarılması açısından değerlendirdiğimizde kadın kolları şeklindeki örgütlenmenin yararlı ve önemli olduğuna değinir. Öte yandan kadın kollarında da geleneksel işleri yapmaları beklendiğinde örgütlenme bu kez kadınları kısırlaştırıcı ve marjinalize edici bir hale gelebilmektedir. Buna karşı alınabilecek bir önlem olarak, Alman siyasi partilerinden birindeki örgütlenme tarzını örnek gösterir: söz konusu partide, parti üyeliği

otomatikman kadın koluna üyeliği de sağlamakta, böylece kadınların katılabileceği değişik türde aktiviteler olmakta, yani eylem alanları daralmamakta, onların bu “kapsamlı üyeliği” yerel alanlarda da devlet kademesinde de zengin bir politik gücü barındırmaktadır (Corrin 1999: 179-180). Yani partiye üye olan her kadın aynı zamanda kadın kolu üyesi de olmakla birlikte, kendini bu alanla sınırlamamaktadır.

1.4. İktidar ve Alternatif Siyaset

Toplumsal cinsiyet kavramının literatüre girmesinin, özel alan ve kamusal alan arasında yapılan kesin ayrımında iktidar ilişkilerinin oynadığı rolü vurgulamaya hizmet ettiğinden önceki bölümlerde söz edilmişti. Diğer bir deyişle bu ayrımdaki sorun, özel alan ve kamusal alanın birbirini tamamen dışlayacak şekilde kuruluşudur. Oysa özel alandaki ilişkiler iktidar ilişkileri olmaktan uzak değildir. Buna rağmen özel alanın iktidar dışı olarak sunulması ise bu alandaki iktidar ilişkilerini görünmez kılarak tartışma dışı bırakmaya yarayan ideolojik ve politik bir mekanizma olarak görülmektedir. Bu bakış açısı iktidar analizi üzerinde yoğunlaşmayı getirmiştir.

“Kişisel olan politiktir” sloganı ve iktidar temelli toplumsal cinsiyet kavramı hem günlük hayatımızdaki ilişkilerin, özel ilişkilerimizin güç/iktidar boyutunu görmemizi, hem de siyaseti sadece belirli kurumlarda/mevkilerde belirli kişilerce gerçekleştirilen bir eylem değil, hemen hepimizin günlük hayatında yeri olan ve değişik şekillerde karşımıza çıkan bir pratik olarak algılamamızı sağlamıştır.

Siyasetin günlük hayatımızdaki güç ilişkilerini de kapsayacak şekilde anlaşılmasıyla birlikte feminist eleştiriler insanların her çeşit ilişkiyi politik olarak

tartışmalarına ve böylece eleştirip değiştirebilmelerine olanak sağlar (Corrin, 1999: 8-9).

Vicky Randall (1993) iki farklı siyaset tanımı(algılayışı)ndan bahseder:

1- Geleneksel siyaset: Eylem olarak siyasettir. Siyaset, kaynakların vatandaşlar arasında paylaşımı sürecine katılım bilinci olarak tanımlanmaktadır.

2- Alternatif siyaset: Ekleme süreci olarak siyasettir. Bu ikinci tanımda sadece yönetim faaliyetleri (siyasi partiler, seçimler, oy kullanma, hükümet politikaları) değil, insanların yaşamları, aile, toplumsal cinsiyet, sınıf, etnisite vb. konular da politik olarak görülür.

Alternatif siyaset anlayışında özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrım bulanıklaşır. Özel alan ve kamusal alan birbirinden tamamen ayrı olarak değerlendirilemeyeceğinden önemli olan her bir alanda ve ikisi arasında yapılan ayrımında rol oynayan iktidarı anlayabilmektir (Ackelsberg ve Shanley, 1996: 219).

İktidar sadece görünür/somut bir güç kullanımı değildir: “*Bir durum tanımını dayatma, olayların anlaşılmasına ve meselelerin tartışılmasına esas olacak terimleri oluşturma, idealler formüle etme ve ahlaki tanımlama, yani kısaca hegemonya hakkı elde etme yeteneği de toplumsal iktidarın bir parçasıdır*” (Connell, 1998: 151). O halde, fiziki veya yasal bir zorlama olmaksızın, bizim adımıza tartışma konuları, sorunlar, çözümler tanımlandığında ve bizim adımıza konuşulduğunda da orada bir güç ilişkisinden söz edebiliriz. Önemli olan, bu güç ilişkilerinden olumlu bir değişim/dönüşüm çıkıp çıkmayacağıdır.

İktidar denince ilk akla gelen düşünür olan Foucault'ya göre ise iktidar her zaman her yerdedir. Düşünür "özne" kavramını reddedip "özne konumları"ndan söz eder. "Özne"nin reddi bağlamında, soyut ve her yerde olan iktidar karşısında inisiyatif kullanmaktan söz etmek güçtür (Larrain, 1995: 134). Bu nedenle -İktidar kavramı, toplumsal cinsiyet ilişkileri bakımından, rol teorisinin ötesine geçilerek güç ilişkilerinin tartışılmasını sağlasa da- Foucault'cu iktidar kavramının toplumsal cinsiyet ilişkilerine bir çözüm sunabileceği noktasında çekinceler vardır. Eleştiriler şu noktalarda yoğunlaşır: her şeyden önce düşünür iktidarın her yerde olduğunu ileri sürerek, diğerleri üzerinde baskı kuran kişiler ya da gruplar üzerinde pek durmamaktadır. Bir sistem, ilişkiler ağı olarak iktidardan bahsederek, eşitsiz durumda, baskıya uğrayan grupları gözden kaçırmaktadır. İnsanları pasifize ederek, onların tamamen piyon oldukları bir toplumsal yapı düşüncesinden hareket etmektedir. Dolayısıyla kadınların kadın olarak ezilmişlikleri ve onlar üzerinde kurulan tahakküme dair bir şey söylememektedir (Hartsock, 1996; Komter, 1991; Mansbridge, 1996). Hartsock, eğer iktidar, kılcal damarlar gibi, toplumun her yerine yayılmışsa ve toplumsal yapının tamamı bir iktidar ilişkileri ağıysa, yani Foucault'nun deyişiyle "iktidar her yerde" ise, sonuçta hiçbir yerdedir, sonucuna varır (Hartsock, 1996: 41). Soyut ve her şeyi kapsayan bu iktidar kavrayışında, bireylerin "özne" olarak toplumsal gerçekliği tanımlama, yorumlama, dönüştürme olanakları yer almaz (Komter, 1991: 47-48).

Bu eleştiriler doğrultusunda baktığımızda, yani iktidarı aynı zamanda bir "pratik nesnesi" olarak, insanları da aynı zamanda "özne" olarak gördüğümüzde siyasete katılan, karar alma mekanizmalarında yer alan veya alternatif katılım yollarıyla karar alma süreçlerini etkileyebilen ya da gündelik hayatlarında söz sahibi

olabilen kadınlar da artık sorunları tanımlama, temelleri oluşturma, çözüm önerme konumuna gelebileceklerdir. Dolayısıyla, daha önce farkında olmadığımız, bizi doğrudan/dolaylı ezen iktidar ilişkileri, farklı bir bağlamda özgürleşme aracı olabilecektir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ, VERİ TOPLAMA VE VERİ ANALİZ TEKNİĞİ

Hemen her toplumda -farklı derecelerde olmakla birlikte- siyasetle uğraşan kadınlar sayıca erkeklere göre daha azdır. Avrupa ülkelerinde kadınların siyasete katılım oranları daha çok sol partilerde artış gösterirken, bu konuda ayrıcalıklı bir yere sahip İskandinav ülkelerinde katılım ve temsil oranları merkez partilerde de yüksektir. Temsiliyetin, olması gerekenin oldukça altında olan ülkeler genellikle 3. Dünya ülkeleridir (Randall, 1993: 108). Farklı gerekçelerle kadınların siyasete daha uzak durduğu kabul edilir. Siyasetle uğraşan kadınların ise kadınlık kimliklerinden sıyrılarak yükselebilen, çok iyi eğitilmiş elit bir kitle olduğu saptaması yapılır.

Örgütlü siyasetin içindeki kadın sayısı ile kadın nüfusu arasındaki orantısızlık ise, son yıllarda çok tartışılan “temsil ve meşruiyet krizi”yle yakından ilgilidir (Üşür, 1998). Bu sorunu aşabilmek için öncelikle sorunu saptamak önem taşıdığından, siyasetle uğraşan insanlarla ilgili çalışmalar yapmak ve cinsiyet açısından görülen benzeşme ve ayrışma noktalarını saptayabilmek, siyasetle uğraşan kadınlara nasıl bakıldığını, belki daha da önemlisi onların kendilerini nasıl gördüklerini, mevcut eril bilinci ne düzeyde içselleştirdiklerini, nereye kadar sorgulayabildiklerini ve dönüştürebildiklerini anlayabilmek bakımından önem taşır. Bu noktayı özellikle önemli bulmamızın nedeni, kadınların karar alma mekanizmalarında yer almalarının gerekliliğine inanmakla birlikte, daha fazla sayıda kadının siyasete girmesinin başına bir dönüşüm sağlamak için yeterli olmayacağı fikrine katılmamızdan kaynaklanmaktadır. Dönüşümü, siyasetin niteliksel olarak değişmesi, alınan kararlarda, uygulanan politikalarda kadın sorunlarının ve bunlara ilişkin çözümlerin

de yer alması anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle çalışmada, kadın-erkek ilişkilerine paralel olarak, kadın-kadın ilişkileri de eleştirel bir yaklaşımla incelenmeye çalışılmıştır.

Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınların örgütlü siyasetin daha ‘dışında’ durdukları veri olarak alındığından, kadınların ve erkeklerin siyasetle kurdukları ilişki arasındaki farklılığı anlamak önem taşır. Bu çalışmada, siyasi partilerde “kadın” ve “erkek”e bakılarak geleneksel kavramlardaki ve kurumlardaki cinsiyetçiliği sorgulayabilmek amacıyla niteliksel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Böylece insanların deneyimlerini, anlam dünyalarını onların gözünden görebilmek amaçlanmıştır (Silverman, 1995). Niteliksel araştırmada önemli olan, pozitivistten farklı olarak, bizim dışımızda ‘saf’ halde bulunan gerçekliğin bilgisine ulaşmak değil, bağlamsal olanı anlayabilmektir. Bu durumda gerçeklik araştırmacı ve ilişki kurduğu kişiler arasındaki karşılıklı etkileşimden doğmaktadır.

Veri toplama tekniği olarak katılımcı gözlem, yüz yüze görüşme ve yazılı metinlerin çözümlenmesi teknikleri seçilmiştir. Katılımcı gözlem tekniğinin seçilmesindeki amaç, bir toplumsal olguyu incelerken araştırmacı olarak ‘dışarıdan’ baktığımızda gördüğümüzle ‘içeriden’ baktığımızda göreceğimiz arasındaki uyumsuzluklar üzerine de düşünüp, mümkün olduğunca ‘içeriden’ bakarak analiz edebilmektir. İnsan davranışları anlamlar üzerinde temellenir ve davranışlar mekanik yollarla belirlenmez; insanların içinde buldukları durumlara ilişkin yorumları üzerinde sürekli yeniden kurulur. Bu nedenle, davranışları anlamak için o davranışlara kaynaklık eden anlamlar dünyasına girmemiz gerekir (Punch, 1998).

Katılımcı gözlem tekniğinin, 'içeridekilerin' anlam dünyalarına doğrudan, deneyimsel ve gözlemsel bir giriş sağladığı ve o insanların etkileşimlerine, paylaştıkları anlamlara odaklandığı düşünülür (Denzin, Lincoln, 1998: 114-115; Jorgensen, 1989). Diğer yandan, katılımcının düşüncesi ve algılayış biçimi gözlenen kişileri yönlendirebilir ve bu da araştırmanın ne kadar 'içeriden' olabileceği tartışmasını gündeme getirir. Norman Denzin bu tekniğin kullanılmasındaki handikapları şu şekilde sıralar: ilk handikap, gözlemcinin şimdiki zaman üzerinde odaklanarak, sahaya girmesinden önce doğmuş önemli sonuçları gözden kaçırabilmesidir. İkincisi, 'bilgi veren' konumunda olanların diğerlerini temsil etmekten tamamen uzak bir toplumsal konumda bulunabilme ihtimalidir. Üçüncüsü ise, gözlemcinin yalnızca orada bulunuyor olmasının bile gözlenenlerin hangi role adapte olmaları gerektiği konusunda yönlendirici rol oynayabilmesidir (Siverman, 1998)

Benzeri bir tartışma yüz yüze görüşme tekniği için de yapılmaktadır. Yüz yüze görüşme yapılmasındaki amaç, görüşülen kişilerin kendilerini tanımlama ve hayatı algılama biçimlerini görebilmektir.

Ancak buradaki 'içeriden' bakış da bizim dışımızda ve dokunulmamış halde bulunan toplumsal gerçekliğe ulaşmayı amaçlamaz, çünkü gerçeklik bağlamsal olarak ve etkileşimler sonucu inşa edilmektedir. Yani araştırma toplumsal hayata bir ayna tutmamakta, sadece insanların deneyimlerine ve dünyalarına yükledikleri anlamlara giriş imkanı vermektedir (Miller, Glassner, 1997: 99-100).

Parti metinlerinin çözümlenmesindeki amaç partinin cinsiyet politikalarını ve genel olarak kadın sorununa ilişkin tartışmaları kendi politikalarıyla nasıl eklemlediklerini görebilmektir. Bu metinlerde kadına hangi bağlamda yer verildiğini, parti içinde kadınlardan ne beklendiğini, yani kadın ve siyaset arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu anlayabilmek için metinler etnografik bir çalışmayla analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı Türkiye’de örgütlü siyaset içinde yer alan kadınlara ilişkin kapsayıcı ve bütünsel genellemeler yapmaktan ziyade, sınırlanmış bir zaman diliminde ve sadece bir ilçe teşkilatında yapılan çalışmalar sonucu derlenen verilerin analizi yoluyla, kadın-siyaset ilişkisinin bazı temel özelliklerini görebilmektir. Aksu Bora’nın da belirttiği gibi kadınların hikayeleri hem belirli açılardan birbirine benzer, hem de koşullarına, isteklerine, kişiliklerine göre farklılık gösterir: *“Bu yüzden, hem kadınları ortaklaştıran ‘kadınlık durumu’nu anlamaya çalışmak ama hem de her birinin biricikliğini algılayabilmek önemlidir”* (Bora, 2002: 87).

Bu çalışmanın yapılabilmesi için Cumhuriyet Halk Partisi seçilmiştir. Bu seçimde, Parti’nin kendini “sosyal demokrasi” çerçevesinde tanımlaması, “kadını ve erkeğiyle eşit ve özgür bireyler”den oluşacak bir toplumu hedeflemesi, bu doğrultuda kadın-erkek eşitliğine ilişkin politikalar benimsemesi, kadın kolları şeklinde bir örgütlenmeye gitmesi ve Türkiye’de kota uygulamasına giden üç partiden biri ve aynı zamanda cinsiyet kotasını kabul eden ilk parti oluşu rol oynamıştır.

Veriler toplanırken öncelikle partinin Türk siyasetinin neresinde durduğu, kendisini nasıl tanımladığı ve cinsiyet politikaları belirlenmeye çalışılmış, bunun için

de Parti Programı'na, Tüzüğü'ne, Kadın Kolları Yönetmeliği'ne, 8 Mart 2002 tarihli Kadın Programı'na ve Parti Meclisi 29. Olağan Kurultay Çalışma Raporu'na bakılmıştır. Ardından, katılımcı gözlem yoluyla, kadınların ve erkeklerin ne gibi beklentilerle siyasetle uğraştıklarına, siyaseti tanımlama biçimlerine, partideki işbölümüne, “kadınlık” ve “erkeklik”in nasıl algılandığına, aralarındaki ilişkilerin ne tür farklılıklar gösterdiğine, kadınların ve erkeklerin etkinlik düzeyleri arasındaki farka, nelerin sorun olarak tanımlandığına, sorunları ve çözümleri tanımlayanların, kararları alanların kimler olduğuna (güç/iktidar ilişkileri) bakılmıştır.

Yüz yüze görüşme yapmak için üç kadın, üç erkek olmak üzere toplam altı parti üyesi belirlenmiştir. Görüşme yapılan kadın üyelerin ikisi kadın kolu üyesi, bir tanesi İlçe Teşkilatı Yönetim Kurulu üyesi ve aynı zamanda Kadın Kollarından Sorumlu Başkan Yardımcısıdır. Erkek üyelerin biri yönetimde yer almayan bir partili, diğeri İlçe Yönetim Kurulu Üyesi ve aynı zamanda İlçe Eğitim Sekreteri ve üçüncüsü de İlçe Teşkilatı Başkanıdır. Üyeler seçilirken İlçe Teşkilatı'na daha sık gelen, dolayısıyla daha çok gözlem yapma ve konuşma imkanı bulduğumuz üyeler tercih edilmiştir.

Görüşmeci sayısı belirlenirken, kadın görüşmecilerle erkek görüşmecilerin görüşlerine dengeli bir şekilde yer verebilmek amacıyla sayıca eşit olmalarına dikkat edilmiştir. Üyelerin bir kısmı İlçe Teşkilatı'nın yönetiminde yer almakta, bir kısmı ise yer almamaktadır.⁶

⁶ İlçe teşkilatının ve kişilerin adları gizli tutulmuştur.

Üyelerle yüz yüze görüşmeler yapılırken açık uçlu, yarı yapılandırılmış bir görüşme yöntemi benimsenmiş ve konunun akışına göre farklı sorular sorularak, o görüşmeci için öncelik taşıyan konular ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Sorulan sorulara ana hatlarıyla değinmemiz gerekirse; yaş, eğitim ve meslek durumu, medeni durum gibi genel bilgilerden sonra, kaç yıldır siyasetle uğraştığı ve onu siyasete iten nedenler, siyaseti nasıl tanımladığı, siyasetten beklentileri, Türkiye’de siyasetin durumunu nasıl gördüğü ve siyasetle uğraşmak için nelerin gerekli/belirleyici olduğunu düşündüğü, kadın kollarında çalışan üyelerin neden kadın kolunda çalışmayı seçtiği (ya da seçip seçmediği), çalışmalarını yeterli bulup bulmadığı, öncelikleri, kadın kolundaki üyelerin birbirleriyle ilişkilerine dair yaptığı saptamalar, genel olarak parti içi ilişkiler, eleştiriler ve öneriler, şeklinde genel çerçeveyi çizebiliriz.

II. CHP’NİN KENDİNİ TANIMLAYIŞI VE PARTİ METİNLERİNDE KADIN-SİYASET İLİŞKİSİ

Bu bölümde parti metinlerinin analizi yer almaktadır. Analiz edilen metinler CHP Parti Programı, Tüzük, Kadın Kolları Yönetmeliği, 8 Mart 2002 tarihli Kadın Programı ve CHP 29. Olağan Kurultayı Parti Meclisi Çalışma Raporudur.

Metinlerden alıntılar yapılırken kavramsal çerçevemizi oluşturan temel kavramlar bağlamında önemli ipuçları sunan ifadeler seçilmiş, ilgili maddelerin bütününe ise çalışmanın sonunda yer alan “EKLER” bölümünde yer verilmiştir.

1. CHP Parti Programı

CHP Parti Programının I. bölümü “*İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz*” başlığını taşıyor. Parti kendisini “*tarihi milli mücadeleye dayanan*” ve “*Atatürk öncülüğünde Cumhuriyeti gerçekleştiren, çağdaş Türkiye’nin temellerini kuran, demokrasi sürecini başlatan, 1960’larda demokratik sol bir içerik ve sosyal demokrat özellikler kazanan bir büyük yenileşme hareketinin temsilcisi*” olarak tanımlıyor (Parti Programı: 17). Temel tercihler ise “*eşitlik, özgürlük, çağı paylaşmak, demokrasinin sürekli gelişimi, ülkenin ve toplumun bütünlüğü, ekonomik büyüme, dürüst kamu yönetimi, katılım, kişilikli dış politika, laik devlet, çoğulculuk*” olarak belirleniyor (Parti Programı: 22). Ayrıca programın çeşitli yerlerinde “*özgürlük ve eşitlik ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliği, bu ideallerin birlikte takibi*” anlayışına yer verilerek, özgürlük ve eşitlik arasında bir denge kurulması ilke olarak benimseniyor. Kısaca parti siyasi yelpazedeki yerini, demokratik sol/sosyal demokrasi çizgisini benimsemiş, çoğulcu, laik, Atatürk ilkelerine bağlı,

çağdaşlaşmayı amaçlayan, özgürlük ve eşitlik dengesine önem veren bir yer olarak tanımlıyor.

Gerek “çağdaş Türkiye’nin temellerini kurma” misyonunu üstlendiğinden gerekse “demokratik sol” bir çizgiyi benimsediğinden kadın-erkek eşitliği meselesine ve kadın sorununu çözmeye yönelik politikalara parti metinlerinde sık sık yer veriliyor. Ancak, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak tartışılacağı gibi, çağdaşlaşmanın gereği olarak görülen kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler zaman zaman birbiriyle çelişen cümlelerle ifade ediliyor. Bu çelişki ise eşitlik ve özgürlük meselesinin yalnızca görünürde kalmasına yol açabilecek bir örgütlenmeye zemin hazırlayıcı nitelikte olabiliyor.

Parti Programında önce eşitlik başlığı altında, kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenleme yer almaktadır:

“Yeni Türkiye, kadın-erkek eşitliğinin birçok toplum kesiminde eksik kalmış boyutuna eğilmek durumundadır.

Kadının haklarına, hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılmalıdır. Kadınların ekonomiye, yönetime, siyasete katılmalarının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır” (Parti Programı: 40-41).

“Kadın-erkek eşitliği, yasalarda, siyasi yaşama katılımında, çalışma koşullarında, kamu görevlerine gelebilmede kesinlikle sağlanacaktır. CHP’nin önerdiği Türkiye’de, kadınla erkeğin hayatın nimetini de, külfetini de toplum ve aile içinde ortak paylaşması temel amaçtır” (Parti Programı: 55).

Kadınların haklarına “*hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılması[sı]*”

anlayışı, eşitliğin sağlanabilmesi için yalnızca kamusal alanın değil özel alanın da yasal düzenlemelerin konusu olması gerekliliğinin kabul edildiğini gösteriyor.

Özel alan tamamen ‘özel’ olarak kabul edilmeyip, eşitliğin somut hale gelebilmesi

için “aile içini” de sorgulamak gerektiği vurgulanıyor. Buna karşın parti programında “özgürlük” ve “eşitlik” temaları ayrı başlıklar halinde anlatılırken, kadına “özgürlük” değil “eşitlik” bağlamında yer veriliyor. “Özgür birey” başlığını taşıyan ayrı bir bölümde ise kadının ve erkeğin özgürleşmesinden söz etmek yerine “birey”in özgürleşmesi ifadesi tercih ediliyor:

“Temel amaç bireyi özgürleştirmektir. Bireyin kendini geliştirmesinin önündeki ekonomik, siyasal ve kültürel engelleri kaldırmaktır. Onun özgürlüklerini bilinçli olarak kullanmasını sağlamaktır”

Temel hak ve özgürlüklerin anlamının kısaca tartışılmasından sonra bununla bağlantılı olarak “özgürlük ve eşitlik” meselesine tekrar değiniliyor ve bu kez de soyut ve cinsiyetsiz “yurttaş”ların temel hak ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanmasından bahsediliyor:

“özgürlük ve eşitlik sosyal demokrasinin birbiri ile bağlantılı iki temel ilkesidir. CHP, temel hak ve özgürlüklerden herkesin eşit olarak yararlanmasını öngörür. CHP, tüm yurttaşların, doğuştan var olduğu kabul edilen temel haklardan, cinsiyet, din dil ırk, mezhep ve sınıf ayrımı yapılmaksızın, tam bir eşitlikle yararlanmasını sağlayacaktır” (Parti Programı: 67-68).

Kadın-erkek eşitliği meselesi son kez “Eşitsizliklerin Giderilmesi” başlığı altında ayrıntılı olarak düzenleniyor ve Parti burada da Türkiye’de kadın-erkek eşitliği fikrinin öncülüğünü yapmış olmasını vurguluyor:

“Kadın-erkek eşitliği, evrensel insan hakları ilkelerinin ayrılmaz bir parçası, demokrasinin vazgeçilmez koşuludur. Türkiye’de kadın-erkek eşitliği fikrinin öncüsü Atatürk ve onun önderliğinde kurulan CHP’dir. CHP Medeni Kanun’la ve seçme-seçilme hakkı ile, kadını ve erkeği eşit toplum oluşturma sürecini başlatmıştır.

... Kadınların sosyal ve siyasal haklarının bilincine varmaları, her alanda kararlara ve yönetimlere katılmalarının özendirilmesi, kalkınma süreci ve çağdaş toplum anlayışı ile bütünleşebilmeleri için etkin politikaların geliştirilmesi gerekmektedir” (Parti Programı:88).

Özgürlük ve eşitlik kavramlarından bahsedilirken ya da temel hak ve özgürlüklerin anlamı tartışılırken kadınlardan ve erkeklerden söz etmek yerine

soyut “birey” ve “yurttaş” kavramlarının tercih edilmesi, araştırmanın birinci bölümünde belirttiğimiz tehlikeyi, yani aslında cinsiyetçi ve taraflı olan yaklaşımların varlığını sürdürmesine hizmet etme tehlikesini doğuruyor. Dolayısıyla Parti Programında bir yandan kadının kamusal alana katılımı ve özel alanda sorumlulukların paylaşımı yoluyla kadın-erkek eşitliğinin sağlanması amaçlanırken, diğer yandan soyut vatandaşlık/yuttaşlık ve birey kavramları tercih ediliyor. “Kadının özgürleşmesi”nden söz edilmemesi ise özgürlük meselesinin hala tartışma dışı bırakıldığını akla getiriyor. Bu da kanımızca başlangıçta belirtilen “*Sosyal demokrasi, eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliğidir, bu ideallerin birlikte takibidir*” anlayışıyla çelişiyor.

“Eşitsizliklerin Giderilmesi” başlığı altında yer alan “Kadını ve Erkeği Eşit Toplum” adlı alt bölümde göze çarpan bir diğer ifade “*kadınların sosyal ve siyasal haklarının bilincine varmaları, her alanda kararlara ve yönetimlere katılmalarının özendirilmesi*” dir. Burada, kadınların ‘dışında’ varolan ve onların ‘bilincine varmaları’ gereken haklarının olduğu varsayımından hareket ediliyor. Siyasetin ve siyaset yapma tarzının anlamı tartışılmaksızın, kadınların siyasete/karar alma süreçlerine katılımının sağlanması için “özendirilmeleri” gerektiği kabul ediliyor. Kadınların özendirilerek siyasete katılmalarının sağlanması durumunda bilincine varacakları bu “haklar” varsayımı ise, hakları tanımlayanların kimler olduğunu, yani kadın-erkek arasındaki güç ilişkilerinin sorgulanması gerektiğini ortaya koyuyor. Siyasetin niteliğine ilişkin bir tartışma olarak görülebilecek belki de tek cümlede ise kadınların katılımının siyasete temizlik, üretkenlik ve hoşgörü getireceği varsayılıyor:

“CHP, kadınlara siyasal alanda en geniş olanakları sağlayarak, temiz, üretken, hoşgörülü siyaset anlayışına yeni boyutlar kazandıracaktır” (Parti Programı: 90).

Yani kadınların siyasete girmeleri hem özgür ve eşit “birey”ler olmalarının gerekliliğine, hem de siyasi kirlenmenin önüne geçme beklentisine dayandırılıyor. Ancak buraya kadar değerlendirilen ifadelere bakıldığında, kadınları kendi sorunlarını tanımlayan/kendi adına konuşan ‘özne’ler olarak görmenin güç olduğunu düşünüyoruz.

2. CHP Parti Tüzüğü

Parti tüzüğünün “Yan Kollar, Yan Kuruluşlar, Yurtdışı Temsilcilikleri, Çalışma Grupları, Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu” başlığını taşıyan maddesinde:

“İl, İlçe ve gerek görülen beldelerde partili kadın üyelerden Kadın Kolları ve partili gençlerden Gençlik Kolları ile diğer yan kuruluşlar kurulur”(md.41)

denilmektedir. Böylece kadın ve gençlik kolları “yan kollar” olarak örgütlenmektedirler. Kadın kollarının amacı kendi politikalarını oluşturmak, parti politikalarının şekillenmesinde doğrudan belirleyici rol oynamak ve Parti Programında belirtilen eşitliği ve özgürlüğü yerleştirmeye çalışmak ise, kadın kollarının yan kollar olarak örgütlenmeleri düşündürücüdür.

CHP'nin kadın politikalarının ikinci ayağını kota uygulaması oluşturmaktadır. Ancak CHP'de kadın kotası değil, her iki cins için %25 cinsiyet kotası uygulanmakta (uygulamada tabiki kadın kotası işlevini görmekte) ve kota, 48. md'nin “Seçimlerde Kullanılacak Oy Pusulası” başlıklı c bendinde düzenlenmektedir:

“...İlçe ve İl kongrelerinde organ seçimlerinde adayların oy sırasına göre genel sıralama yapılarak asıl ve yedek üyeler belirlenir. En çok oy alanlar asıl üye, onlardan sonra gelenler yedek üye seçilmiş olurlar. Eşit oy alanlar arasında ad çekme yoluyla sıra saptanır. İl ve İlçe Yönetim Kurullarında her iki cinsiyetten en az dörtte bir (yüzde yirmibeş) oranında üye bulunur . Bu husus genel sıralamayla gerçekleşmemişse aynı cinsiyetten aday olanlar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılır. Aldıkları oya bakılmaksızın her iki cinsiyetten yeterli üye alınarak organlar seçilmiş sayılır. Geri kalanlar o cinsiyetten üyelerin yedeği olur. İlçe ve İl

Yönetim Kurullarında bir cinsiyetten üye sayısının herhangi bir nedenle bu oranın altına düşmesi halinde –varsa- o cinsiyetten yedek üyelerle, yoksa cinsiyete bakılmaksızın yedek üyelerle sayı tamamlanır. İlçe il kongrelerinde her bir cinsiyetten yeter sayıda aday çıkmazsa katılan adaylarla seçim yapılır.” (md.48)

Böylece İl ve İlçe Yönetim Kurullarında her iki cinsiyetten en az %25 oranında üye bulunması teminat altına alınmaktadır. Ayrıca “Kurultay Görüşmeleri ve Kararları” başlıklı 55.md’de:

“...Seçimler için hazırlanan oy pusulalarına her organın adayları ayrı ayrı olarak yazılır. Parti Meclisi’nin (12) asıl üyesi Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu üyeleri içinden kurultayda yapılan oylamada yeterli oy alarak belirlenen yeni Genel Başkanın önereceği 18 kişi arasından Kurultayca seçilir... Kurultayda organ seçimlerinde adayların aldıkları oy sayısına göre genel sıralama yapılarak asıl ve yedek üyeler belirlenir. En çok oy alanlar asıl, onlardan sonra gelenler yedek üye seçilmiş olurlar. Eşit oy alanlar arasında ad çekme yoluyla sıra saptanır. Şu kadar ki, organlarda her iki cinsiyetten en az dörtte bir (yüzde yirmibeş) oranında üye bulunur. Her iki cinsiyetten üye seçilmesi gereken organlarda bu husus genel sıralama ile gerçekleşmemiş ise; aynı cinsiyetten adaylar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılır. Alınan oya bakılmaksızın her iki cinsiyetten yeterli üye alınarak organlar seçilmiş sayılır. Geri kalanlar o cinsiyetten üyelerin yedeği olur...”(md.55)

denilmektedir. Cinsiyetler arasındaki mevcut eşitsizliği gidermek ve pozitif ayrımcılık yoluyla eşitsiz koşullarda mücadele veren kadınların önünü açmak amacını güden kota uygulaması, CHP’nin kadın sorununu çözmek yolunda attığı belki de en önemli adımdır. Ancak burada da neden kadın kotası yerine cinsiyet kotası uygulamanın tercih edildiği sorusu akla gelmektedir. Bu durum, Türkiye’de örgütlü siyaset içinde yer alan kadın sayısının düşüklüğüne rağmen kota politikasının erkekler aleyhine dönebilecek bir uygulama olmasından endişe edildiğini düşündürmektedir. Yani kadınlar bir yandan siyasete davet edilirken diğer yandan da bu beklenti gerçekleştiği takdirde güç ilişkilerinde tam anlamıyla bir eşitlik sağlanmasından kaygı duyulur gibidir.

3. CHP Kadın Kolları Yönetmeliği

Kadın kollarının amacı, oluşumu ve işleyişini düzenleyen Kadın Kolları Yönetmeliği'nin "Kuruluş" başlıklı 1.md'sine göre:

"İlçe, İl ve Genel Merkez düzeyinde, ilgili kademedeki örgüt birimleri ile birlikte sürekli çalışmak üzere yan kol olarak kadın kolları oluşturulur."

Kadın kollarının amacını düzenleyen 2.md'ye göre:

"Kadın kolları oluşturulmasının amacı CHP'nin, başta kadınlar olmak üzere, toplumun tüm kesimlerinde daha yaygın olarak benimsenmesini sağlamak, Tüzüğünü, Programını, Seçim Bildirgesini, Büyük Kongre kararlarını, Parti Meclisi tarafından belirlenen ilkeleri ve politikaları kadınlar arasında yaymak, eğitimde, ailede, çalışma yaşamında, politikada, Türkiye'nin yurt dışında temsil edilmesinde, toplumsal yaşamın her alanında kadınların özgür ve eşit bireyler olarak yer almalarına katkıda bulunmaktır."

Bu maddedeki ifadelerin sıralamasına bakarak birinci derecede önem taşıyan konunun parti ilkelerini yaymak ve parti politikalarını anlatmak üzere çalışmak olduğunu, kadınların özgürlüğü ve kadın-erkek eşitliği için çalışmanın ise bundan sonra geldiğini söylemek mümkündür. Kadın kolları içinde örgütlenen kadınlar kendi sorunlarını ve çözümlerini tanımlamaktan önce, parti politikalarını "başta kadınlar olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yaymak" amacıyla çalışacaklardır. Böylece partili kadınlar partili olmayanlarla biraraya gelse de bu birlikteliğin önceliği partinin ideolojisini yaymak olacağından, bu durum kadınların araç olarak kullanılmasına yol açabilecektir. Parti programındaki düzenlemeler her ne kadar kadına eşitlik ve -birey, yurttaş kategorileri altında özgürlük- bağlamında yer verse de böylece kadın kollarından söz edince bizi, özel ve kamusal alanda bu amaca ulaşılması için somut politikalar üretecek, kendine dair politikaların oluşumunda doğrudan söz sahibi olacak şekilde çalışacak organlar beklentisine soksa da Kadın Kolları Yönetmeliği ve Parti Tüzüğü'nün 48.md'si birlikte değerlendirildiğinde, kadın kollarından öncelikle beklenenin bu olmadığı sonucuna varmaktayız.

İlçe, İl ve Genel Merkez Kadın Kollarının görevini düzenleyen maddelere bakıldığında öncelikleri daha net bir şekilde görmek mümkündür. Md.13'te İlçe ve İl Kadın Kollarının görevleri düzenlenmektedir:

- a) İlçe ve İl Yönetim kurullarının çalışmalarına yardımcı olmak, Parti ile ilgili etkinliklerde ve seçimlerde İlçe ve İl yönetimleri ile birlikte çalışmak,
- b) Partinin üye sayısını, özellikle kadın üye sayısını arttırmaya çalışmak,
- c) Parti ilkelerini ve programını yaymak için İlçe ve İl yönetiminin izniyle toplantılar düzenlemek,
- d) Mahallelerde çalışma yaparak kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümüne, çalışan kadınların sendikal hak ve özgürlüklerini kullanmalarına, çalışmayan kadınların el emeklerinin değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- e) İlçe kadın kolu başkanı ilçe yönetim kurulu toplantılarına, il kadın kolu başkanı il yönetim kurulu toplantılarına katılır, çalışmaları konusunda bilgi verir ve kendi çalışmalarlarıyla ilgili olarak ilçe ve il yönetim kurulunun önerilerini alır. Kurul çalışmalarlarıyla ilgili görüş bildirir ama oy kullanamaz.
- f) İlçe ve il kadın kolları bu görevleri yerine getirmek için üyelerden veya dışarıdan kişilerin katılım ile alan çalışmalarını kolaylaştırmak üzere, alt kurullar oluşturabilir.
- g) İl kadın kolu ilçe kadın kolu çalışmalarını Genel Merkez'in önerileri doğrultusunda yönlendirir ve ilçe kadın kollarının çalışmaları arasında il düzeyinde eşgüdüm sağlar."

14.md. Genel Merkez Kadın Kolumun görevlerini düzenlemektedir:

- a) Parti kurultaylarında ve Parti meclisi'nde alınan kararların kadın kollarının çalışmalarına nasıl yansıtılacağını belirlemek ve İlçe ve İl yönetim kurullarına bağlı, bir üst kadın koluna yardımcı olarak çalışan kadın kollarına bu bilgileri aktarmak,
- b) Parti ilkelerini ve Programını yaymak için ilçe ve il kadın kollarının çalışmalarını Türkiye genelinde yönlendirmek, seçim çalışmalarına katılmak,
- c) Yurtiçi ve yurtdışı kadın kuruluşları ile ilişkiler kurarak hem Partiyi tanıtmak, hem de kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklerden yararlanmalarına katkıda bulunmak,
- d) Kadın, erkek eşitliği ve kadın hakları konusunda dünyadaki gelişmeleri izlemek; bu konuda yeni politikalar oluşturulması ve çağdaş çizginin yakalanması için Parti Meclisine katkıda bulunmak,
- e) Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitimde, sağlıkta, çalışma yaşamında, ailede, politikada ve Türkiye'nin yurt dışında temsil edilmesinde ve kısacası toplumsal yaşamın her alanında kadın erkek eşitliğinin ve bunun ön koşulu olarak da laikliğin, demokrasinin ve başta öğretim birliği ilkesi olmak üzere Atatürk ilke ve devrimlerinin savunuculuğunu yapmak. Bu amaçla toplantılar düzenlemek, başkaları tarafından düzenlenen toplantılara katılarak CHP'nin görüşünü savunmak,
- f) Yılda en az bir kere Kadın Kurultayı toplamak
- g) Her yıl en az iki kez Kadın Bakanlığına bağlı kuruluş temsilcileri, üniversitelerdeki kadın araştırma merkezleri yöneticileri, meslek odalarının kadın temsilcileri ile önemli kadın örgütlerinin temsilcilerinin katılacakları danışma toplantıları düzenlemek,
- h) Yayınlar yapmak,
- ı) Genel Merkez Kadın Kolu Başkanı Parti Meclisi toplantılarına katılır, çalışma konusunda bilgi verir ve kendi çalışmalarlarıyla ilgili olarak Parti Meclisinin önerilerini alır; Parti Meclisinin çalışmaları ile ilgili görüş bildirir ama oy kullanamaz.

i) Genel Merkez Kadın Kolu görevlerini yerine getirmek için üyelerden veya dışarıdan kişilerin katılımı ile alt kurullar oluşturabilir.

Bu ifadelerde öne çıkan nokta da kadınların yönetimlerle “birlikte çalışmak”, onlara “yardımcı” olmak için faaliyet göstermelerinin beklenmesidir. Kadınlar adeta halihazırda yürütülmekte olan parti faaliyetlerine ‘dışarıdan’ katılmaktadırlar. Çalışma süreçlerini ne ölçüde yönlendirebildikleri, dolayısıyla böyle bir örgütlenme içinde tartışmaların ana eksenini ne ölçüde belirleyebilecekleri, kendi dillerini oluşturabilecekleri meselesi tartışmalı olmaya devam etmektedir.

Yönetmelikte dikkatimizi çeken diğer bir nokta da kadın kolları arasındaki hiyerarşik yapıdır. Buradaki düzenlemeye göre Genel Merkez Kadın Kolu, Parti Kurultayları ve Parti Meclisinde alınan kararların kadın kollarının çalışmalarına nasıl yansıtılacağını belirlemekte, İl Kadın Koluna önerilerde bulunmakta, İl Kadın Kolu da bu öneriler doğrultusunda İlçe Kadın Kolunun çalışmalarını yönlendirmekte ve İlçe Kadın Kolları arasında eşgüdümü sağlamaktadır. Buradaki çelişki ana organlar ile yan organlar arasında karşılıklı bir etkileşimden ziyade merkez tarafından yönlendirilme görüntüsüdür. Oysa, aşağıda tekrar değinileceği gibi, partinin 8 Mart 2002 tarihli Kadın Programında:

“Türkiye gibi kadının kuşatılmışlığının yoğun yaşandığı bir ülkede, kadın çalışmaları yapılırken, iki temel noktanın gözetilmesi gerekmektedir. Birincisi; kadınların ne söylediğini, ne beklediğini anlamak; buradan çıkan kadın bakış açısının partinin politikalarına yansımaları sağlamaktır. İkincisi ise, partinin ne söylediğini kadınlara aktarmaya çalışıp, parti bakış açısının kadınlara yansımaları sağlamaktır”(Kadın Programı: 85-86)

denilerek, parti ilkelerinin ve değerlerinin kadımlarca benimsenmesi kadar, kadımların beklentilerinin ve değerlerinin de parti tarafından anlaşılması ve benimsenmesinin önemine ve gerekliliğine değinilmektedir.

İkinci sorunlu nokta, İlçe Kadın Kolu Başkanının İlçe Yönetim Kurulu toplantılarına, Genel Merkez Kadın Kolu Başkanının da Parti Meclisi toplantılarına katılmalarına ve görüş bildirmelerine rağmen oy kullanamamalarıdır. Yani kadın kolları yapısıyla da işleyişiyle de tam anlamıyla bir “yan kol” olmaktadır.

4. CHP 29. Olağan Kurultayı Çalışma Raporu

Partinin en son Kurultayı olan 29. Olağan Kurultay çalışma raporunun “Siyasal, Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler” bölümünde son dönemde yaşanan toplumsal olaylarla ilgili tartışmalar pek çok alt başlıkla verilmekte, bu kısımda kadın konusuna ilişkin bir tartışma yer almamaktadır.

“Parti Çalışmaları” başlığını taşıyan 5. bölümün, 10. ve 11. Olağanüstü Kurultaylar sonrası dönemlere ilişkin çalışmalar kısmında, kadın kollarının çalışmaları sadece başlıklar halinde yer almaktadır. 10. Olağanüstü Kurultay Sonrasına ilişkin olarak ana başlıklar halinde belirtilmiş kadın kolu çalışmalarına baktığımızda yapılan etkinliklerin konuları şöyle: Deprem bölgesinin gezilmesi ve yardımların dağıtılması, Cumhuriyet, Demokrasi, Laiklik ve Kadın konulu toplantı, Anadolu kadınları Müdafai Vatan Cemiyeti’nin kuruluş yıldönümü toplantısı, Atatürk konulu konferans, İşkenceye Hayır konulu bölge toplantısı, Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Günü nedeniyle söyleşi ve film gösterimi, Tekke

ve Zaviyelerin kaldırılmasının yıldönümü nedeniyle düzenlenen toplantı, Seçme ve Seçilme Hakkıyla ilgili toplantı, çeşitli illerde bölge toplantıları, İl Kadın Kolu Başkanlık toplantısı, Laiklik ilkesinin Anayasa’da kabulü ile ilgili toplantı, Kadın Kolları dayanışma yemeği, Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulünün yıldönümü nedeniyle toplantı, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü etkinlikleri, Anneler Günü toplantısı ve Türkiye genelinde sekiz bölgede yapılan kadın toplantıları.

Parti Programında belirtilen “ideolojik özümüz ve temel tercihlerimiz” bölümünde CHP’nin kendisini cumhuriyetin, çağdaş Türkiye’nin ve demokrasi sürecinin temellerini atan parti olarak tanımladığını göz önünde bulundurduğumuzda ve kadın kollarının önceliğinin de parti politikalarını yaymak üzere çalışmak olduğunu hatırladığımızda, kadın kolları çalışmalarında tüm parti tabanına yönelik konuların (cumhuriyet, Atatürkçülük, laiklik ve cumhuriyet döneminde yapılan kanunlar gibi) ön plana çıkması çelişkili görünmemektedir. Ancak çalışmalara sadece başlıklar halinde yer verildiğinden, bu kararların kimler tarafından alındığı, ne tür aşamalardan geçerek şekillendiği belirsiz kalmaktadır.

11. Olağanüstü Kurultay Sonrası dönemde kadın çalışmalarına ayrılan bölümde yer alan etkinlikler ise şöyle: Cumhuriyet, Laiklik ve Demokrasi konulu panel, Kadına Yönelik Şiddeti Önleme Günü nedeniyle söyleşi, Seçme ve Seçilme Hakkının Alınış Yıldönümü, Kadın Siyaseti ve İletişim üzerine KA-DER işbirliğiyle düzenlenen eğitim çalışması, Medeni Kanunun kabulünün yıldönümü söyleşileri, 8 Mart etkinlikleri, çeşitli illerde kadın kolları toplantıları, Türkiye’nin Dünü, Bugünü, Yarını konulu konferans, Anadolu’nun laiklik Serüveni konulu

toplantı, Anneler Gününden Çevre Gününe kadar süren, temiz siyasete ilişkin bir imza kampanyası.

Bu raporda son olarak Parti Meclisinin kadın üyelerinin ve Kadın Kolları Genel Merkez yöneticilerinin katıldığı on dört adet Kadın Kolları Bölge Toplantısı yapıldığına, bu toplantılar sonucunda saptanan sorunlara ve önerilere, yine başlıklar halinde değinilmektedir. Sorunlar ve öneriler: Üye yenileme aidatının çok yüksek olması nedeniyle kadınların üyeliklerini yenileyemediği, yerel düzeyde halen gücünü koruyan feodal baskı, kadınların eve bağımlı kılınması sonucu kadınların parti çalışmalarına katılmaları veya partiye üye olmalarının önünde bir engel olmaya devam ettiği, partiye çalışma yapmak üzere gelen kadınların çalışma yapacakları mekanların kadınlar açısından yetersiz olduğu, kadınların yalnızca seçim dönemlerinde hatırlandığı ve yönetimlerde değerlendirme konusunda hala erkek kararlarının geçerli olduğu, örgütlerdeki sayının azaltılması ve çalışacak kişilerin yönetimlere getirilmesi gerektiği, şeklindedir (Çalışma Raporu: 118-119). Her ne kadar Kadın Kolları Bölge Toplantılarının sonuçlarında sorunlara ve çözümlere ilişkin ayrıntılı bir tartışmaya girilmemiş ise de, şu ana kadar incelenmiş parti metinleri göz önünde bulundurulduğunda, ilk defa sorunları ve çözümleri tanımlayan, kendini ifade eden kadın öznenen söz etmek olanaklı hale gelmektedir.

5. 8 Mart 2002 Tarihli CHP Kadın Programı

Bu metinde -Parti Programından, Parti Tüzüğünden ve Kadın Kolları Yönetmeliğinden farklı olarak- parti politikalarına eklenmeye çalışılan değil, bu

politikaların şekillenmesinde doğrudan belirleyici olacak olan kadın politikaları tartışıldığı söylemek mümkündür.

8 Mart 2002 tarihli Kadın Programı'nda, yerel ve evrensel düzeyde önem taşıyan belli başlı konulara değinildiğini, bunlara ilişkin yapılacak düzenlemelerin de her bölümde "projeler" halinde anlatıldığını görüyoruz.

Kadın programında 11 başlık yer alıyor:

Kadın ve Politika, Kadın ve Ekonomi, Kadın ve Eğitim, Kadın ve Hukuk, Kadın ve Sağlık, Kadın ve Şiddet, Kadın ve Çevre, Kız Çocukları, Ev Kadınları, Özel Kadın Grupları, CHP'nin farklı kadın politikaları

Bu bölümlerin hepsinde konumuzla ilgili tartışmalar yer almakla birlikte, çalışmayı sınırlamak bakımından sadece "Kadın ve Politika" ile "Kadın ve Hukuk" başlıkları altındaki düzenlemelere değinilecektir.

"Kadın ve Politika" bölümünde Türkiye ve dünyadaki durum genel olarak değerlendirildikten ve sorunların başlıca nedenleri saptandıktan sonra, "Ulusal Kadın Politikaları" başlığıyla, kadınların kamusal ve siyasal yaşama katılabilmeleri için yapılabilecek düzenlemeler ayrıntılı şekilde anlatılıyor. Bu bağlamda CHP'nin kadın projesini şöyle özetleyebiliriz:

I. Hukuk alanında, cinsler arası eşitlik ilkesinin gerçekleştirilmesi, bu eşitliğin yaşamda somutlaştırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapmak üzere çeşitli birimlerin kurulması:

- a) Kadın Veri Merkezi
- b) Kadın Kütüphanesi
- c) Kadın Sığınma Evleri
- d) Kadın Merkezleri (beş ana birimden oluşacak: Kültür-Eğitim Birimi, Sağlık ve Çevre Birimi, Ekonomi Birimi, Aile Danışma ve Sosyal Dayanışma Birimi, Çocuk Birimi)
- e) Ulusal Kadın Konseyi (Bakanlık düzeyinde ve danışma organı niteliğinde)

Kadın veri merkezi, kadın kütüphanesi, sığınma evleri vs. açmak, bu konuda faaliyet gösteren merkezlerle eşgüdümlü çalışmalar yürütmek, kadınları siyasi konularda eğitmek gibi projeler, diğer parti metinlerinde geri planda kalan kadın sorununun ayrıntılarıyla tartışıldığı ve sorunların bu kez kadınlar tarafından dillendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü bu projeler kadınların sorunları ve deneyimleri konusundaki mevcut bilgileri derleyip toparlayıp kadınların hizmetine sunacak ve kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayacak projelerdir.

Kadın-erkek eşitliği konusunda alınacak önlemlerin kurumsallaşması için, kadının statüsünü belirleyecek ve cinslerin eşitliğini garanti altına alacak bir 'Çerçeve Eşitlik Yasası' ”ndan bahsedilmektedir. Ayrıca siyasal partilere devlet tarafından yapılan yardımın bir bölümünün, kadınların siyasal katılımını kolaylaştırmak üzere kullanılması da yapılacak düzenlemeler arasındadır.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

II. Destek ve Bilgilendirme Çalışmaları

- a) Kadınların temsil oranlarını artırmak için üniversitelerin Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri vb. merkezlerle, dernek ve vakıflarla işbirliği yapmak,
- b) Kadın erkek eşitliğini sağlamak için çocuk bakımı, doğum izni, yaşlı ve hasta bakımı gibi kadın üzerindeki özel yük ve sorumlulukları paylaştıracı politikalar uygulamak,
- c) Kadınları burslar, eğitim/sertifika programları vb. aracılığıyla siyasal konularda araştırma yapmaya teşvik etmek,
- d) Siyasete katılımı artırmak için seminerler, konferanslar, çalışma atölyeleri düzenlemek,
- e) Kadınların siyasal partilere üyeliğini ve seçimle gelinen görevlere adaylıklarını teşvik etmek için bilgilendirme kursları, insan hakları ve yurttaşlık bilgisi gibi konularda eğitici programlar düzenlemek,
- f) Kadın seçmenleri kadın hakları ve özellikle *temsil hakkı* konusunda bilinçlendirmek için kurslar, eğitim seminerleri, basın yayın kampanyaları, konferans, panel vb. etkinlikler düzenlemek,

III. Kota Politikaları

- a) Kadınların kamusal ve siyasal karar organlarında yer almasını sağlamak için kotadan yararlanılacaktır. CHP'de parti içi yönetim organlarında uygulanan kotanın parlamento ve Yerel Meclislerde de geçerli olabilmesi için, Siyasi Partiler Yasası'nda gerekli düzenlemelerin yapılması için gerekli girişimlerde bulunmak,

- b) Bu uygulamanın sendikalar, meslek odaları, demokratik kitle örgütleri vb. kuruluşların yönetimlerinde, kamu ve özel sektörde yaşama geçirilmesini özendirme,
- c) Belirli mesleklerden uygulamaya başlayarak, kadınların giremedikleri, yükselmedikleri iş kollarında ve mesleklerde yer almalarının altyapısını oluşturmak ve bunun için de gerekli yasal düzenlemeleri yapmak,
- d) Kadın erkek eşitliğini sağlamak için her alanda geçici önlemler almak, kız öğrencilere burstan kadın girişimcilere kredi sağlamaya varan birçok olanağı kadınların kullanımına sunmak.

“Kadın ve Hukuk” adlı bölümde, yasalardaki cinsiyetçi uygulamalara yol açan düzenlemeleri kaldırmak ve eşitliği sağlamak için ek düzenlemeler yapmak gerekliliğine değinilmektedir. Bunun için Anayasa’da, Siyasi Partiler Kanunu’nda, Milletvekili Seçimi Hakkında Kanun’da, TBMM İçtüzüğünde yapılacak değişikliklere ve Çerçeve Eşitlik Kanununa yer verilmektedir. Çerçeve Eşitlik Kanununun gerekliliğiyle şöyle açıklanmaktadır:

“CHP’de, haklardan yararlanma bakımından cinslerarası eşitsizliğin yoğun biçimde yaşandığı ülkemizde, bu sorunu çözebilmek için Anayasanın 10.md’sine “Kadın ve erkek eşit haklara sahip sahiptir. Devlet cinslerarası eşitliği gerçekleştirmek her türlü önlemi alır” şeklinde yeni bir fıkra eklenmesini gerekli görmektedir”.

Bunun dışında, Türk Ceza Kanununda, Medeni Kanunda, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununda, CMUK’ta, Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğünde, devlet Memurları Kanununda ve İş Kanununda yapılacak düzenlemelere değinilmektedir.

11. Bölüm “CHP’nin Farklı Kadın Politikaları” başlığını taşımaktadır:

“... CHP, kadınların siyasete etkin katılımları, kadın sorunları ve çözümleri konusunda iddialıdır. Siyasete geriden ve engellerle başlayan kadınların etkin ve yığinsal olabilmeleri için, özel politikalar uygulamayı gerekli görmüştür.

CHP'nin uygulamayı uygun bulduğu bu politikalar;

Kota Uygulaması

Kadın Kolları Örgütlenmesi

Programlar ve Tüzük'te “Kadın ve kadın sorunlarının” özel olarak ele alınmasıdır.”(Kadın Programı: 83)

“CHP’de kadın kolları, kadınlar için politika okulu olarak düşünülmüştür ve kadınların siyasal ve toplumsal etkinliklerini arttırmada çok önemli işlevler yerine getirmiştir” (s.84-85)

“CHP’nin Özel Politika Tercihi: KOTA” başlıklı bölümde kotanın benimsenme gerekçeleri açıklanmaktadır:

“Kota bir lütuf değil, demokrasinin koşuludur” CHP’nin eşitsizliği gidermeye yönelik özel kadın politikalarından biri de “kota”dır. 1989’dan beri bütün yönetim organlarında %25 cinsiyet kotası uygulanmaktadır. Çünkü kadınlar siyasal partilere üye olsalar da yönetici olamamaktadırlar. Kota, bir cinsin, uygulamada kadınların yönetimlerde var olmalarını sağlamak amacını taşır. Bu uygulama dünyada birçok sol partide görülmektedir. “Kota”, siyasal yaşamda temsil edilmeyen bir cinse, en azından belirli oranda temsil güvencesi getiren, eşitlikçi ve demokrat bir uygulamadır... Kuşkusuz, yıllardan beri başarıyla uygulanan cinsiyet kotasını, yönetimlerin ötesine taşımak; yerel ve genel seçimlere ve bunun sonucunda seçimle gelinen görevlere yansıtma için gerekli çalışmalar yapılmaktadır...”(Kadın Programı: 87-88).

Özetle karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Kadın programında, kadını da erkekle eşit ve özgür bir birey haline getirebilmek için özel kadın politikalarının uygulanmasının gerekliliğinin kabul edildiğini, şimdiye kadar kurumsallaşmış olan cinsiyetçi eşitsizliği silmek için kadınlara belirli açılardan avantaj sağlamanın gerekli ve demokratik bir uygulama olduğunun kabul edildiğini görüyoruz. Projeler, katılımı kolaylaştırıcı, temsili arttırıcı, parti içi eğitimi ön plana çıkaran bir anlayışla belirleniyor. Diğer yandan parti tüzüğünde ve kadın kolları yönetmeliğinde tanımlanan amaçlara baktığımızda, yan örgüt adı altında örgütlenen ve partiye yandaş toplamak için çalışan kadın kollarıyla karşılaşılıyor. Ve bu örgütlenme tarzı, parti programında belirtilen “kadın sorunları ve çözümleri” konusunun daha geri planda kaldığını düşündürüyor. Partinin “temel değerler” olarak belirlediği değerleri

(cumhuriyet, demokrasi, çağdaşlık vb.) tartışma dışı bırakması özgürlük, eşitlik ve vatandaşlık kavramlarının soyut olmaya devam etmesine, kamusal alan ve özel alan arasında kurulan ilişkinin -her ne kadar bu ilişkiyi dönüştürmeyi hedefleyen ifadelerle rastlansa da- başlangıçta tartıştığımız sorunlu yanlarına ilişkin yapısal çözümlerin tartışılmamasına yol açıyor. Bu ise kadın ve siyaset arasında geleneksel olmayan bir ilişki kurmayı güçleştiriyor.

III. PARTİ ÜYELERİ, KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİ VE SİYASET

Bu bölümde, İlçe Teşkilatında (katılımcı gözlem ve yüz yüze görüşme teknikleriyle) gerçekleştirilen çalışma sonucu derlenen veriler çeşitli alt başlıklar halinde gruplandırılmıştır.⁷ İlk olarak, üyelerin siyasetle ve partileriyle olan bağlarına, yani siyaseti tanımlama biçimlerine ve örgütlü siyasetle uğraşma gerekçelerine, güç ilişkilerine (sorun olarak tanımlanan şeylerin neler olduğuna ve bunları kimlerin tanımladığına), üyelerin partideki varlıklarını ve görevlerini nasıl anlamlandırdıklarına, kendilerini sorunları çözebilme, alternatif üretebilme konumunda görüp görmediklerine bakılmıştır. Bu noktaları açığa çıkarabilmek, üyelerin kendilerini aktif birer “özne” olarak algılayıp algılamadıklarını anlamak açısından önem taşımaktadır. Daha sonra üyelerin kendi parti politikalarına ilişkin nasıl bir kavrayışa sahip oldukları ve politikaları hangi gerekçelerle eleştirdikleri üzerinde durulmuştur.

Son alt başlık ise “Üyelerin Politik Süreçlere ve Karar Alma Mekanizmalarının İşleyişine İlişkin Görüşleri” adını taşımaktadır. Bu ayrımın amacı, üyelerin siyaseti tanımlamaları ve örgütlü siyasetle uğraşma gerekçelerinden farklı olarak, siyasetin yapılış tarzındaki kimi özellikleri ve bu özelliklerin yansımalarını vurgulayabilmektir.⁸ Burada şöyle bir varsayımdan hareket ediyoruz: son yıllarda,

⁷ Üyelerin düşüncelerine yeri geldikçe onların ağızlarından yer verilmiştir

⁸ Meryem Koray, kadınların siyasetten uzak durmalarının nedenleri arasında toplumsal koşullar, ailevi sorumluluklar, maddi açıdan yetersizlik, güvensizlik...vs. yanında, siyasetin yapılış biçimi ve içeriğini de sayar. Bu konuya ilişkin araştırmaların sonuçlarına göre, örneğin yerel yönetimlerde kadınların daha ilgili ve başarılı olduklarının saptandığını, bunda da katılımın daha kolay ve doğrudan olmasının, yani merkeze oranla daha katılımcı bir çalışma biçiminin mümkün olmasının rol oynadığını belirtir(Tekeli ve Koray, 1991)

sadece ülkemizde değil, tüm dünyada etkisini gösteren bir süreç yaşanmaktadır; İdeolojilerin eski etkisini kaybetmesi, demokrasilerin, neredeyse seçim zamanlarında oy kullanmakla sınırlı hale gelmesi, insanların siyasetle eskisi kadar ilgilenmemeleri ve siyaseti bir çözüm olarak görmekten vazgeçmeleri:

“Demokrasilerin çoğunda seçime katılma ve partilere üyelik düşüyor; yüksek oldukları yerlerde ise bağlılık düzeyi düşmektedir. İşbaşındaki hükümetler bir coşku nedeniyle değil, mevcut başka bir alternatif konusundaki sinizm nedeniyle ayakta duruyorlar. Olumsuz kampanyaların olumlulardan daha etkin ve duygudan uzak olumsuz hareketlerin olumlayıcı hareketlerden daha dinamik oldukları ortaya çıkmaktadır. Politik hareketler seçimlerin ötesinde, yaşam ya da dini hareketler ve grup kimliğine seslenen hareketler tarafından büyük oranda saf dışı bırakılmaktadır...Politikadan uzaklaşmanın belki de en belirgin semptomu, insanları sokağa döken hareketlerin yokluğudur. Büyük gösteriler çoktan görülmez oldu. Göze çarpan ise ya çevre ve üreme gibi “yaşam politikaları” -kişisel ve küresel olan ancak ulusal politika alanına teğet geçen bir politika- ya da somut çıkarları saldırılardan korumak amacı taşıyan gerici hareketlerdir”(Mulgan 1995: 19-20).

Günümüzün demokratik toplumlarında siyasetin durumu bu iken, siyaset anlayışının ülkeden ülkeye yerel özellikler taşıyabileceğini de düşünüyoruz. Bu noktada, konumuzla da kısmen ilgili ve oldukça önemli bir çalışmaya değinmek gerekir: “Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik” adlı çalışma, Tek Parti ve Çok Parti dönemini karşılaştırarak ve (o zamanki) SHP’nin İstanbul’daki örgütlerinde istatistikleri, üye kayıtlarını, parti ilişkilerini inceleyerek, anketler düzenleyerek, Türk siyasetinde yaşanan dönüşümleri ve çeşitli bağlantıları ortaya koymaktadır. Araştırmacı, Türkiye’de partilerin en önemli sorununun “patronaj”(himaye) ve “klientalizm” (müştericilik-vekillik) ilişkileri olduğunu söyler. Araştırmadan ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri şudur: 12 Eylül sonrasında, hem 68’in özgürlükçü hareketlerinden etkilenen, “70’li yıllarda politik katılımın beynini ve itici gücünü oluşturan” kesimin siyaset dışı kalmasıyla hem de ekonomik anlamda serbest piyasaya yönelmesiyle birlikte ekonomik olarak güçlenmek isteyenlerin devlete ve partilere eskisi kadar ihtiyaç duymamasıyla “aydınların” büyük oranda siyaset dışında kalması olgusu. Böylece siyaset sahnesindeki sosyal

demokratlar da sağın yöneldiği kesime, yani orta direğe yönelmekte ve sağ-sol arasında ideolojik anlamda belirleyici bir farklılık kalmamaktadır (Schler: 1999).

Bu nedenle çalışmanın son bölümünde görüşmecilere, mevcut siyasi yapıyı nasıl değerlendirdiklerini, neleri sorun olarak gördüklerini sorduk ve görüşmelerden ortaya çıkan tablonun bizim gözlemlerimizle de oldukça paralel olduğunu gördük. Diğer yandan, hem gözlemlerimizden hem de grşmelerimizden yola çıkarak, üyelerin birbirleriyle ilişkilerinin ve bu ilişkileri yorumlayış tarzlarının da, parti içinde ve Türkiye’de siyasetin yapılış tarzına ilişkin önemli veriler sunduğunu saptadık.

1. İLÇE TEŞKİLATINA İLİŞKİN GENEL BİR DEğerLENDİRME

Partide bulunduğumuz süre boyunca yaptığımız gözlem ve görüşmelerimiz sırasında, partide aktif olarak çalışan ve zamanının büyük bir kısmını İlçe Teşkilatında geçiren erkek üyelerin bir kısmı emekli, bir kısmı serbest meslek sahibi olduğunu gördük. Kadın yelerin ise hemen hepsi ev hanımı; bir dönem çalışmış olanların çalışma yaşamlarının da kısa süreli olduğunu ve genellikle geçici nitelikte işlerde çalıştıklarını ğrendik.⁹ İlçe teşkilatına gün içinde pek çok ye gelip gitse de, bunların genellikle aynı üyeler olduğunu (bu üyelerin de büyük bir kısmı zaten İlçe Yönetiminde görev alan üyeler), bunun dışında gelenlerin ise iş istemek, eski üyelik kayıtlarının hala geçerli olup olmadığını öğrenmek, tanıdıklarını ye olarak kaydettirmek vs. için gelen partililer olduklarını gözlemledik. Gün içinde teŐkilat binasına gelen üyelerin çoğu erkek iken, kadın üyeler genellikle kadın kolunun toplantısı olduğu günlerde, yönetimdeki kadın üyeler de genellikle yönetim toplantısı olduğu günlerde gelmekte, bunun dışında orada çok fazla vakit geirmemekteydiler.

Gözlemlediğimiz diğer bir nokta, gün içinde teşkilatta kadınların ve erkeklerin birarada vakit geçirmeleri, belirgin bir gruplaşmanın olmaması, ancak yönetim toplantıları olduğu zamanlarda, uzun süredir birbirini görmeyen üyelerin biraraya gelmesiyle, kadınlar ve erkekler arasında kendiliğinden bir gruplaşmanın olması ve konuşma konularının kısmen farklılık göstermesi idi. Kadınlar genellikle birbirinin halini hatırlayı sorup, ailelerinden bahsedip, dışarıda da görüşebilmek için randevular ayarlamaya çalışırken, erkekler sıradan konulardan, kendi işlerinden, gündelik siyasi olaylardan, yeni parti kurma çalışmaları içinde olan eski partililerden vs. bahsetmekteydiler.

2. ÜYELERLE GÖRÜŞMELER¹⁰

2.1. Üyelerin Örgütlü Siyasetle Uğraşma Nedenleri ve Siyaseti Tanımlama Biçimleri

Yüz yüze görüşme yaptığımız altı üyenin örgütlü siyasetle uğraşma gerekçeleri birbirinden çok büyük farklılıklar göstermemekle birlikte, siyasete ilgi duyma dönemleri bakımından önemli bir farklılık vardır. Görüşme yapılan üç kadın üye 40'lı yaşlarında (41, 42, 43), üç erkek üye ise 50'li yaşlarındaydı (53, 53, 58). Erkeklerin siyasete ilgi duyma yaşları ilk gençlik dönemlerine kadar gitmekte ve örgütlü olarak siyasetle uğraşma süreleri de 20-30 yıl arasında değişmekteydi. Buna karşılık kadın üyeler ancak çocuklarını büyüttükten, evdeki sorumlulukları kısmen hafifledikten sonra, ailelerinin de desteğiyle siyasetle ilgilenmek için vakit ayırabildiklerini söylediler. Aile desteği olmaksızın kadının siyasetle aktif olarak uğraşmasının çok zor olduğu, kendilerinin böyle bir destek olmaksızın siyasetle uğraşamayacakları noktasında birleşmekteydiler.

¹⁰ Görüşmeciler 1'den 6'ya kadar sayıların yanına G harfi getirilerek G1, G2... şeklinde kodlanmış, alıntıların hangi görüşmecilere ait olduğu parantez içinde belirtilmiştir. G1, G2, G3 kadın görüşmecileri, G4, G5 ve G6 erkek görüşmecileri kodlamaktadır.

Kadın görüşmecilerden biri örgütlü siyasetle uğraşma nedenini somut bir olaya bağlayarak, dönemin belediyesi tarafından kendisine yapılan bir haksızlık sonucu TBMM'ye gidip gelmeye başladığını ve o dönemden beri de aktif siyasetin içinde yer aldığını, zaten çocukluktan beri babalarının kendilerini haksızlıklara karşı bilinçlendirdiğini ve o zamandan beri “partili” olduğunu, ancak 13-14 yıldır parti için aktif olarak çalışmasına rağmen üyelik kaydını henüz bir yıl önce yaptırdığını belirtmiştir. İkinci kadın görüşmeci de benzer şekilde, partiye aileden gelen bir bağının olduğunu, ancak partiye üye olana kadar siyasetle çok fazla ilgisinin olmadığını (partiye girdikten sonra, okuyarak, gözleyerek kendisini geliştirdiğini), çocuklarını büyüttükten sonra boşluğa düştüğünü ve “aydın geçinen bir insan olarak” siyasetle uğraşmaya ihtiyaç duyduğunu somut bir olayla anlatıyor:

“Refahlı kadınlar sokaklara döküldüler. Onlar çalışıyorlarsa ben neden oturuyorum, diye suçluluk duydum.[Oturduğum yerde] kara çarşafılar çok ve Refah kazandığında yollardan geçilmiyordu. Siyasete beni iten, kamçılayan da bu oldu” (G2)

Üçüncü kadın görüşmeci çocuklarını büyüttükten ve ekonomik sıkıntılarını hallettikten sonra kendisi için bir şeyler yapmak istediğini ve “partili” olan bir komşusunun ısrarı üzerine partiye gidip gelmeye başladığını söylüyor. Buna rağmen ilk zamanlar partideki “siyasi olaylar”ın kendisine göre olmadığını düşündüğünü, hatta kadın koluna girmesi önerildiğinde buna da sıcak bakmadığını ifade ediyor. Şu anda kadın kolunda çalışmasına rağmen aktif bir görev almayı düşünmediğini ve yıpranmaktan korktuğunu da ekliyor:

“Yaş gelmiş kırka. Bundan sonra çalışma imkanınız olamaz, okuma imkanınız olamaz...Sosyal olmayı, faal olmayı gerçekten seviyorum. Ev hanımıyım ama ev hanımlığını tam anlamıyla hiçbir zaman benimseyemedim, kabullenemedim nedense. Kendimi buldukça bir şeyleri sorgulamaya başladım. Bir arayışa girdim, derneklere falan gittim, kitap okumalara başladım. Sonra, parti de çektik herhalde...” (G3)

Bu görüşmeci siyasete bakışını şöyle tanımlıyor:

“ Siyaset sadece gelip hükümeti, devleti idare etmek olmamalı. Kadınlara hizmet verebilmeli, gençliği ilerletebilmeli... Siyaset insanlara bir şeyler verebilmeli. Bunun için de Köy Enstitüleri en kısa zamanda yeniden açılmalı.[Orada] verilen çok büyük temeller vardı; gençlere tartışma, gençlere bir hayat tarzı, hayatla mücadele [gücü kazandırıyor]...İktidara gelmek büyük bir marifettir evet, katılıyorum ama kullanmak en büyük marifettir. Yani iktidara gelmeden önce, ben iktidarı nasıl kullanabilirim düşüncesi tabandan en üste kadar başlamalı. İnsanlarda bu düşünce oluşmalı” (G3)

Dolayısıyla görüşmeci örgütlü siyasette yer alma kararını “bir şeyleri sorgulamaya” başlamasına ve parti ideolojisine duyduğu yakınlığa bağlıyor. Diğer yandan bir siyasi partide çalışmayı seçmesine rağmen partideki “siyasi olaylar”dan çekinmesi ve hala aktif olmaktan kaçınması mevcut siyaset anlayışının niteliğine ilişkin tereddütlerinin olduğunu ama kendisini bunları değiştirebilecek bir konumda görmediğini gösteriyor.

Erkek görüşmecilerden ilki, çağımızda siyasetin insan hayatında en etkin rol oynayan faaliyet olduğunu düşünüyor ve hem aldığı eğitimden, hem de duyduğu toplumsal kaygıdan dolayı aktif siyasete girdiğini belirtiyor. Görüşmeci ayrıca siyasetin belirli kesimlerce yürütülmesi gereken değil herkesi ilgilendirmesi gereken bir faaliyet olarak tanımlıyor:

“Siyaset hakikaten kitlelerin elindeki bir şey olmalı. Siyaset insanların evindeki normal sosyal yaşamının bir parçası, yani sofrasında bir ekmeği, suyu kadar açık ve net olmalı artık. Olmazsa, kitleler o apolitik denilen büyük kaosun içinde daha çok gerilemiş olur...Siyaset kitleler tarafından ne kadar açık ve net algılanırsa, böyle bir motive olursa, siyaset o zaman toplumların önünü teknolojik olarak açar, medeni çağın gereksinimi biçiminde açar. Çağa ayak uydurmada o zaman güçlü bir silahtır” (G4)

Yıllardır aktif/örgütlü siyasetin içinde olan, bir dönem Belediye Başkanlığı görevinde bulunan ve halen İlçe Teşkilatı Başkanlığını yürüten beşinci görüşmeci, lise yıllarında partinin gençlik kollarında çalıştığını, üniversite yıllarında Gençlik Kolu Yönetim Kurulu Üyeliğinde bulunduğunu ve o zamandan beri siyaseti hizmet

etmenin en güzel yolu olarak gördüğü ve de sevdiği için, siyasetle uğraşmayı hala sürdürdüğünü söylüyor:

“Siyaset halka hizmet etmenin bir aracı, ama kutsal bir aracı. Siyaset toplumu yönetmenin, şu ana kadar bilinen, bulunan, en doğru ve en sağlıklı yolu, diye düşünüyorum. Siyasetin genellikle olumsuz anlamında, toplumda nitelendirilmesini bir haksızlık olarak görüyorum. Çünkü bu ağır eleştirileri, bu haksızlığı yapanlar, siyasetin yerine bir alternatif de koyamıyorlar. Siyasetçi yanlış yapabilir, ama siyaset yanlış değil, siyaset kötü değil. Bu bakımdan siyaset kutsal bir iştir. Yardım isteyene yardım edeceksin, hizmet isteyene hizmet yapacaksın. Vatanına hizmet edeceksin, diye düşünüyorum” (G5)

Altıncı görüşmeci siyasetle tanışmasının Marksizmle tanışmasıyla olduğunu ve aktif siyasete de Marx’ın ve devamında gelen düşünürlerin tarif ettiği dünyayı yakalamak amacıyla girdiğini söylüyor ve siyaseti şöyle tanımlıyor:

“Benim siyasetten anladığım insanların kendi yaşadıkları ülkeyi dünya ölçekleriyle harmanlayarak, yaşayan insanların hayat standartlarını yükseltmek, onların sorunlarını anlatmak, gelecek kuşaklara daha iyi bir dünya ve beraberinde daha iyi bir ülke bırakmak için ütopyası olması insanın” (G6)

Böylece, beşinci görüşmeci hariç, görüşmecilerin siyaseti hizmet etme ve yönetme becerisinden çok, hakkını aramak, daha iyi bir yaşama ve daha iyi bir toplum düzenine ulaşmak, hayatı farklı yorumlayabilmek, sorunları ve çözümleri saptayabilmek için bir araç olarak algıladıkları ve günlük hayatın önemli bir parçası olarak gördükleri sonucuna varıyoruz. Diğer yandan erkek görüşmecilerden farklı olarak kadın görüşmecilerin parti içinde aktif olmak veya etkin pozisyonlarda çalışmak yerine geri planda kalmayı tercih ettiklerini görüyoruz, ki bu da kadınların siyasetin yapılış tarzına ilişkin bazı endişeleri olduğunu gösteriyor. Erkek görüşmeciler ise kendilerinden daha emin bir dille konuşuyorlar ve siyasete girmeye karar verdikten sonra benzeri endişelerle geri planda durmayı tercih ettiklerine dair bir ifadeye rastlamıyoruz.

2.2. Üyelerin ‘Kadın’a Bakışları Ve Partinin Cinsiyet Politikalarına İlişkin Görüşleri

Öncelikle, görüşmecilerin hemen hepsinin “kadınsız siyaset olmaz” görüşünde birleştiklerini, ancak bunun nasıl sağlanacağı noktasında kendi parti politikalarıyla zaman zaman çelişen fikirlere sahip olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca hem kadınlar hem de erkekler, siyasetle uğraşmak için, kadın olmanın bir dezavantaj olduğunu düşünmekte.

Bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak değinilecek olmakla birlikte burada da İlçe yönetimindeki kadın üyelerin seçimle değil atamayla geldiklerini, kadın kollarındaki üyelerin kadın koluna girmelerinin ise kendi tercihleri olmaktan ziyade, partiye girdikten sonra yöneticiler tarafından kadın koluna yönlendirildiklerini ve ilk başta çok sıcak bakmadıklarını söylemekte yarar var.

Kadın görüşmecilerden biri, siyasette daha fazla sayıda kadın olmasının gerekliliğini şöyle açıklıyor:

“...Kadınsız siyaset olmaz. Nasıl evde, evinizde erkek, kadın olmadığı zaman ev darmadağınık, yıkık dökük, harabe gibi, mutlaka temizlikçi bir bayan bulup getirip temizletiyolar. Kadınsız siyaset olmaz. Yani kadın, bir çiçek, tuz, biber, her şeydir. Annelik duyguları vardır. Kadın hep yapıcıdır, yıkıcı değildir. Bir toprak ana, ikincisi anneler; Her şeyi kapatır, örter. Yeri geldiğinde acımasızca eleştirir. Bunların, kadınların olması gerekir” (G1)

Bu görüşmecinin, siyasetteki kadın gerekliliğini, kadının evdeki derleme, toplama, düzene koyma, annelik şefkatiyle yaklaşarak açıkları kapatma şeklinde özetlenebilecek geleneksel rolünün siyasete de katılmasının gerekliliği olarak anladığını çıkarıyoruz. Diğer yandan, siyasetle uğraşmaya gelince kadın olmanın bir dezavantaj olduğunu söylüyor. Fakat bir kadın olarak siyasetle uğraşmanın zor

olduğunu düşünmesine rağmen bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirirken erkeklere ilişkin bir eleştiri getirmeksizin, kadınların kendilerini korumaları gerekliliğinden söz ediyor:

“Kadın olmak, bana göre, şey, işkence gibi geliyo. Kadın her yere giriyor gibi gözüküyo ama giyemiyor maalesef. Yapamıyosun. Yani kadınlık başa bela. Valla öyle yani...Kendim [bir sıkıntı] yaşamadım ama yaşayan arkadaşlarımı görüyorum. Siyasete katılıp çok kişinin yuvasının yıkıldığını da biliyorum. Neden dağıldı, bilmiyorum işte. Bir erkekle bir kadın yan yana görüldüğü zaman, hiçbir kötü niyet olmadan konuştuğu zaman, biri diğerini çok rahat karalayabiliyor. Onun için bayan arkadaşlarımız, biz burada daha temkinli, daha dikkatli davranıyoruz. Davranmak zorundayız, kendi iffetimizi, namusumuzu, şerefimizi korumak zorundayız. Burda değil, her yerde öyle” (G1)

Partiye girdikten sonra kadın koluna yönlendirilmiş ve ilk başta buna sıcak bakmamış bir diğer görüşmeci çalışmalarını eksik bulduğunu söyleyerek, sorumluluğu parti yönetimi ve kadınlar arasında paylaşıyor ve her iki tarafın da kendi anlayışını sorgulamasından, değiştirmesinden yana tavır alıyor:

“Kadın politikasının oluşmaması eğitimsizlikten ve bundan kaynaklanan güvensizlikten dolayıdır...Yönetimin eksikliği, ama sadece yönetimden değil, kadınlardan kaynaklanan bir sorun da var. Biz vermeden almaya alışmışız. Önce vermeyi öğrenip, sonra almayı beklemeliyiz. Öncelikle de kadın olarak birbirimize vermeyi öğrenmeliyiz” (G3).

Aynı görüşmeci, siyasetle uğraşmanın kadın için bir dezavantaj olduğunu düşünüyor ve temel nedenin aile bağları, çocuk sorumluluğu, gecenin geç saatlerine kadar toplantıya katılmanın zorluğu gibi durumlardan kaynaklandığını belirtiyor. Bu sorunları halletmiş olmasına rağmen siyasetten uzak kalan kadınların bu tercihinin sebebinin ne olabileceğini sorduğumuzda, hem zorlukları göze alamamaktan, hem de toplumsal beklentilerin kadınları şartlandığından bahsediyor:

“Kolaycılık. Bizler biraz kolaycılığı seviyoruz. Kadınlarımızda çok fazla şu var, ben de dahil. Yani belki çalışan bir kadın toplumu bizde yeni yeni oluştuğu için, çok böyle özveriyi sevmiyoruz kadınlarımızda. Şöyle özveriyi seviyoruz; Kocalarımıza ve çocuklarımıza. Çünkü bizim beynimize küçüklükten bu işlenmiş. Kocan için her şeyi yapacaksın, çocuğun için her şeyi yapacaksın, ama ülken için, kendin için bir şey yapmayacaksın. Bu anlayış var bizde...[Ama kadınlar] ailevi sorumluluklarını yerine getirdikten sonra, kısırdöngülerle boğuşmaktansa, siyasetle uğraşabilirler”(G3)

Böylece başlangıçtaki görece ‘nesnel’ değerlendirme ve kadınların içinde bulunduğu durumdan yerleşik toplumsal değerleri sorumlu tutma yaklaşımı, aile söz konusu olduğunda tekrar yerini kadınların öncelikli görevleri meselesine bırakıyor. Kadımlar “ailevi sorumluluklarını yerine getirdikten sonra” siyasetle uğraşmaya çağırılıyorlar. Erkeklerle ilişkin bir eleştiriye bu aşamada rastlanmıyor.

Partinin %25 cinsiyet kotası uygulamasının hangi gerekçelere dayandırıldığına II. bölümde değinilmişti. Buna rağmen, hem kadın hem de erkek üyelerin kotaya çok sıcak bakmadıklarını, kotanın hangi durumda bir avantaj, hangi durumda dezavantaj olacağına ilişkin ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadıklarını gözlemledik. Özellikle kadın üyelerin, kadın olarak siyasetle uğraşmanın zorluklarından bahsetmelerine rağmen kotaya çok sıcak bakmamaları bize düşündürücü geldi. Kotayı benimsemiş bir partinin kadın üyelerinin bile bu konuda çekimser kalması merkezde belirlenen politikaların alt birimlerde fazla tartışılmaksızın uygulandığını, parti içi eğitim faaliyetlerinin yeterli olmadığını ve bununla bağlantılı olarak da, hem kadın hem de erkek üyelerce kotanın, bazen kadınları hak etmeksizin bir yerlere getiren bir ayrıcalık olarak algılanabildiğini göstermekteydi. Çünkü ne zaman kota uygulaması hakkında konuşmaya başlasak, kadın görüşmeciler de, erkek görüşmeciler de, “siyasette nitelik” sorununu gündeme getirmekteydiler. Kota sayesinde yönetime giren kadınlar dışında kalan erkeklerin hepsinin gerçekten nitelikleriyle ve hak ederek oraya geldiklerine inanıp inanmadıklarını sorduğumuzda ise siyasetteki niteliksizliğin aslında (kadın-erkek fark etmeksizin) genel bir sorun olduğunu kabul etmekteydiler.

“Kadınsız siyaset olmaz, çünkü kadın gidiyor her yere. Evlere biz gidicez, insanlara biz gidip konuşcaz. Ama kadını da bir yerlere birileri getirmeli artık. Yani artık kadın kotası filan kalkmalı, diye düşünüyorum...Yani artık CHP’de kadınlara kota konmamalı, diye düşünüyorum. Kota, kalktı birazcık. Önceden vardı, şimdi kaldırıldı” (G1)

Siyasette kadınların da olmaları gerektiğine inanan kadın görüşmecimizin kotaya ilişkin görüşlerini anlatırken kotanın kalkması gerektiğine dair bu şaşkıncu ifadesi konuşma ilerledikçe açıklık kazanıyor ve görüşmecinin kotayı alt değil üst sınır -bu anlamda kadınların önünü tıkayan bir uygulama- zannettiği için kotaya karşı tavır aldığı ortaya çıkıyor.

Diğer kadın görüşmecimiz parti politikalarına ilişkin konuşmamız sırasında siyasi partilerde kadınların karşılaştıkları zorluklardan bahsediyor. Ancak kota uygulamasının bu zorlukları aşmada gerekli olduğuna inansa da hatta kendisi %25 kadın kotası uygulamasıyla İlçe Yönetim Kurulunda yer almış olsa da bu uygulamayı kendi eşitlik anlayışıyla kolay bağdaştıramadığını ve kadın olmaktan ötürü kendi yeterliliğini/yetersizliğini sorguladığını görüyoruz.

“Şimdi CHP içinde kota var. Bazen iyi ki var, diyorum ama ters gelen şeyler de var. Ne demek kadın ve erkek? Biz eşitiz, diyoruz, bunu savunuyoruz ama yeri gelince kota uygulanıyor. %25 kota var bizde. Ama erkekler o kadar ön planda oluyorlar ki, sen kadın kadına destekliyorsun. Destek anlamında, aday anlamında bir yere gelince, sen bir bakmışsın, erkekleri destekliyorsun. Bunlar da var bizde. Onun için bazen, iyi ki kota var, diyorum. Böyle olmamalı diyorum ama tek başına da bir yere gidemiyosun, bir şey yapamıyorsun. Mutlaka bir dayanışma diyosun. Bunu da kimle yapacaksın; erkek arkadaşlarıyla yapacaksın, gençlikle yapacaksın. Onun için tıkanabiliyorsun” (G2)

Erkek görüşmecilerimizden ilkinin söylediklerine baktığımızda eşitlik ve kota uygulamasının gerekliliği ile kadınların buldukları yere hak ederek gelmeleri ve “niteliği düşürmemeleri” arasında gidip gelen ifadelere rastlıyoruz. Bu ifadelerdeki belirsizliğin görüşmecinin kendi hayat tarzı ile sosyal demokrat bir partinin üyesi olarak sahip olması gerektiğini düşündüğü hayata bakış tarzı arasındaki gerilimden kaynaklandığını düşünüyoruz. Yani görüşmecimiz bir sosyal demokrat olarak eşitliği savunduğunu ve desteklediğini söylese de daha fazla sayıda kadının siyasete girmesiyle mevcut durumda önemli değişiklikler olacağına dair bir beklenti içinde

olmadığı görülüyor. Kotanın kadınlar adına önemli bir kazanım olduğunu savunsa da kotayı doldurmak için yeterince nitelikli olmayan kadınlara yer verildiğini ve arzu edilen seviyeden uzaklaşıldığını düşünüyor.¹¹

“...Ne yapıyor? Siyasi partilerin, kadının siyasetteki rolünü etkin kılmak için hangi siyasi parti ne yapıyor ki! Siyasi partiler yasanına göre, tüzüğe göre, bir bakıyorsun %25, %20 kota tanıyan partiler var. İşte, sosyal demokrat partiler. Diğer partileri bilmiyorum ama bizim partimizde örneğin kota %20. Örneğin ben birey olarak kotaya karşıyım. Gönlüm istiyor ki kadın ne kadar çalışıyorsa o kadar. Kota diye bir şey olmamalı. Erkekle aynı, eşit koşullarda... Örneğin kadınların daha ağır olduğu, kadın objesinin daha ağır olduğu bir partide erkek kotası diye bir şey olabilir miydi! Ama bizde var...Siyasette kadın kotalarla falan değil, kendi çalışmasıyla olmalı.... Bugün için gerekli olabilir. Bırakılsa, bağımsız bir çalışma biçiminde önü bırakılsa, ben inanıyorum ki kotada kazandıklarını bile kazanamazlar. Kota da, onların parti içindeki bir kazanımı olarak algılanmak gerekir...Kotaya ihtiyaç olmamalı, sınırsız eşit olmalı... Bazen istenilen sonuç da alınamıyor, %20 kotayı doldurmak için. İstenilen, parti içindeki o siyaset niteliğine çok fazla etkili anlamda bir şey getirmediği de oluyor. %20 diyorsunuz, %20 ille de dolacak diye bir şey varsa, o siyasete zaman zaman beklediğimiz niteliği kazandırmıyor; düşürdüğü de oluyor. Kadın arkadaşlarımız da herhalde bunun farkındalar” (G4)

İkinci erkek görüşmecimiz öncelikle, kadın kolu üyelerini yönetimin bir araya getirmiş olduğunu, bu nedenle kolektif bir bilinçle hareket edemediklerini, yeterince nitelikli de olmadıkları için, bu bilinçle hareket etmelerinin beklenemeyeceğini söylüyor. Ancak nedense, örgütlenme ve işleyişten, mevcut siyaset anlayışından kaynaklanan bu sorunu, kadın politikalarının gereksizliği ve yararsızlığı noktasına vardırıyor:

“Türkiye’de toplum nasılsa, partiler de onun bir aynası... Kadın kolunun çalışmalarını yeterli bulmuyorum. Doğru da bulmuyorum, yöntem olarak. Çalışmaları bir siyasal bilinç oluşturma ve kolektif hareket etme üzerine şekillenmiyor. Çalışmaları bireysel, siyasette çok amiyane tabiriyle kafa-kol ilişkileri niteliğinde gelişerek, komşusunu alıp gelme biçiminde oluşan bir kadın örgütlenmesi var. Bunun siyasal bir örgütlenme biçimi olduğuna inanmıyorum. Böyle bir örgütlenme olmaz. İnsanların bir araya gelmesi bir örgütlenme değildir, diye düşünüyorum. Siz yüz tane kadını buraya toplayın, her gün de toplarsınız, bu sorun değil. Peki bu kadın örgütlenmesi midir, ben size sorayım. Siz

¹¹ Şirin Tekeli “Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat” adlı çalışmasının bir bölümünde, Parlamenteoya girmiş kadınlar ve erkekler arasında bir karşılaştırma yaparak, kadın temsilcilerin seçmen kadınlara göre, erkeklerle kıyaslandığında daha az temsili nitelik taşıdıkları sonucuna varır. Yani ‘sıradan’ seçmeni temsil edebilecek sıradanlıkta erkekler Parlamenteodayken, kadınların Parlamenteoya girebilmeleri için çok iyi eğitilmiş, nitelikli vs. olmaları beklenmekte ve gerekmektedir. Görüşmecilerin söyledikleri de bu sonuçla birebir örtüşüyor. Demek ki bu çalışmanın yayınlanmasından itibaren geçen yirmi yılı aşkın sürede, örgütlü siyasetle uğraşacak kadının nasıl olması gerektiğine dair görüş pek değişmemiş(Tekeli, 1981)

buraya ne kadar fazla kadın toplarsanız, o kadar fazla mı örgütlenmiş olursunuz? Sorun burda. Hep şeyden söz ediyoruz, siyasal kadrolar oluşturmak ve liyakatli kadrolar oluşturmak. Ve dönem olarak çok değişken yapılar arz ediyor bu biraz önce söylediğim şeyler. Mesela şunu söyleyeyim; bir önceki yönetim döneminde gelip giden bayanlar şu anda burada yoklar! Bu yönetimin oluşturduğu, örgütlediği kadınlar geliyor. Bir biçimde örgütlenme diyelim, örgütlenme falan yok da. Öncekiler nerde?...Kadın kolu mantığımı ben doğru bulmuyorum zaten. Partilerdeki kadın kollarının özerkliğini doğru bulmuyorum. Uygulamada aksaklıklar beraberinde getiriyor, artı kadın kolumun nitelikli bir biçimde oluşmasını sağlayacak bir kadın potansiyeli yok Türkiye'de. (Nitelikli erkek potansiyeli var mı peki? şeklindeki soru üzerine şöyle devam ediyor) Yok, o da yok, ama bu işlerin birlikte, daha doğru bir biçimde, yani aynı çatı altında komisyonlar şeklinde daha doğru bir biçimde...Bir kere kadını ayırmanın bir anlamı var mı, bunu anlamıyorum. Ben partide nitelik arıyorum. Yoksa yüz tane kadın gelse n'olcak! Toplumun problemini aşmaya yardımcı mı olacak? Yüz tane kadın olacağına, iki tane nitelikli kadın olsun... Ben hep şunu söylüyorum bakın, kadınlık erkeklik meselesi değil. Alevilik-sunnilik meselesi tartışılır. Tartışmanın kardeşim, böyle bir şey doğru değil. Yani Alevilik, Sunitlik, Türklük, Kürtlük vs. bu saikler ön plana çıkarılarak bir yere varma şansımız yok".(G6)

Görüşmeci kadın kolu, kota vb. politikaları, siyaseti "minimize etmek" olarak adlandırıyor. Bu tür ayrımcı politikaların benimsenmesinin siyasetin bütünselliğini bozacağını, insanları, ülke sorunlarına ilişkin genel bir bakış açısından uzaklaştıracağını düşünüyor. Bunun üzerine biz de, toplumun yarısını oluşturan cinsin siyasette yer almamasını sorunsallaştırmanın nasıl bir 'minimizasyon' olduğunu merak edip, görüşmecinin temsil konusundaki fikirlerini soruyoruz:

" Siyaset bütünsel bir yapı içinde değerlendirilmeli. Bunu ayırıştırırsanız, minimize ederseniz, işin içinden çıkamazsınız...Siyaseti genel bir bakış açısıyla değerlendirmeniz gerekir...Doğru genel kurallar koyarsanız, hiç problem yok. Yani siz siyaset yapmak isteyen bir kadının, siyasetin aradığı nitelikleri üzerinde taşıması halinde, nasıl engelleme şansız olur ki! Böyle bir şey yok. Ama bugünkü siyasetten bahsediyorsak, kadını da erkeği de aynı...Türkiye'de siyaset bir nemalanma aracı olarak kullanılıyor. Omu için çok önemli değil, kadın da giriyor, erkek de giriyor bu tarifin içerisine. Yani ben ciddi anlamda şunu yaşıyorum; nitelikli olsun, isterse hepsi kadın olsun. Hiç fark etmez benim için. Gelişmiş toplumlarda böyledir. Bizim toplumumuzun gelişmemişliğinin dayattığı bir problem bu. Ha bu noktada, kadın kotası/cinsiyet kotası uygulanmalı mı? Hayır diyorum...Kadın toplumda horlanıyor falan, bunlar inkar edilecek şeyler değil. Ben toplum içinde insani olmayan hiçbir şeyi savunmam...Türkiye'de siyasette ciddi bir temsil sorunu yaşıyor. Ben temsil sorununu liyakat noktasında değerlendiriyorum. Liyakat noktasının dışında hiçbir biçimde kategorize etmiyorum. İnsanların liyakatli olması...Benim için temsil sorununun odak noktasında Türkiye'de liyakat vardır; Sadakati siyasetten silmektir. Benim derdim olması olmaması değil. %50 kadın olsun. Ama bir de Türkiye gerçeği var her şeyin ötesinde. Bizim birçok ilçemizde kadın yönetici üyemiz yok, tüzüğün amir hükmü olmasına rağmen. Kadın yok, nerden bulacaksınız da siyaset yaptıracağız. Yani kota problemini o anlamda da manidar buluyorum... Bir çok şeye katılmıyorum mesela. Anadolu'da kadın-erkek ilişkilerini değerlendirirken, kadın eziliyo, falan derler. Yani, çok uç örneklerin dışında, Türkiye'de kadının çok özel olarak ezildiğini düşünmüyorum. Kadının aile sistemimiz içinde çok önemli bir yerinin olduğunu düşünüyorum... Kadınlığımız o kadar önemlidir ki bizim için. Kadına baskı uygulayan, dayak atan erkek de var. Burada da var, Amerika'da da var. Dünyanın her yerinde var. Bunu sorun olarak görmek farklı bir şey, bu sorunu genelleştirerek bütün erkekleri ve

kadınları birbirinin karşısı noktada değerlendirmek çok farklı bir şey. Bir de sınıfsal bakış açısı olarak, feminizmi sonunda "izm" olan ve sınıfsal kökeni olmayan bir olgu olarak görüyorum. Yani kadın, Clinton'un eşi de kadın, pamuk tarlasında çalışan da kadın, fabrikada çalışan işçi de kadın, fabrikanın patronu da kadın. Çeşitli yaşam biçimlerinde kadın. Anadolu çok özeldir; eşeğine karısını bindirir, kendisi yayan yürür, yükünü sırtında taşır. Anadolu kadınıyla çok şey paylaşmıştır... Ben Türkiye'yi tarif etmeye çalışıyorum. O anlamda, kadın için çok özel bir statüye gerek yok, diye düşünüyorum. Ya da erkek için çok özel bir statüye gerek yok. Ama böyle bir şey yapılıyor. Yapılan nedir; parti politikalarını topluma anlatmak. Kim iyi anlatırsa anlatsın kardeşim" (G6)

Böylece örgütlü siyasetin, politikaların şekillenmesinde söz sahibi olabilmek, kendi sorunlarını ve çözümlerini tanımlayabilmek, kısaca güç dağılımının eşitliğini sağlayabilmek boyutu bir kenara itiliyor ve bir parti üyesinin eylemleri, topluma parti politikalarını anlatmak olarak görülüyor. Temsil meselesi farklı toplumsal önceliklerin tartışılması bağlamında değerlendirilmiyor. İkinci olarak, kanımızca gelişmiş toplumların gelişmişlik düzeyleri sadece ekonomik refah düzeyiyle açıklanamayacağı halde bu ülkelerdeki kadınların elde ettiği görece özgürlük ve eşitlikte kadın politikalarının hatta bizzat devlet eliyle uygulanan kadın politikalarının varlığı görmezden geliniyor. Ayrıca bu görüşmecimizin sözlerinde de, kota uygulamasının hangi şartlarda ve hangi amaca hizmet etmek için uygulanabileceği göz önünde bulundurulmaksızın mevcut üyelerin yeterince birikimli, deneyimli olmamaları ve yönetim tarafından atanmaları nedeniyle, kadınların siyasette niteliği düşürdüğü yargısıyla karşılaşıyoruz.

Türkiye'de kadına uygulanmakta olan baskı ve şiddet "*Burada da var Amerika'da da var. Dünyanın her yerinde var*" ifadesiyle görece önemsizleştirilirken, "*Anadolu çok özeldir. Eşeğine karısını bindirir, kendisi yayan yürür, yükünü sırtında taşır. Anadolu, kadınıyla çok şey paylaşmıştır*" cümlesinde kadınların bizim toplumumuz için aslında çok önemli ve ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu düşüncesi ön

plana çıkıyor. Böylece kadına uygulanan baskı ve şiddetin politik yanı, temelinde yatan iktidar ilişkileri sorgulanmayıp, bu durum her toplumda görülebilen bir ‘normal olandan sapma durumu’ olarak algılanıyor.

Yönetici konumundaki görüşmeci, kota uygulamasına daha farklı yaklaşıyor:

“Öncelikle Türkiye’de siyaseti kimler yapıyor diye düşünmek lazım. Türkiye’de bazı şeyler yeteri kadar yerli yerine oturmadı. Ne oturmadı? Yani siyaset bir yasak noktasından yeni kurtuldu. Yasak. Kime; okuyana, düşünene. Devlet yasakladığı için, iş adamı da, yahu devletle yasakla niye uğraşayım, diye uzak duruyor. Peki kim yapıyor; çok sayıda işsiz yapıyor. Kendi sorununu çözememiş insanlar, Türkiye’yi kurtarmak için siyasete soyunuyorlar. Veya emekli olmuş insanlar, veya bir kaç, çok azınlık, tuzu kuru insan. Halbuki siyaseti, siyasi katkı koyabilecek insanlar yapmalı. Siyaset bilimcisi siyaset yapamıyor, öğrenci yapamıyor, kamu kurumu görevlileri yapamıyor. E geriye emekli işçiler [kalıyor]. Köylünün zaten birikimi yok. Geriye az bir grup insan kalıyor. Onun içinden siyaset yapmak için çıkan insanlar da buralarda çok da başarılı olamıyor. Türk toplumunun genel perspektifi bu. Bir de kadın-erkek diye bir ayırım var. Kadınlar daha yeni siyasete girebiliyorlar, izin alabiliyorlar siyasete girebilmek için, erkeklerinden, toplumun baskılarından. E bu kadar çok sayıda erkeğin bu kadar başarılı olamadığı bir ortamda, çok fazla sayıda kadının girip de çok başarılı olmaları fazla beklenmemeli. Kadınlarımızın siyasete girme gerekliliği ve zorunluluğu var. Sosyal demokrat anlayışa mensup insanlar, kadınları biraz daha, erkeğin işin içine çekmesi zorunda olduğunu fark ettiler ve kadınları siyasete çektiler. Çekmekle kadınları, siyasette yıllardır açılan arayı kapatamayacaklarını anladıkları için, kadınlarımıza parti program ve tüzüğünde kota uygulamasına gittiler. Yani kadınlarımıza avantaj sağladılar... Örneğin yönetimlerimizde dörtte bir kadın yönetici koyma zorunluluğumuz var. Bunun yanında 80’de kapatılan kadın ve gençlik kolları yeniden açıldılar ve yönetimlerin yan örgütleri olarak faaliyetlerini sürdürüyorlar. Özellikle kadın kollarımız faaliyetlerini sürdürürken, çeşitli engellerle karşılaşılıyorlar. Nedir onlar? Yasakçı bir mantık gibi yansıyan toplumsal baskılar, kadının ne işi var, evinde otursun çocuğuna baksın... Kadın kendini yetiştirip de toplumun içine siyasi anlamda çıkıp bir şeyler verebilecek noktaya da henüz gelmemiş. Gelebilenlerin bir kısmı da uzak duruyor; siyaset bana göre değil [düşüncesiyle]. Halbuki başarılı olmuş, iş dünyasında, bürokraside, kadınlarımız var ve bunların siyasete girmesi lazım. İşte bu sıkışıklık içinde kadın kollarına yardımcı olmaya çalışıyoruz. Özveriyle çalışan kadın kolu yönetim kurulu üyelerimiz var. Bir şeyler yapma gayreti içindeler, iyi niyetliler, ama yeterli değil. Henüz kendileri de mutlu değil. Biz de onları, çok dolu dolu şeyler yapıyorlar, diye göremiyoruz. Ama iyi niyetle çalışıyorlar. Bir başkasının eğlence, istirahat için kullandığı zamanın bir kısmından tasarruf ederek parti için çalıştıklarından kendilerine minnettarız. Ama bu çok daha gelişmek durumunda. Bunun bu şekilde olması gerekli, çünkü sadece yöneticilerin yapacağı, erkeklerin yapacağı iş değil bu. Kadınların girdiği yer biraz daha da huzurlu oluyor, biraz daha da seviyeli oluyor. E kadın nüfusun yarısı en az. Kadının kadınlıkla konuşması farklı, erkeğin kadınlıkla konuşması farklı. Bu toplum bu. Kadın kolumuz daha verimli olması için çalıştığımız bir örgütlenme dalı. Kadınların daha çok başarılı olma şansları da var. Kadınlarla özellikle birebir görüşerek kadın iradesini Türk siyasetine daha fazla yansıtmaları, damgalarını vurmaları gerekir diye düşünüyorum” (G5)

Ancak mevcut örgütlenme tarzına ve parti metinlerinde tanımlanan amaçlara baktığımızda mevcut durumun kadın iradesinin siyasete yansıtılmasından henüz uzak olduğunu düşünüyoruz.

Görüşmecimize, kadın kolunda bile kota uygulamasının yeterince bilinmediğini gözlemlediğimizi söylediğimizde ve bunun nedeninin ne olabileceğini sorduğumuzda, bu sorunu Türkiye'deki eğitim eksikliği sorununun bir parçası olarak gördüğünü söylüyor:

“Bu Türkiye'nin genel bir sorunu. Yani Türkiye'de eğitim eksikliğini biliyoruz. [Bizim partimiz de] Türk insanının bir parçası. Hatta ben biraz daha ileri gideyim; yönetici konumunda olanlar, partinin önemli bir bölümü, iddia ediyorum, parti programını okuduklarını zannetmiyorum. Daha çok eksikimiz var. Kadın üyelerimiz, ha biraz daha bilenler, kendilerine güvenenler kotaya karşı da çıkıyorlar, onu da söyleyeyim. Ben hakkımla gelmeliyim, diye düşünenler de var... Erkeklerle kadınlar arasında bir fark var; erkekler siyasetle ilgilerini gösterdiler. Toplumla kendilerini tanıttılar ama kadınların bu olanağı olmadı. Omin için onlara bu olanağı vermek lazım şimdilik. Çok benimsemiş olmamakla beraber, bu geçiş döneminde kadınlara bu olanağı vermek gerekir, diye düşünüyorum... Kadınlar daha az dejenere olmuş, daha az bozulmuş, daha az toplumun çürümüşlüğüne ayak uydurmuş. Siyasette de öyle. Siyasette kadın olması gerekir. Bunlar bunu yeterince bilmiyorlarsa, biz demek ki parti içi eğitimi henüz yeterince verebilmiş değiliz” (G5)

Görüşmecimiz, siyasi açıdan ‘yeterli’ üye potansiyelinin olmayışını da parti içi eğitim eksikliğinin nedenlerinden biri olarak görüyor:

“CHP kadrosu altında bilgili, birikimli üye var da yönetime mi almadık? Demin söylediğim sıkıntıyı yaşıyoruz. İlkokul mezunu ev kadını biz kadın kolunda yönetici yapıyoruz... Keşke çok sayıda bilgili, birikimli kadın ilgi duysa da, onların arasında rekabet oluşsa.” (G5)

Yönetici olan görüşmecimiz, üyelerin yönetici “olmasından” değil, yönetici “yapılmasından” bahsediyor. Bu ise, yönetim tarafından atanmış kadınların önceliklerinin de farklı olabileceğini ihtimalini akla getiriyor.

Diğer yandan, siyasetle hem ilgili, hem birikimli, hem de aktif siyaset konusunda istekli kadın potansiyelinin tam olarak ne kadar olduğunu bilme şansımız yok. Bu durumun partideki yansımalarının ise, mevcut kadın üyelerin güvensizliği, yetersizlik duygusu ve bununla bağlantılı olarak da atama yoluyla görev verilmesini kabullenme şeklinde olduğunu gözlemledik. Aslında benzer bir durum partinin gençlik kolları için de söz konusu. Orada bulunduğumuz süre içinde konuştuğumuz

Gençlik Kolları Başkanı, 12 Eylül döneminde siyasi partilerin kadın ve gençlik kolları biçimindeki örgütlenmelerinin yasaklanmasından sonraki dönemde yaşanan politikadan uzaklaşmanın bir sonucu olarak, 1995 yılında bu tarz örgütlenmeye yeniden izin verildiğinde, bu kez örgütlenmeyi sağlayacak yeterli potansiyelin bulunmadığından endişe edilmesi sonucu bu örgütlerin atamayla oluşturulması yoluna gidildiğini söylüyor. Kadın kollarındaki görüşmeciler, kendileri de ev hanımı olmakla birlikte, bu depolitizasyon sonucu siyaset yapmanın sadece ev hanımlarına kaldığından yakınıyorlar ve bu nedenle de siyasetin pek ilerleme şansının bulunmadığını düşünüyorlar.

Bu bölümde değinmek istediğimiz son nokta, uzun yıllardır örgütlü siyasetin içinde olan, yaşanan zorlukları doğrudan gözleme şansı bulan ve bazı düzenlemeler yapılmasının gerekliliğine inanan bir görüşmecinin, kendi hayatı söz konusu olduğunda bu “gerekliliklerden” nasıl kolayca sıyrabildiğine ilişkin çarpıcı sözleridir. Erkek görüşmecimiz öncelikle, eşinin aktif siyasetle ilgili olup olmadığını şeklindeki soruya *“Yok, bana bağlı. Siyasetle ilgisi benim kendisine tanıdığım şeye bağlı. Ben ondan birinci derecede ev hanımlığı bekliyorum”* diye cevap veriyor. Eşinin çalışıp çalışmadığı sorulduğunda *“Öyle bir şeyde, diğer şeylerin aksayacağını düşünmüştüm. Öyle bir talebi oldu ama ben, ev benim için daha önemli, dedim. Ha çalışıp mutfağı da kusursuz yerine getireceksen buyur çalış, dedim. Ama o da mümkün değildi tabii”* diyor. Ancak aynı görüşmeci siyasette kadının gerekliliğini şöyle açıklıyor:

“Evimizi ona bırakıp sokakta çeşitli alanlarda siyaset yapmaya biz soyunuyoruz. İster istemez onları bu anlamda biz ikinci plana attık...[Ancak] örneğin evdeki rutin işler otomasyona dayalı olsa, çağın getirdiği teknolojiye uygun olsa, eşimi biraz daha siyasi faaliyetlerin içine akıtabilirim. Ya da o girer zaten. Ama kalktığı zaman ev temizliği, yemek pişirme vs. Bunlar henüz sanki kadının görevleri diyeyim. Bu böyle yani, açık olmak lazım...Yeteri kadar erkekler ilgileniyor bu toplumda siyasetle. Siyaset onları çok ilgilendiriyor. Apolitik kalsalar bile onları yakından ilgilendiriyor; Alacağı maaşla,

emekliliğinde yaşayacağı sorunla, sağlık sorunuyla, o zaten siyasetin içinde. Kadın geriye kalıyor” (G4)

Görüşmeci, bir yandan eşinin adına kararlar verdiğini kabul ediyor; diğer yandan aslında kadınların da siyasetle uğraşmaları gerektiğini düşünüyor ama bu kez de eksikliği, toplumun ekonomik ve teknolojik gelişmemişliğine bağlıyor. Mevcut toplumsal koşulların hala bazı şeyleri “görev” olarak cinslere dayattığını kabul ediyor. Üstelik siyaseti “bireyin” yaşamının bir parçası olarak görüyor ve bireyler siyasetle ilgilenmeseler bile siyasetin onları yakından ilgilendirdiğini düşünüyor. Bu anlamda kadının gerekliliğini mantıken kabul eden görüşmecimiz, diğer yandan eşinin siyasetle uğraşmasının kendisine bağlı olduğunu söylüyor. Görüşmenin ilerleyen bölümlerinde ise örgütlü siyasetle uğraşan kadınlardan bahsettiğimiz sırada, *“Kadın siyasetteki sürecini henüz tamamlamamış...Bu onların somut, siyasetteki özgürleşmesine bağlı, aile yaşamındaki özgürleşmesine bağlı. Bu kadına bağlı. Kadının bizzat kendi iradesine bağlı”* diyerek, çelişkili bir biçimde sorunu kadınların iradeli/kararlı olmaları gerektiğine bağlıyor. Bu ifadeler kadın-erkek eşitliğini savunan bir partinin ifadeleri olduğundan üzerinde düşünülmesi gerekiyor.

2.3. İlçe Teşkilatı Kadın Kolunun Faaliyetleri

Kadın kolunun son dönem faaliyetlerine baktığımızda, çeşitli konular üzerine düzenlenen eğitici toplantılar ve birkaç etkinlik görüyoruz; aile planlaması, menapoz, depresyonla baş etmenin yolları, kadının siyasetteki yeri üzerine toplantı, tüm örgütlerdeki partililerin katıldığı bir çay, bir beldede sağlık taraması, İlçe Teşkilatı’nda düzenlenen bir aşure günü ve Anneler Gününde güçsüzler yurdu ziyareti.

Görüşmecilere, genel olarak kadın kolu faaliyetleri ve özel olarak da kadın ve siyaset ilişkisi yeri üzerine yapılmış olan toplantı hakkındaki görüşlerini sorduk. Kadın kolu üyesi olan iki görüşmeci çalışmalarını (ve kadının siyasetteki yeri üzerine yapılan eğitim faaliyetini) yeterli bulmadıklarını söylerken, yönetici konumundaki kadın görüşmecimiz, faydalı ve olumlu olarak değerlendirdi.

“Hayır, eksik. Özeleştiriyi ilk önce yapan da benim. Geçen hafta kadın ve siyaseti gündeme getiren kişi benim. O öneriyi ben götürmüştüm, böyle bir şey yapalım diye. Çünkü halka gittiğim zaman halktan aldığım izlenim, güvensizlik hissettim orda... İşte arkadaşımız çıktı, x, Kadın Kolları Genel Başkan Yardımcısı, metin okudu. Birebir evlere gidilecek, sokak çalışmaları, mahalle çalışmaları. Ben doymadım... Metinden okumak istemiyorum ben, metinle çalışmak istemiyorum. Ben, onu yaşayan birisi olarak yaşayıp görmek, okuyarak, yaşayarak. İkisi de olması lazım... Kadınsız siyaset olmaz, çünkü kadın gidiyor her yere. Evlere biz gidicez. İnsanlarla biz gidip konuşcaz. Ama kadını da bilyerlere birileri getirmeli artık” (G1)

Parti politikalarının anlatılması için mahallelere ve evlere gitmeyi, bunun karşılığında da “bir yerlere getirilme”yi beklemeyi, siyasette kadınların araç rolü oynamalarının ve bu rolü içselleştirmelerinin, kendilerini siyasetin “özne”si olarak görmemelerinin bir örneği olarak algılıyoruz.

Partiye ve kadın koluna en son katılan ve hala gözlemlemeyi tercih ettiğini söyleyen diğer görüşmecinin kadın koluna ilişkin genel değerlendirmesi şöyle:

“Bir şeyler yapma isteği gördüm çalışmalarında, ama bunu, bir plan yok. Çabalar var ama düzenli bir plan yok. Bu da sadece kadın kollarında değil, yani bir zincirlemedir. En alttan başlar, tabandan yukarı doğru gider. Onda biraz aksaklıklar var. Koordine bir çalışma yok.[siyaset ve kadın konulu toplantıya ilişkin olarak] Ele alınan başlıklar güzeldi ama açılımları biraz daha güzel olabilirdi” (G3)

Görüşmeci somut önerilerin olmadığını, toplantının kendisi için çok tatmin edici olmadığını, fakat yeterli deneyim ve birikime sahip olmadığı için bunları adlandırmakta güçlük çektiğini söylüyor. Kadın olarak yaşadıkları sorunların ve eksikliklerin kendi aralarında konuşulmadığını da ekliyor:

“Mesela eğitim çok eksik. Burda arkadaşlarım eğitim derken hep şunu anlıyorlar; yani eğitim demek öğretim demek değildir. Öğretim ayrıdır, eğitim ayrıdır. Kendi alanımızda, parti içinde bir kere eğitimin olması şart. Sonuçta biz sürekli insanlarla diyalog halinde olan insanlarız. Belki bugün biraz daha pasifiz ama, parti demek insanlarla diyalog halinde olmak, sorunlarını bilmek ve çözüm yolları bulmak demektir. Bilemiyorum kimse mi bunun üzerinde durmamış, gerek mi görülmemiş, bilemiyorum... Parti içi eğitim olmadığı zaman, kendi kafamda bir şeyler olsa bile bunları bütünlüklü bir şekilde ifade edebilmem çok zor. Parti içi eğitim olmalı ve kadın kolu komisyonu etkin olarak çalışmalı. Örneğin ben basın ve eğitim komisyonunda çalışmak istiyorum. Sonra, partinin tüzüğü, kadın kolu eğitim kitabını herkesin ayrı ayrı okumaktansa, buradaki ifadelerin eğitilmiş kişiler tarafından açıklanması gerekir. Sonra da hedef kitlesinin belirlenmesi gerekir. Gençlik kollarıyla sürekli iletişim içinde olmak, yaşlılardan çok daha faydalı olabilir...” (G3)

Eleştirdiği diğer bir konu da İlçe Yönetiminde bulunan üyelerin, kadın kolunu tanımaması ve onların eğitim düzeyini, eğilimlerini bilmemesi:

“Örneğin siyasette kadının yeri konulu toplantıya yönetimdeki erkekler zahmet edip de katılmadılar. Bu da bana şunu düşündürdü; ben buraya ne kadar hizmet veririm, bana verilen önem bu kadar. Ben bu izlenimi ediniyorum. Bu izlenimi insan aldığı zaman, oraya verimli olması, çaba göstermesi ne derece olur?” (G3)

Görüyoruz ki yeterli siyasi eğitimi ve birikimi olmadığı için sorunları adlandırmakta güçlük yaşadığını belirten bu görüşmeci aslında tasarılarını oldukça güzel ve somut olarak ifade ediyor. Ancak deneyimine ve birikimine güvenebileceği kişi/kişilerin olmadığını düşündüğünden ne tam olarak kendisine güvenebiliyor, ne de parti ortamını geliştirici/yetkinleştirici buluyor. Kadın kolu toplantıları dışında kendisini partide hiç görmediğimizi söylediğimizde de, partide boş boş oturup vakit harcamaktansa evinde oturup kitap okumayı veya ailesiyle vakit geçirmeyi tercih ettiğini, ancak ortam farklı olsaydı kesinlikle partide daha çok vakit geçireceğini söylüyor:

“Kadın kolu denince insanların aklına hep çaylar, kermesler geliyor ve benim de uzak kalmamın nedenlerinden biri buydu. Biz kadın kolu olarak artık çaylarla, kermeslerle ön plana gelmek istemiyoruz. Ben çay yapmak istemiyorum, bilet satmak istemiyorum. Bu verildiği zaman, ben burdan giderim, uzaklaşıyorum. Şimdiye kadar bunlar yapılmış zaten” (G3)

Diğer yandan bu görüşmecimiz de Refah Partisi'nin seçim döneminde kadınları araç olarak kullandığını düşünmekle birlikte, bunun gerekli olduğunu ileri sürüyor:

"...Demek ki kadınlar iyi durumlarda da, kötü durumlarda da çok büyük potansiyel. Yeter ki iyi kullanılabilirsin, önleri açılabilirsin...ben partiyi aile gibi düşünüyorum: Kadın kolları, gençlik kolları ailenin çocukları diyelim. Diğeri de anne-baba gibi düşünün. Eğer siz çocuklarınızın yeteneklerini bilmezseniz, bu çocuklar ne kadar ilerleyebilir!"(G3)

Bu görüşmecimizin, kadın kolunun amaç olarak kullanıma uygun olduğu, bunun böyle olmasının doğal olduğu, kadınlar belirli bir seviyeye gelinceye kadar "böyle bir eğitim süreci"nden geçmelerinin ve bu aşamadan sonra yükselmek isteyen kadınların önlerinin açılmasının gerektiği şeklindeki sözlerini de, kendini 'özne' olarak görmeme bağlamında değerlendiriyoruz. Kadınlar yetenekleri bilindiği zaman ilerlemeleri sağlanabilecek olan çocuklara benzetilerek, kadınların kendi sözlerini oluşturmalarından ziyade birilerinin onlar adına konuşması bekleniyor.

Kadın Kolundan Sorumlu Başkan Yardımcısı, önceliğin partiye verilmesini doğru bulduğunu söyledikten sonra, kadın kolunun faaliyetlerini daha çok sokak çalışması ve örgütlü ev çalışması olarak özetliyor. Sokak çalışmalarının şu şekilde örgütlendiğini gördük: Önce listelere bakılıp, mahallelerde belirli yerler seçiliyor, o mahalledeki partinin evine gidiliyor, sohbet ediliyor ve o apartmanda/o çevrede partiye yakın başka kimlerin oldukları öğrenildikten sonra onların evlerine de ziyaretler yapılarak, parti politikaları anlatılıyor. Kadın kolu, tüzüğünde ve yönetmeliğinde belirtilen, partiye yandaş kazandırma işlevini bu tür çalışmalarla yerine getiriyor. Yapılması planlanan diğer çalışmalarsa sağlık ocaklarıyla, dernekler ve vakıflarla, okul aile birlikleriyle vb. ilişkiler kurarak daha çok insana partiyi tanıtabilmek.

Görüşmecilerin hemen hepsinin, somut olarak yapılabilecek çalışmalardan bahsederken üzerinde durdukları konu da yukarıda sözü geçen mahalle çalışmaları olmuştur. Kadın kolu faaliyetlerinin daha çok mahalle ve ev çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmesi, parti propagandasının yapılmasında kadınların oynadığı rolü göstermektedir. Erkeklerle görece kapalı alanlara kadınlar rahatlıkla girebilmekte, yani hem parti için çalışan kadınlara 'uygun' çalışma alanı parti tarafından belirlenmiş olmakta, hem de evinde gündelik işlerle meşgul olan kadın parti teşkilatına gelmese de, partiye desteği sağlanmaktadır. Böylece evdeki kadın kamusal alana çıkmadan 'kamusal' bir faaliyete katılmış olmakta; partili kadın ise kamusal alanda, daha 'yatkın' olduğu bir çalışma tipine, yani ev hanımlarıyla, annelerle, okul aile birlikleriyle, derneklerle ilişki kurmaya yönlendirilmektedir.

Kadın kolunun en önemsedığı çalışma tipinin mahalle çalışmaları olması ve gözlemlerimize göre kadınların bu faaliyetlerde yer alabildikleri oranda kendilerini işe yarar hissetmeleri, geleneksel olarak kadına ait ve erkeğe ait olduğu düşünülen işlerin parti faaliyetlerindeki uzantısıdır. Bu gelenekselliğin izleri aslında Partide gözlemci olarak bulunduğumuz süre zarfında görüşmecilerin, 1999 Seçim döneminde Refah Parti'li kadınların ev ev gezerek partileri için oy toplamalarından bahsettikleri sırada da ortaya çıkıyordu. Görüşmeciler -yukarıda alıntıladığımız G3'ün sözlerinde de görülebileceği gibi- bir yandan bu kadınların parti tarafından kullanıldığını ima etseler de diğer yandan böyle bir çalışmanın yapılmasını gerekli bulmakta ve kadın olarak partiye sağlayacakları katkının bu olduğunu düşünmekteydiler.

Toparlamak gerekirse erkekler kadınları bu alanda çalışmaya yönelttiğinden, kadınlar da bu konuya ilişkin herhangi bir sorgulamaya girmeksizin çalışmaları

yürüttüklerinden, kamusal alan, özel alan, kadınlık ve erkeklikle ilgili gelenekselliğin burada da kendini yeniden ürettiğini söyleyebiliriz.

Kadın kolu toplantılarından edindiğimiz diğer bir izlenim, üyeler arasında beklediğimiz oranda iyi bir iletişim göremeyişimizdi. Burada iletişimsizliği kişisel sorunların yaşanması anlamında değil, üyelerin kendi aralarında sorunları tanımlamada, çözümlenmede, ortaklaşa hareket etmede yaşadıkları sorunlar anlamında kullanmaktayız. Üyeler aralarında bir iletişim problemi olmadığını söyleseler de, anlatılanlar bizce bir boyutuyla iletişim problemine de işaret etmektedir. Kadın kolları kendi içinde bir 'sorun' yaşadığında bu sorunu birbirleriyle tartışarak çözmek yerine, yönetime taşıyarak çözmeyi yeğleyebildiklerini gördük. Diğer yandan, kadın kolunun yapısına baktığımızda, hemen hepsi ev hanımı, hemen hepsi evli, çocuklu, aynı yaşlarda, ekonomik düzeyleri arasında uçurumlar bulunmayan kadınlardan oluşan bu grubun nispeten homojen bir yapı oluşturduğu sonucuna varabiliriz. Buna rağmen bir iletişim sorununun yaşanması bize ilginç göründü. Bilebildiğimiz birkaç sorundan ilki, kadın kolunun uzun zamandır başkansız bulunması ve İlçe Yönetim Kurulu üyesi ve Kadından Sorumlu Başkan Yardımcısının vekaleten bu görevi yürütmesi nedeniyle, üyelerden birinin bu göreve talip olmasıyla yaşanan sorun idi. Üye, bu göreve aday olmayı düşündükten sonra, arkadaşlarının görüşlerini almak için hepsiyle görüştüğünü ve onların da kendisini destekleyecekleri yönünde görüş bildirdiklerini, ancak daha sonra İlçe Başkanına, girmesinin doğru olmayacağını söylemeleri üzerine bu düşüncesinden vazgeçtiğini ve kendi aralarında bu konudan bir daha hiç bahsetmediklerini söylemiştir.

İkinci konu, kadın kolunun kendi maddi birikiminin bir kısmının genel bütçeye aktarılması ve bazı üyelerin bunun kendilerine danışılmadan verilmiş bir karar olduğunu söylemelerine rağmen bu konudaki fikirlerini toplantıda açmak yerine, toplantı sonrasında kendi aralarında konuşmayı tercih etmeleridir. (Vekaleten görevi yürüten) Başkana bu sıkıntıyı ilettiğimizde kendisine böyle bir sorunun yansımadığını, bu nedenle de bu konunun kadın kolu içinde bir rahatsızlık yaratmış olabileceğini düşünemediğini söylüyor:

“Şimdi bizim bayağı yüklü bir paramız vardı, kendimize göre. Çaylardan, kermeslerden yeterince para geçiyor elimize. Kadın kolunun fazla harcaması yoktur, dediğim gibi. Gideceğimiz yer bir hasta ziyareti olur, bir nişan olur...vs. ama İlçenin bütçesine aktarmamız, tabiki bizde durmasının da bir anlamı yok. İlçemizin ihtiyacı var ve kadın kolları da bu İlçenin aynı elemanları, diyeyim. Onun için, İlçeyle birlikte harcıyoruz. Bir sıkıntımız oldu mu kimse bize, yok, demedi. Ordan harcanan para da bizim paramızdır”
(G2)

Diğer yandan İlçe Başkanıyla parti içi eğitim sorununu konuştuğumuz sırada ise, bu eğitimin istenilen düzeyde verilememesinde ekonomik sıkıntının da önemli rolünün olduğunu söylüyor. Bu durumda da ister istemez kadın kolunun kendi birikiminin neden kadın kolunun eğitim çalışmaları için harcanmadığı sorusu akla geliyor.

Sonuçta, kadın kolunun kendileriyle doğrudan ilgili bu konularda kendi aralarında yeterince konuşamamaktan yakınmaları, bu iletişimsizlik, ortak politikalar belirleme ve ortaklaşa hareket etmenin önündeki önemli engellerden biri gibi görünüyor.

2.4. Üyelerin Politik Süreçlere ve Karar Alma Mekanizmalarının İşleyişine İlişkin Görüşleri

Görüşmecilere bu konudaki değerlendirmelerini sorduğumuzda, sorunları birebir yaşayan insanlar olarak, gözlemlerimizle örtüşen belirlemeler yaptıklarını, yeri geldiğinde partilerine ve kendilerine eleştirel bir gözle bakmaya çalıştıklarını saptadık. Ancak eleştirilerini dile getirirken kendilerini bu ilişkilerin dışında tutmaları da dikkat çekiciydi.

Öncelikle tüm görüşmecilerin, parasız siyaset yapılmayacağını, kişisel olarak nitelikli olmanın gerekli olsa bile yeterli olmadığını, “çevre”yle ilişkilerin önemli olduğunu düşündüklerini belirtelim. Bunun dışında, etik değerlerin ve ideolojilerin geri planda kalmasını şöyle açıklamaktaydılar:

“Eskiden sağ, radikal, dinci siyasetler böyle birebir siyaset yapıyorlardı, çıkar ilişkisiyle. Ekmek dağıtılıyor, altın dağıtılıyor, tencere dağıtılıyor. Şimdi sol da buna doğru gidiyor, çünkü diyor ki Ankara'nın varoşundaki adam, “Allah razı olsun x'ten, ekmek veriyor bana”. Nerden verdiğini hiç düşünmüyor. Sol belediyelerden de koli koli bir şeyler bir yerlere gidiyor. Bu değil ki çözüm. Ama kısa süre onların da bunu yapmaları bir zorunluluk gibi yansıyor...ekonomik sorunlar çözülsün, direk siyasete yansın. Birebir yansın. Buraya akşama kadar gelenler iş istiyor. Gelenlerin dörtte üçü partili bile değil. Ordan istikrar çıkar mı!” (G5)

“Siyasette bir bakıyorsunuz, daha alt değerler, daha alt kimlikler, bir partide, faaliyet gösterdiğiniz siyasi partide sizi taşıyor. Bir bakıyorsunuz sizi bir partideki, çok ciddi anlamdaki görevlere de getiriyor. Bu böyle ülkemizde. Doğu'da halen feodal ağalar parlamentoya giriyor. Neden giriyor? İşte oradaki toplumun eğitiminden, o toplumda henüz istediğimiz şey yakalanmadığından. Bir bakıyorsunuz köyün ağası, “buraya oy verilecek” diyor ve oraya oy veriliyor... İşte o zaman artıyorsunuz, üniversite mezunu bir insan istiyoruz... Alt kimlikten kastım, tabii, etnik köken değil salt. Doğu'da belki bu dediklerim biraz uç örnekler ama metropollerde de yaşıyor bu. Bir bakıyorsun, bir partinin herhangi bir ilçesinde belli bir zümreye, belli bir kesime dayanmıyorsa hemşehri ilişkileri bile yeterli oluyor. Bunların Alevisi Sunnisi farketmez, sadece Sivahlı olması atıyorum, yeterli, Çorumlu olması yeterli oluyor, bir bakıyorsunuz. Yeterli değil Siyasi Partiler Yasası, seçim sistemi. Biraz da burdaki boşluklardan kaynaklı. Bu geri biçimlerden kaynaklı olarak bu tür kitlesel şeyler ülkenin siyasi yaşamına yansıyor...(Bu noktada görüşmeciye, son zamanlarda partilerine yöneltilen eleştirileri hatırlatıyoruz) Bizim için de bu böyle olmuştur...Ama CHP'nin yeniden yapılanması için sıralamak gerekirse, sadece dünyaya bakışı veyahut da ülke sorunlarına ilişkin çözümlerde, o programlardan bir tanesinde vardı mesela. Yani yeniden siyaset yapma tarzımız. Artık Genel Başkanımız kendi ağzıyla söyledi: “Abi dönemi bitmiştir!”. Ahbap-çavuş ilişkisiyle, alt değerlerle, parti içinde etkin belli bir nüfuz alanı yaratıp sürekli onu idame ettirmeye artık bizim partimiz karşıdır” (G4)

Bir başka görüşmeci siyasi partilerin hiyerarşik yapısını, anti-demokratik uygulamalarını, çıkar amaçlı partililiği eleştirerek bunları Türk siyasetinin özellikleri olarak gösterirken, kendi partisi içinde de en alttan başlayarak hemen her kademedeki yer aldığını ve bu nedenle de işleyişi iyi bildiğini ifade edip, şu eleştirileri getiriyor:

“Bizim partilerimizin kongreleri sadece yönetim kurulu üyelerini ve üst kurul delegelerini seçme mekanizması olarak varlar. Hiçbir kongremizde kendi yöremize ilişkin ve kendi yöremizin yakın çevresini etkileyebilecek politikaların tartışıldığını ben hatırlamıyorum. Kongrelerimizi dinlerseniz, kongrelerimizde hiçbir siyasal argüman bulamazsınız. Bizim kurultaylarımızda da sadece genel başkanın, genel başkan adaylarının konuşmaları vardır. O anlamda parti politikalarını belirleyecek bir şey bulamazsınız. Sonradan “Kurultay Kararları” ya da “Kongre Kararları” diye bir şey yayınlanır ama bunun nasıl şekillendiğini, nasıl oluştuğunu anlama şansınız yoktur... Bu kongre kararlarının kimler tarafından hazırlandığını da bilmezsiniz. Elbette parti içinde çoğunluğun aldığı kararlarla oluşmuş parti politikalarını toplum içinde savunup kabullenirler ama bunun belli bir demokratik teamülle yapılması lazım. Yani siz hiç bir İlçe Kongresinden ve İl Kongresinden geçmemiş bir kararı yukarıdan aşağı empoze etmeye çalışırsanız, bu Türkiye’de siyasal sistemin kuruluşuyla da ilgilidir aynı zamanda. Biraz önce söylediğim o Bonapartist yaklaşım, Jakobenist yaklaşım burda da kendini gösteriyor. Zaten ülke ne ise partiler de o... Eğer bizim kongrelerimiz, il ve ilçe kongrelerimiz bir siyasal karar alma süreçlerine dönüşmezse, siyasetteki değişim sadece kişilerin gidip gelmesiyle somutlanır. Siz eğer ilçe ve il kongrelerini, hem bölgesel anlamda politikalar üreten, hem de ülke siyasetiyle ilgili farklı görüşlerin tartışıldığı bir platform haline döndürürseniz, genel merkeze yansımaları, genel merkezde de karşıt görüşlerin olduğu, yani ideolojiye uygun olarak farklı görüşlerin olması sağlanabilir. Ya da ideolojiyi değiştirebilir, ideolojiye eklemeler de yapabilir... Siz parti içinde liyakatli kadrolar oluşturabilmelisiniz. Şimdi partilerin içinde sadakatli kadrolar var. Kime sadık, ilçe yönetimine; Kime sadık, il başkanına, il yönetimine, genel başkanına. Bizim partimizde Disiplin Kurulları hep siyasal kararlar alırlar; tüzüksel kararlar almazlar. Yukarıdan empoze edilen neyse, o çıkar. Disiplin Kuruluna verdiğiniz üye, partinin tüzük ve yönetmelik noktasında yargılanmaz. Çok önemli bir parti suçu işlemiştir ama yönetimdeki elitin içindedir, onun suçunun bir önemi yoktur, o siyasal bir kararla affedilir. Ama hiç önemsiz bir şey söylemiştir, partinin herhangi bir yöneticisiyle ilgili küçük bir eleştiri yapmışsınızdır, hemen o sadakatli arkadaşlarımız onu yukarıya iletirler ve partiden ihraç edebilirsiniz. Yani hiçbir Disiplin Kurulu kararına güven yoktur bu partide. Disiplin Kurulu Başkanının ağızından duyduğum: “Ben siyasal kararlar vericem kardeşim, burası mahkeme değil!” Sadece bizde değil ama, Türkiye’deki siyasal sistemin hastalığı bu... Buraya gelen üyelerin %80’i ANAP’ta da üye, DYP’de de üye. Yani hep böyle kişisel çıkarlarla geliyorlar. Herkes bir şey istiyor. Siyasetin bu klientalist mantığı hep var. Yani müşteri-tüccar ilişkisi içinde değerlendiriliyor her şey... Türkiye’de iyi siyasetçi yetişmesinin önündeki en önemli engellerden bir tanesi, şu anda yönetimde olan kötü siyasetçilerdir. Türkiye’de 12 Eylül’ün çok ciddi bir biçimde irdelenmesi lazım... 12 Eylül sonrası, Türkiye’deki depolitizasyon sonucunda çevredeki lümpen yapı siyasete hakim oldu. Çevreden kastım, büyük şehirlerdeki varoşların çıkarttığı unsurlar siyasetin içine girdiler ve oraya üye-delege sarmalı içerisinde hakim oldular” (G6)

Öncelikle, siyaset yapma tarzına ve karar alma süreçlerinin işleyişine ilişkin bu belirmeleri yapan üç görüşmecinin de erkek olduğuna dikkat çekmek gerekir. Kadın görüşmecilerimiz her ne kadar benzeri şeylerden şikayet etseler de görüşlerini böyle

sistematik bir şekilde ifade etmemekteydiler. Bu durum, erkeklere kıyasla karar alma süreçlerinin daha dışında olmaları nedeniyle ilişkileri bu kadar net bir şekilde gözlemleyememelerinden ya da gözlemlerini aktarabilecekleri kendilerine ait bir dile sahip olmayışlarından kaynaklanıyor olabilir. Partide bulunduğumuz süre boyunca, siyaset hakkında konuşmak istediğimizde hem erkek hem de kadın üyelerin bizi -bu konuda 'yeterli' bilgiye sahip olduğunu düşündükleri- bir başka erkeğe yönlendirme gayretleri de bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Görüşmecilerin bu eleştirileri yaparken tamamen kendi dışlarında belirlenmekte ve işlemekte olan mekanizmalardan söz ediyor gibi konuşmaları ise siyasetin niteliğinin tartışılması gerektiğini ortaya koyar. Bir siyasi partide çalışan üyelerin siyasetin işleyişinden şikayet etmeleri, buna rağmen çözümün ne olabileceği konusunda suskun kalmaları, siyasetin kimler tarafından, nerelerde belirlendiği sorununu gündeme getirmektedir. Bu konudaki suskunluk kadın üyeler söz konusu olduğunda çok daha belirgin hale gelmekte ve zaman zaman gözle görülür bir ümitsizlik halini alabilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada niteliksel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Katılımcı gözlem ve yüz yüze görüşme teknikleriyle toplanan veriler ve parti metinleri analiz edilerek Türkiye’de örgütlü siyasetle uğraşan kadınların siyasetle kurdukları ilişki ilk bölümde belirttiğimiz kavramlar üzerinden tartışılmıştır.

Çalışmadan çıkardığımız sonuçlardan ilki, politikaların en alt kademedен üste doğru şekillendiği ve her birimin bu sürece etkin olarak katıldığı değil, merkezde belirlenip çevrede uygulamaya konduğu ve bununla bağlantılı olarak da çevre örgütlerde yer alan insanların bu politikaları benimserken ya da karşı çıkarken bunların gerisinde yatan tartışmalardan uzak kaldıkları, hatta kısmen bu hiyerarşik yapının farkında olmanın getirdiği bir güvensizlik yaşadıkları olmuştur.

Kadınlar açısından baktığımızda, kadınların parti politikalarından kaynaklanan bir sorun yaşadıkları zaman birbirleriyle ilişkiye geçerek bu sorunu tartışmak ve çözüm aramak yerine, doğrudan İlçe Başkanıyla temasa geçmeyi daha doğru bulmaları oldukça dikkat çekiciydi ve biz bunu iletişim problemi olarak yorumlamıştık. Peki, kadın sorununun varlığını kabul eden ve buna çözümler arayan, siyasette kadınların varlığını gerekli gören bir partide, kadın kolunda çalışan bu kadınlar neden birbirleriyle ilişki kurmakta güçlük çekiyorlar da, yönetim kademesindeki erkeklerle sorunlarını daha kolay halledebileceklerini düşünüyorlar ve sorunlarını diğer çalışma arkadaşlarına götürmektense üst kademelere taşıyorlar? Bu durumu ataerkil (patriyarkal) ideoloji ile açıklamaya çalışmak, sorunun tüm boyutlarını aydınlatmamızı sağlamamaktadır. Çünkü söz konusu kadınlar örgütlü

siyasetle uğraşmayı -ve bunun için de merkez solda yer alan bir partiyi- seçmiş, belirli 'dertleri' ve öncelikleri olduğunu, dolayısıyla geleneksel yapıları bir ölçüde sorgulayacaklarını varsayabileceğimiz kadınlardır. Ancak kadınların (ve erkeklerin) çoğu zaman siyasette de mevcut/geleneksel rollerin devamını sergilediklerini görüyoruz.

Aslında kadınlar ve erkekler, kendilerince sorun olarak gördükleri olaylara/durumlara müdahale edebilmek, kendi doğrularını yaşayabilmek vb. gerekçelerle örgütlü siyasetle uğraştıklarını ifade etmekteydiler. Diğer yandan kadınlar -erkeklerle oranla- kendilerini siyasete daha uzak görmekte, parti tarafından yönlendirilmeyi daha rahat kabul edebilmekteydiler. Kadınların, yeterli bilgi ve deneyim birikimine sahip olmama endişesiyle hemcinslerinden ziyade gençlerin siyasete yapabileceği katkıları önemsediklerini gözlemledik. Öte yandan, kadın kolu faaliyetlerinden bahsedildiğinde, asıl faaliyet alanının mahalle ve ev çalışmaları olması, kadınların fonksiyonunun ise bu mekanlarda parti politikalarını yaymak olması, kadınlardan 'özne' olarak bahsetmeyi güçleştirmekteydi. Erkekler ise eğitim düzeyleri, birikimleri ne olursa olsun, siyasi anlamdaki 'yeterlilik'lerini kadınlar gibi/kadar sorgulamamaktaydılar. "Kadın sorunu", "kadın politikaları", "kota uygulaması" gibi konular gündeme geldiğinde ise siyasetin nitelikli olması gerektiğinden ve bu niteliğe yeterince bilgili, deneyimli olmakla ulaşılabileceğinden söz etmekteydiler. Dolayısıyla, eşitlik, özgürlük, demokrasi kavramları üzerinde temellenen sosyal demokrasinin ideolojisini benimsemiş CHP'nin bir ilçe teşkilatında yaptığımız çalışma sonucu, kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkilerinin burada da asimetrik olmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Örgütlü siyasetle uğraşan insanlar arasında cinsiyet açısından görülen bu farklılık ve dengesiz güç dağılımı,

kadın sorununa ilişkin bir politika olarak uygulanmakta olan kadın kollarının amacı, işlevi ve gerekliliği üzerinde durmayı gerektirmektedir.

Eğer kadın kolu şeklinde bir örgütlenme benimseniyorsa neden böyle bir örgütlenmeye gidildiği, tam olarak nelerin hedeflendiği, hem parti metinlerinde hem de parti üyelerinin kafasında net olmalıdır, diye düşünüyoruz. Amaç, kadın, erkek, genç, yaşlı ayrımı yapmaksızın herkesin öncelikle parti ilkelerini yaymak ve partiye yandaş toplamak için çalışması ise bize göre bunun için ayrıca kadın kolları ve gençlik kolları tarzında örgütlenmeye gidilmesine gerek yoktur. Çünkü mevcut örgütlenme tarzı, kadımların (ve gençlerin), parti politikalarını yaymak amacına hizmet eden “araçlar” olduklarını düşündürmektedir. Kanımızca, kadın kollarını ayrıca örgütlemek gerektiğini düşünüyorsak bu kez hareket noktamız, parti üyelerinin kadın olması nedeniyle farklı yaşam tecrübelerinden kaynaklanan farklı bir yaşam perspektifine sahip olabilecekleri, en azından kendi yaşadıkları sorunlara ve çözümlere ilişkin doğrudan söz sahibi olmalarının daha doğru olacağı olmalıdır. Aksi takdirde, “yan örgütler” başlığı altında düzenlenen bir kadın kolu, siyasi parti bünyesinde de geleneksel işlerin devamı niteliğindeki işlerle uğraşmakta, buradaki kadınların kafasında bile kadın politikalarına dair çok fazla şey şekillenmemektedir. Kadınlar eksikliğini duydukları alanlarda ufuklarını açacak, kendilerini eğitmelerine yardımcı olacak insanlarla ilişki kuramadıklarını düşündüklerinden kendilerine güvenememekte ve parti politikalarında çok da belirleyici olamamaktadırlar. Benzer şekilde, kadın sorununu çözmeye yönelik politikalarından biri olan kota politikasının yeterince tartışılmaması da, normal şartlarda kadınlar lehine ayrımcılık yapılmasını sağlayan bu politikanın, kadınlar aleyhine yorumlanmasına yol açabilmektedir.

Siyasetin nelerle özdeşleştirildiği, yani siyasette varolabilmek için hırslı, güçlü, mücadeleci, becerikli, maddi durumu iyi, çevresi geniş...vb olmak gerektiği, bu özelliklerin de kamusal alanla ve de kimliği bu alanla tanımlanan erkeklikle özdeşleştirildiği tartışılmalıdır. Dolayısıyla mevcut/geleneksel yapılanmalar gereği kadın zaten siyasetin dışında durmaktadır. Siyasetin ‘yerel’ olarak adlandırılabilir kimi özellikleri ise sadece kadınların değil, siyasetle uğraşmak isteyen erkeklerin önceliklerini veya tercihlerini de belirliyor. Başka bir ifadeyle, bu önceliklere uymayan erkeklerin de siyasetten dışlandıklarını söylemek mümkün oluyor.

Partide bulunduğumuz süre boyunca yaptığımız günlük sohbetlerimizde bir görüşmeci, siyaseti gerçekten öğrenmek istiyorsak, kahvelere, sokaklara, partilere bakmamız gerektiğini söylemişti. Burada teorilerin pratikteki olayların/olguların gerisine düşmesinden daha farklı bir şeyin kastedildiğini düşünüyoruz. Siyasette ideolojilerden ziyade, hemşehrilik, mezhep, etnik köken ve bununla bağlantılı yerel ilişkiler rol oynayınca, sorunları ve çözümleri tanımlayabilmek için farklı bir bakış açısı geliştirmek gerekiyor.

Bu çalışma, kendisini “sosyal demokrasi/demokratik sol” çerçevede tanımlayan bir siyasi partinin en aktif ilçe teşkilatlarından birinde yapılmasına rağmen, görünürde ideolojik temelli tartışmalara beklediğimiz oranda rastlamadık. Kararların kimler tarafından verildiği, sorunların ve çözümlerin kimler tarafından tanımlandığı, görünenlerden çok göz önünde olmayanlardan anlaşılıyor da denilebilir. Kararlar belirli merkezlerde ve belirli kişiler tarafından alındığına göre, bu hiyerarşik yapı erkeklerin bir kısmını ve kadınların çoğunu etkin olmaktan yoksun bırakıyor. Kadınlar hiyerarşik bir yapılanmanın içinde yer aldıklarını sessizce benimsiyorlar ve

birbirleriyle ilişki kurmaya, rollerini ve potansiyellerini sorgulamaya, kendilerini eğitmeye uygun bir ortam bulamıyorlar. Daha doğrusu, birbirleriyle kurdukları ilişki, geleneksel anlayışları sorgulamak ve dönüştürmek için birlikte harekete geçmeyi doğuran bir ilişki olmuyor.

Bu bağlamda, siyaset hala bir temsil sorunu ve farklı değerlerin çatışması/uzlaşması olarak algılanmıyor, diyebiliriz. Çalışmayı gerçekleştirdiğimiz parti açısından baktığımızda, cinsiyet kotası uyguladığına göre temsil konusunda bir duyarlılık olduğunu söyleyebilirsek de temsil sorununun hala sadece niceliksel açıdan ele alındığını görüyoruz. Siyaset, yeterince eğitilmiş/güçlü olanların, çıkarları, merkezde ya da tepede olanların çıkarlarıyla uyuşanların yükselme şansının olduğu, bu çıkarların da temsil edilmesi gereken bir “grup çıkarı” olmaktan ziyade maddi olanaklar veya daha fazla güç elde etmekle ilintili olduğu, dolayısıyla tepelere çıkıldıkça farklılıkların biraradalığından ya da farkların uzlaşmasından ziyade benzeşmenin gerektiği, değerlerin, normların, ideolojilerin ve bunlarla bağlantılı olarak cinsiyet sorununa ilişkin niteliksel tartışmaların/çözümlerin büyük ölçüde geriplanda kaldığı hiyerarşik yapı bir faaliyet alanı haline gelme tehlikesi taşıyor.

Toparlamak gerekirse, partideki hiyerarşik yapılanma, “kadın kolu” şeklindeki örgütlenmenin şu andaki yapısı ve işleyişi, yani bir kadın kolunda bile kadınların beklenen düzeyde ortak sorun tanımlama ve çözüm üretme noktasında olmamaları ve iletişim sorunu yaşamaları, partinin kadın kolunu yardımcı organ ve ideolojilerini yayma aracı olarak görmesi, kota uygulamasının hem kadınlarca hem de erkeklerce, hak etmeyen kadınları belirli mevkilere getirerek siyasetin niteliğini düşüren ya da eşitlik anlayışını zedeleyen bir uygulama olarak anlaşılması, siyasetin algılanma

biçimi, içerdiği ve dışladığı özellikler, siyasi partilerin merkez dışında kalan teşkilatlarının, üyelerin eğitimini, parti ve ülke politikalarının tartışılmasını sağlama açısından yeterli düzeyde olmamaları, hem kadınların siyasetle uğraşmasını güçleştiren, hem de siyasetle uğraşan kadınları kendi sorunlarını tartışmaktan, sorunları tanımlayan, karar veren olmaktan alıkoyan başlıca nedenlerdir diyebiliriz.

Diğer yandan, kaynakların kısıtlı olması nedeniyle parti içi eğitimin istenilen boyutta olmamasından yakınılırken, her yönetim değişikliğiyle ‘yetiştirilmiş’ kadrolar değişmekte ve bu da kendi politikalarını netleştirmesi zaman alacak bir çalışma grubunun, genel bakış açısını etkilemesini çok güçleştirmektedir.

Değişimlerin olmasını tek tek bireylerin zihinsel dönüşümlerinin gerçekleşmesine, ekonomik koşulların iyileşmesine, toplumsal koşulların değişmesine bağlamak, bu yapıların karşılıklı etkileşimini gözden kaçırmak ya da çözümü ertelemektir. Bu aynı zamanda sorunların aşılması için bireylerin sağduyuyla hareket etmelerini beklemenin yeterli olmayacağını ve devlet eliyle cinsiyet meselesine duyarlı bir takım yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Çünkü sağduyu “kadın da olmalı!” dese bile, somut uygulamalar söz konusu olduğunda sorunun nedeni ve çözümünü bağlayacak dışsal koşullar kolaylıkla bulunmamaktadır.

EKLER

CUMHURİYET HALK PARTİSİ PROGRAMI

Birinci Bölüm: “İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz”

I. GİRİŞ

Cumhuriyet Halk Partisi, kökleri tarihimizde ve milli mücadelemizde olan, Atatürk'ün öncülüğünde Cumhuriyeti gerçekleştiren, çağdaş Türkiye'nin temellerini kuran, demokrasi sürecini başlatan, 1960'larda demokratik sol bir içerik ve sosyal demokrat özellikler kazanan bir büyük yenileşme hareketinin temsilcisidir.

CHP, Türkiye gerçeklerinde biçimlenmiş, evrensel geçerliliği olan işlevlerin ve iddiaların taşıyıcısıdır.

CHP, belirli bir tarih kesintisinde emperyalizme kurulu düzene, eşitsizliğe, gericiliğe, imtiyazlara başkaldırının ifadesidir. CHP, bu zaman kesitinin gerçeklerinde Türkiye'yi yenileştirmek ve çağı aşmak programının ve iddiasının sahibidir. Bu özellikleriyle CHP, hem bağımsızlık yolunda, hem de yenileşmek yönünde mazlum milletlere tarihsel bir örnek yaratmıştır. CHP, doğuşundaki bu nitelikleri bugün de sürdürmektedir.

CHP; çağdaş, evrensel ilkeleri ve devrimleri ile, bağımsızlığı, kalkınmayı ve çağı amaçlayan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin öncüsü olmuştur. CHP, sosyal adalet ve refah arayışındaki günümüz Türkiye'sinin umududur.

TARİHTE VARIZ, GELECEKTE DE VAR OLACAĞIZ

Türkiye'nin onurlu geçmişinde Cumhuriyet Halk Partisi vardır.

Türkiye'nin onurlu geleceğinde de Cumhuriyet Halk Partisi olacaktır. Solun evrensel değer yargılarından, doğrularından ve geleneğinden; milli mücadele geçmişimizden; CHP'nin onurlu deneyiminden, tarihe iz bırakmış, geleceğe yol döşemiş ilkelerinden; cumhuriyet ve demokrasi dönüşümlerinden; halkın özgürlükçü ve eşitlikçi taleplerinden; sol ve demokrat birikimlerden; inanç dünyamızdaki adalet ve dayanışma anlayışlarından hareketle, sosyal demokrasinin temel ilkelerini; teorisini ve pratiğini Türkiye'nin gerçekleriyle bütünleştirerek, Türkiye insanının özlemlerini ve ihtiyaçlarını bu doğrultuda yanıtlayarak, her şeyin en güzel olanını, en yeni ve çağdaş olanını ona sunmak için, CHP 9 Eylül 1992'de yeniden doğdu.

“Bağımsızlık benim karakterimdir” diyebilmiş bir liderin kurduğu parti kimliği ile, Türkiye'yi dünyada etkin ve saygın bir konuma ulaştırmak için CHP vardır.

Anayasayı, yasakların tarifi olmaktan çıkartmak, onu bir özgürlük belgesine dönüştürmek, demokrasiyi bütün özellikleri ve güzellikleriyle gerçekleştirmek, 12 Eylül ve benzerlerini sorgulamak ve tarihe terketmek için CHP vardır.

SOSYAL DEMOKRASİNİN ÇAĞI BAŞLIYOR

...

Sosyal demokrasi, eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliğidir; bu ideallerin birlikte takibidir. Dünyada gelişen ve benimsenen, doğruluğu ve haklılığı sağa karşı ve solun içinde kanıtlanan, inancımızdır. 21. yüzyılın eşiğindeki dünyada, bu ideoloji artık Batı Avrupa ile sınırlı değildir. Şimdi çok daha geniş bir coğrafya kesiminde sosyal demokrasinin etkinliği gelişiyor.

Sosyal demokrasi son tahlilde; imtiyazları, fırsatları, kültür ve eğitimi, zenginlikleri ve mutluluğu en geniş kitlelere yaymanın ve ulaştırmanın iddiasıdır; sürekli bir adalet arayışıdır.

Sosyal demokrasinin ve sol bir parti olarak CHP'nin tercihi, toplumun tümüne esenlik getirmeyi amaçlarken, öncelikle büyük kitlelerin geniş tanımıyla emek kesimlerinin yararını savunmaktır. Öncelikle onların temsilcisi olabilmektir.

Bu yaklaşım, elbette, toplumdaki başka ayrışım ölçüleri çevresinde daha geniş beraberlikler kurmaya engel değildir. Yenileşme ve çağdaşlaşma özlemi yüksek kesimler,

çevre koruması, kadın hakları gibi duyarlılıkları en önde tutanlar da CHP'yi daima yanlarında bulacaklardır.

YENİLEŞMENİN VE SAĞLIKLI DEĞİŞİMİN GELENEĞİ

...

CHP'deki yenileşmenin amacı, Türkiye'yi yenileştirmektir. "Eşitlik, özgürlük, çağı paylaşmak, demokrasinin sürekli gelişimi, ülkenin ve toplumun bütünlüğü, ekonomik büyüme, dürüst kamu yönetimi, katılım, kişilikli dış politika, laik devlet, çoğulculuk" gibi temel tercihler çerçevesinde Türkiye'yi yenileştirmektir.

...

II. YENİ KOŞULLAR-YENİLEŞEN CHP

...

a- Özgürlük:

Özgürlük, insan kişiliğinin, düşüncesinin ve kavrayışının, insan yeteneklerinin ve yaratıcılığının engelsiz ve sürekli gelişebilmesi için başta gelen koşuldur. İnsanın da toplumun da kendini aşabilmesinin gereğidir.

...

Bireyin özgürlüğü ve dokunulmazlığı, yeri ve önemi, yeniden düşünülmelidir. Bireysel dinamiğin topluma katkılarının önü, girişim ve yarışma özgürlüğünün adaletli koşulları hazırlanarak açılmalıdır. Türkiye toplumsallıkla bireyselliği uzlaştırmanın, bireyi engelleyen değil, ona yollar açan, yaratıcılığını ortaya çıkaran politikaların uygulayıcısı olmalıdır.

...

b- Eşitlik:

...

Amaçladığımız adil Türkiye'nin çıkış noktasında, "fırsat eşitliğinin" kurumsallaşmasını görmekteyiz. Fırsat eşitliğinin koşulları devlet tarafından düzenlenmelidir. Eşitlik zemininden yola çıkmış insanlardan kendini daha ileri götürmenin çabasını gösterenler, devlet tarafından özendirilmelidir.

Yeni Türkiye, kadın-erkek eşitliğinin bir çok toplumsal kesitinde eksik kalmış boyutuna eğilmek durumundadır.

Kadının haklarına, hukuk ve ekonominin yanı sıra, hayatın paylaşılmasında, anlayışlarda, aile içindeki eşitlik düzeyinde sahip çıkılmalıdır.

Kadınların ekonomiye, yönetime, siyasete katılmalarının önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.

...

Kadın-erkek eşitliği, yasalarda, siyasi yaşama katılımında, çalışma koşullarında, kamu görevlerine gelebilmede kesinlikle sağlanacaktır. CHP'nin önerdiği Türkiye'de, kadımla erkeğin hayatın nimetini de, külfetini de toplum ve aile içinde ortak paylaşması temel amaçtır.

...

İkinci Bölüm: Temel Politikalar "Değişimin Gücü"

...

ÖZGÜR BİREY

Demokrasinin asıl ögesi özgür insandır. Özgür olmayan bireyin gerçek anlamda seçme yeterliği olamaz. Temel amaç bireyi özgürleştirmektir. Bireyin kendisini geliştirmesinin önündeki ekonomik, siyasal ve kültürel engelleri kaldırmaktır. Onun özgürlüklerini bilinçli olarak kullanmasını sağlamaktır.

İster kurumsal, isterse eylemli olsun demokrasi ayrılmaz biçimde özgürlük düşüncesine bağlıdır. Demokrasi bireyin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını öngörür. Yönetime katılma hakkı ise özgürlüğün temelidir.

...

ÖZGÜRLÜK VE EŞİTLİK

Özgürlük ve eşitlik sosyal demokrasinin birbiri ile bağlantılı iki temel ilkesidir. CHP, temel hak ve özgürlüklerden herkesin eşit olarak yararlanmasını öngörür. CHP, tüm yurttaşların, doğuştan var olduğu kabul edilen temel haklardan, cinsiyet, din, dil, ırk, mezhep ve sınıf ayrımı yapılmaksızın, tam bir eşitlikle yararlanmasını sağlayacaktır.

YENİ BİR ANAYASA

...

Yeni anayasa çerçeve nitelikte olmalı, özgürlükleri temel alarak özgürleşme sürecini sürekli kılmalı; özgürlüklerin sınırlanacağı ayrık durumları da bu anlayışla belirlemelidir.

...

KADINI VE ERKEĞİ EŞİT TOPLUM

Kadın-erkek eşitliği, evrensel insan hakları ilkelerinin ayrılmaz bir parçası, demokrasinin vazgeçilmez koşuludur.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği fikrinin öncüsü Atatürk ve onun önderliğinde kurulan CHP’dir. CHP Medeni Kanun’la ve seçme-seçilme hakkı ile, kadını ve erkeği eşit toplum oluşturma sürecini başlatmıştır.

Bugün bu haklara kadın-erkek eşitliğini sağlayarak yeni boyutlar kazandırılması, bu hakların kararlılıkla uygulamaya konulması zorunludur.

Kadınların sosyal ve siyasal haklarının bilincine varmaları, her alanda kararlara ve yönetimlere katılmalarının özendirilmesi, kalkınma süreci ve çağdaş toplum anlayışı ile bütünleşebilmeleri için etkin politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Medeni Kanun ve Türk Ceza, Ticaret, Vergi, İş, Umumi Hıfzısıhha Kanunları’nda kadınlara karşı ayrımcılık anlayışı içeren veya aileyi korumada yetersiz kalan yasa hükümleri değiştirilecektir.

Ev kadınları, tarlada veya evde çalışan tüm kadınlar, sosyal güvenlik sistemi koruması altına alınacaktır.

“Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi”ne ilişkin, Türkiye’nin de taraf olduğu uluslar arası sözleşme, tüm boyutları ile uygulamaya geçirilecektir.

Kadınların aile içindeki durumunda eşit birey anlayışı içinde değerlendirilecek; tüm yasal düzenlemeler bu anlayış içinde yapılacaktır.

CHP, ülkeyi erkek egemen toplum olmaktan çıkarıp, özgür bireyler topluluğuna dönüştürecektir.

CHP, ile içi mal rejiminde, eşlerin evlilik birliği sürecinde veraset dışında edindikleri “malların ortaklığı” anlayışını genel ilke, “mal ayrılığı ise isteğe bağlı uygulama haline gelecektir.

CHP, kadınlara siyasal alanda en geniş olanakları sağlayarak, temiz, üretken, hoşgörülü siyaset anlayışına yeni boyutlar kazandıracaktır.

Kadınların özellikle, yargı, idare, ekonominin yönetimi ile iç ve dış siyaset alanlarında daha etkin olabilmelerine özel önem vereceklerdir.

Çalışma yaşamına kadınlara karşı mevcut her türlü ayrımcılık kaldırılacak; iş için değerlendirilme ile işe girişte kadın ve erkekler arasında eşit ölçülerin kullanılması sağlanacak, işyerlerine kreş olanaklarının yaygınlaştırılması gerçekleştirilecektir.

Kadınların meslek alanlarını çeşitlendirebilmek ve genişletebilmek için, özel amaçlı Meslek Eğitimi Geliştirme Merkezleri kuracaktır.

Kadınlara karşı, aile içi ve dışı her türlü şiddet, cinsel taciz ve onur kırıcı eylem, caydırıcı, eğitici ve koruyucu hukuki politikalarla önlenecek; yerel yönetimlerin yeterli nicelik ve nitelikle sığınma evleri açmaları desteklenecektir.

Yerel yönetimler ile ilgili kuruluş ve kademelerinde kadın başkanlığı ile eşgüdümlü işlev görecektir “Kadın Konuları Birimleri” kurulacaktır.

CHP’nin kadını ve erkeği eşit toplum amacına yönelik politikaları, yasal ve gerçek eşitlik tam anlamıyla sağlanıncaya kadar geliştirilerek kararlı bir şekilde sürdürülecektir.

ÇALIŞMA YAŞAMI

a- Herkese Çalışma Hakkı

Çalışmak her insanın vazgeçilmez hakkıdır. Ancak bu, insanların kötü ve sağlıksız koşullarda, günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü işyeri koşullarında geçirmesi anlamına gelmemelidir. İşin sınırlı, çalışacak insanın çok olması kader değildir. Bu durum varolan toplumsal ve ekonomik koşulların sonucudur.

Cumhuriyet Halk Partisi, işsizlik sorununu aşmayı, herkese çalışma hakkını sağlamayı toplumsal barışın ve eşitlikçi refah toplumu anlayışının temel koşulu olarak görmektedir.

CHP çalışma sürelerini kısaltarak, aşamalı olarak AB ülkeleri düzeyine indirecektir.

Devlet, herkese çalışma hakkının sağlanması ve bu hakkın korunmasında birinci derecede sorumludur. Çalışma hakkının kaybı durumunda, ekonomik ve sosyal kayıpları giderme işlevini bizzat üstlenecektir.

CHP gelir getirici bir iş sahibi olmayı tüm vatandaşların temel hakkı olarak kabul eder.

CHP, iktidarında, devlet, çalışmanın kendini geliştirmesinin bir aracı olmasını sağlamak için gerekli önlemleri alacaktır.

Ücretli çalışanların farklı statülerde istihdamı yoluyla hak ve özgürlüklerinde ayrımcılık yapılması uygulamasına son verilecek; "eşit değerde işe eşit ücret" ilkesi uygulanacak; iş değerlendirmesi ve benzeri bilimsel yöntemlerle çalışma hayatında daha rasyonel düzenlemelere gidilecektir.

CHP, kadınların çalışma hayatına katılmalarını teşvik edecek, kadınların ve erkeklerin aile sorumluluklarını paylaşmalarını kolaylaştırıcı çağdaş çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılmasını sağlayacaktır.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ TÜZÜĞÜ

Amaç (md. 3)

Cumhuriyet Halk Partisi'nin amacı;

Ülkenin güvenliğini ve bütünlüğünü, ulusal birliği, ekonomik ve siyasal bağımsızlığı, yurttta ve dünyada barışı koruyup güçlendirmek,

Yaygın, hızlı ve dengeli kalkınmayı, insanca ve hakça gelişmeyi ve toplumsal dayanışmayı sağlamak,

Halkın mutluluğunu, gönencini (refahını), özgürlüğünü ve yönetime katılma olanağını arttırmak,

İnsan haklarına ve hukukun üstünlüğüne dayanan, çağdaş, katılımcı ve çoğulcu demokrasinin yerleşip kökleşmesine katkıda bulunmak,

Toplumsal yaşamın her alanında kadının hakkı olan işlevleri üstlenmesinin önündeki engelleri kaldırmak,

Gençlerimizi, çağdaş gereksinimlere uygun alanlarda, bilime, teknolojiye, gelişmeye, yeniliğe ve değişime açık, özgür düşünceye ve insana saygılı; yaratıcı, üretken ve erdemli;

ülkeye ve topluma yararlı insanlar olarak yetiştirmek,

İnsan kişiliğinin ve özgürlüğünün geliştirilmesi önündeki engelleri kaldırmak ve toplumsal yararı gerçekleştirmek,

Bilime, sanata ve kültüre sahip çıkmak,

Ayrımcılığa karşı koymak,

Her türlü sömürünün ve sömürgeciliğin önlenmesine ve tüm insanlığın esenliğine ve özgürlüğüne katkıda bulunmak,

Ülkeyi ve toplumu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak üzere demokrasi kuralları içinde, laik düşünce doğrultusunda toplum ve devlet düzeniyle, kamu çalışanlarını etkilemek, yöneltmek ve denetlemektir.

Yan Kollar, Yan Kuruluşlar, Yurtdışı Temsilcilikleri, Çalışma Grupları, Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu (md. 41)

İl, ilçe ve gerek görülen beldelerde partili kadın üyelerden "Kadın Kolları" ve partili gençlerden "Gençlik Kolları" ile diğer yan kuruluşlar kurulur.

Merkez Yönetim Kurulu kararı ile Avrupa Birliği üyesi devletler ile İsviçre, Norveç, Rusya, ABD, Kanada ve Avustralya'da, KKTC; Kafkasya ve Avrasya devletlerinde yurtdışı temsilcilikleri kurulabilir.

(01.07.2001 günlü Kurultay kararı ile değişik) Genel Merkezde, il ve ilçe yönetim birimlerinde, çeşitli sorunlarla ilgili çalışma grupları ve ayrıca Genel Başkanın önerisi ile Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu kurulur.

(01.07.2001 günlü Kurultay kararı ile değişik) Yan kolların, yan kuruluşların, yurtdışı temsilciliklerinin çalışma gruplarının, Bilim, Yönetim ve Kültür Platformunun kuruluşları, amaçları, görevleri, çalışma yöntemleri, Genel Merkezle ilişkileri ve denetimleri yönetmeliklerle düzenlenir.

Seçimlerde Kullanılacak Oy Pusulası(md. 48/j)

Kongrelerde yapılacak seçimler için kullanılacak oy pusulalarında her organın adayları ayrı ayrı hazırlanır.

Her kademedeki seçimlerde kullanılacak oy pusulası bütün adayların soyadına göre düzenlenmiş alfabetik liste olacaktır. kongre başkanlık kurulunun kura ile belirleyeceği harften başlayan soyadına göre alfabetik listede, seçilecek üye veya temsilcisi kadar adayın işaretlenmesi suretiyle oy kullanılacaktır.

Fazla işaretlenmiş veya seçilecek üye veya temsilci sayısının yüzde 90'ından az işaretli veya yazılı listeler geçersizdir.

İlçe kongrelerinde, katılanların salt çoğunluğu ile yapılacak oylama sonucunda blok liste usulüyle seçimlerin yapılmasına karar alınabilir. Bu halde, listede bulunan isimler çizilebilir ve yeni isimler yazılabilir. Fazla yazılmış veya seçilecek üye sayısının yüzde doksandan eksik isim yazılı oy pusulaları geçersizdir.

İlçe ve il kongrelerinde organ seçimlerinde adayların aldıkları oy sırasına göre genel sıralama yapılarak asıl ve yedek üyeler belirlenir. En çok oy alanlar asıl üye, onlardan sonra gelenler yedek üye seçilmiş olurlar. Eşit oy alanlar arasında ad çekme yoluyla sıra saptanır. İl ve ilçe Yönetim Kurullarında her iki cinsiyetten en az dörtte bir (yüzde yirmibeş) oranında üye bulunur. Bu husus genel sıralamayla gerçekleşmemişse aynı cinsiyetten aday olanlar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılır. Aldıkları oya bakılmaksızın her iki cinsiyetten yeterli üye alınarak organlar seçilmiş sayılır. Geri kalanlar o cinsiyetten üyelerin yedeği olur. İlçe ve il Yönetim Kurullarında bir cinsiyetten üye sayısının herhangi bir nedenle bu oranın altına düşmesi halinde –varsa- o cinsiyetten yedek üyelerle, yoksa cinsiyete bakılmaksızın yedek üyelerle sayı tamamlanır.

İlçe ve kongrelerinde her bir cinsiyetten yeter sayıda aday çıkmazsa katılan adaylarla seçim yapılır.

Seçimlerde üye tam sayısının beşte birinden az oy alanlar asıl veya yedek üyeliğe seçilmiş sayılamazlar.

Kurultay Görüşmeleri ve Kararları (md. 55)

Kurultayı Genel Başkan, Genel Başkan yoksa vekili açar.

Genel Başkanlık, Parti Meclisince kurultaya sunulacak rapor ve karar tasarılarını kurultay tarihinin duyuruluşuyla birlikte il başkanlarına ve TBMM Grubuna gönderir. Kurultayda kurulacak komisyonların adlarını da bildirir.

TBMM Parti Grubu ve her ilin kurultay temsilcileri kendi aralarında toplanarak rapor ve karar tasarılarını incelerler; görüşlerini saptarlar, ancak bağlayıcı karar alamazlar.

Bu toplantılarda TBMM Parti Grubu ve iller, katılmak istedikleri kurultay hazırlık komisyonlarını belirler. Bu komisyonlar için TBMM grubundan iki, illerden birer üye görevlendirilir. Görevlendirilen üyelerin adı, Genel Başkanlığa ivedilikle bildirilir.

Hazırlık Komisyonlarına Genel Başkanın görevlendireceği üyeler de katılırlar.

Hazırlık Komisyonlarını Genel Başkan, kurultaydan önce toplantıya çağırır.

Kurultayda TBMM Parti Grubundan ili, illerden birer üye kurultay komisyonlarına seçilir.

Parti Meclisi, kurultay komisyonlarına yeter sayıda üye verir.

Kurultayda Parti Meclisince, TBMM Parti Grubunca veya illerce, ya da kurultay üyelerince sunularak komisyonlarda görüşme konusu yapılmış rapor ve karar tasarıları dışında önerge verilemez, görüşme ve oylama yapılamaz.

Komisyonların görüşmelerine, komisyon üyesi olmayan kurultay üyeleri de katılabilir, ancak oy kullanamazlar.

(01.07.2001 günlü Kurultayda yapılan değişiklik) Seçimler için hazırlanan oy pusulalarına her organın adayları ayrı ayrı olarak yazılır. Parti meclisi'nin (12) asıl üyesi, Bilim, Yönetim ve Kültür Platformu üyeleri içinden kurultayda yapılan oylamada yeterli oy alarak belirlenen yeni Genel Başkanın önereceği 18 kişi arasından Kurultayca seçilir; yedek üye seçilmez; 13. fıkra hükmü, bu üyelikler için de uygulanır. Bunların oy pusulaları, diğer (60) Parti Meclisi üyesinin seçileceği bu listeden ayrı olarak hazırlanır ve oylamaları aynı zamanda yapılır.

Kurultay seçimlerinde bütün adayların kur'a ile belirlenen harften başlamak üzere soyadına göre hazırlanmış alfabetik listesi kullanılır. Seçilecek üye sayısı kadar üye adı hizasına işaret konularak oy verilir. Fazla işaretlenmiş veya seçilecek üye sayısının %90'ından az işaretlenmiş listeler geçersizdir.

Kurultayda organ seçimlerinde adaylarına aldıkları oy sayısına genel sıralama yapılarak asıl ve yedek üyeler belirlenir. En çok oy alanlar asıl, onlardan sonra gelenler yedek üye seçilmiş olurlar. Eşit oy alanlar arasında ad çekme yoluyla sıra saptanır. Şu kadar ki, organlarda her iki cinsiyetten en az dörtte bir (yüzde yirmibeş) oranında üye bulunur. Her iki cinsiyetten üye seçilmesi gereken organlarda bu husus genel sıralama ile gerçekleşmemiş ise; aynı cinsiyetten aday olanlar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılır. Alınan oya bakılmaksızın her iki cinsiyetten yeterli üye alınarak organlar seçilmiş sayılır. Geri kalanlar o cinsiyetten üyelerin yedeği olur.

Seçimlerde üye tam sayısının beşte birinden az olanlar asıl ve yedek üyeliğe seçilmiş sayılamazlar.

Kurultayın olağan ve olağanüstü toplantıları, çalışma yöntemleri, "Kurultay Yönetmeliği" ile düzenlenir.

CHP KADIN KOLLARI YÖNETMELİĞİ

Kuruluş (md. 1)

İlçe, il ve Genel Merkez düzeyinde, ilgili kademedeki örgüt birimleri ile birlikte sürekli çalışmak üzere yan kol olarak, kadın kolları oluşturulur.

Amaç (md. 2)

Kadın kolları oluşturulmasının amacı CHP'nin başta kadınlar olmak üzere, toplumun çeşitli kesimlerinde daha yaygın olarak benimsenmesini sağlamak, Tüzüğünü, Programını, seçim bildirgesini, Büyük Kongre kararlarını, Parti Meclisi tarafından belirlenen ilkeleri ve politikaları kadınlar arasında yaymak, eğitimde, ailede, çalışma yaşamında, politikada, Türkiye'nin yurt dışında temsil edilmesinde, toplumsal yaşamın her alanında kadınların özgür ve eşit bireyler olarak yer almalarına katkıda bulunmaktır.

İlçe ve İl Kadın Kollarının Görevleri (md. 13)

- a) İlçe ve İl Yönetim kurullarının çalışmalarına yardımcı olmak, Parti ile ilgili etkinliklerde ve seçimlerde İlçe ve İl yönetimleri ile birlikte çalışmak,
- b) Partinin üye sayısını, özellikle kadın üye sayısını arttırmaya çalışmak,
- c) Parti ilkelerini ve programını yaymak için İlçe ve İl yönetiminin izniyle toplantılar düzenlemek,
- d) Mahallelerde çalışma yaparak kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının çözümüne, çalışan kadınların sendikal hak ve özgürlüklerini kullanmalarına, çalışmayan kadınların el emeklerinin değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- e) İlçe kadın kolu başkanı ilçe yönetim kurulu toplantılarına, il kadın kolu başkanı il yönetim kurulu toplantılarına katılır, çalışmaları konusunda bilgi verir ve kendi çalışmalarlarıyla ilgili olarak ilçe ve il yönetim kurulunun önerilerini alır. Kurul çalışmalarlarıyla ilgili görüş bildirir ama oy kullanamaz.
- f) İlçe ve il kadın kolları bu görevleri yerine getirmek için üyelerden veya dışarıdan kişilerin katılım ile alan çalışmalarını kolaylaştırmak üzere, alt kurullar oluşturabilir.
- g) İl kadın kolu ilçe kadın kolu çalışmalarını Genel Merkez'in önerileri doğrultusunda yönlendirir ve ilçe kadın kollarının çalışmaları arasında il düzeyinde eşgüdüm sağlar.

Genel Merkez Kadın Kolumun Görevleri (md. 14)

- a) Parti kurultaylarında ve Parti meclisi'nde alınan kararların kadın kollarının çalışmalarına nasıl yansıtacağını belirlemek ve İlçe ve İl yönetim kurullarına bağlı, bir üst kadın koluna yardımcı olarak çalışan kadın kollarına bu bilgileri aktarmak,
- b) Parti ilkelerini ve Programını yaymak için ilçe ve il kadın kollarının çalışmalarını Türkiye genelinde yönlendirmek, seçim çalışmalarına katılmak,

- c) Yurtiçi ve yurtdışı kadın kuruluşları ile ilişkiler kurarak hem Partiyi tanıtmak, hem de kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklerden yararlanmalarına katkıda bulunmak,
- d) Kadın, erkek eşitliği ve kadın hakları konusunda dünyadaki gelişmeleri izlemek; bu konuda yeni politikalar oluşturulması ve çağdaş çizginin yakalanması için Parti Meclisine katkıda bulunmak,
- e) Cumhuriyet Halk Partisi'nin eğitimde, sağlıkta, çalışma yaşamında, ailede, politikada ve Türkiye'nin yurt dışında temsil edilmesinde ve kısacası toplumsal yaşamın her alanında kadın erkek eşitliğinin ve bunun ön koşulu olarak da laikliğin, demokrasinin ve başta öğretim birliği ilkesi olmak üzere Atatürk ilke ve devrimlerinin savunuculuğunu yapmak. Bu amaçla toplantılar düzenlemek, başkaları tarafından düzenlenen toplantılara katılarak CHP'nin görüşünü savunmak,
- f) Yılda en az bir kere Kadın Kurultayı toplamak
- g) Her yıl en az iki kez Kadın Bakanlığına bağlı kuruluş temsilcileri, üniversitelerdeki kadın araştırma merkezleri yöneticileri, meslek odalarının kadın temsilcileri ile önemli kadın örgütlerinin temsilcilerinin katılacakları danışma toplantıları düzenlemek,
- h) Yayınlar yapmak,
- ı) Genel Merkez Kadın Kolu Başkanı Parti Meclisi toplantılarına katılır, çalışma konusunda bilgi verir ve kendi çalışmalarıyla ilgili olarak Parti Meclisinin önerilerini alır; Parti Meclisinin çalışmaları ile ilgili görüş bildirir ama oy kullanamaz.
- i) Genel Merkez Kadın Kolu görevlerini yerine getirmek için üyelerden veya dışarıdan kişilerin katılımı ile alt kurullar oluşturabilir.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ KADIN PROGRAMI, 8 MART 2002

CHP'NİN FARKLI KADIN POLİTİKALARI

Sosyal demokrat bir partinin kadın hareketinin bakış açısını, örgütlenme ilkeleri ve yöntemlerini ortaya koymaya çalışmak, tartışılmasını sağlamak, hem o hareketi hem de Türkiye siyasetini zenginleştirici bir faaliyettir. CHP, kadınların siyasete etkin katılımları, kadın sorunları ve çözümleri konusunda iddialıdır. Siyasete geriden ve engellerle başlayan kadınların etkin ve yığinsal olabilmeleri için, özel politikalar uygulamayı uygun görmüştür.

CHP'nin uygulamayı uygun bulduğu bu politikalar;

Kota uygulaması,

Kadın Kolları örgütlenmesi,

Programda ve Tüzükte "kadın ve kadın sorunlarının" özel olarak ele alınmasıdır.

1955 yıllarında başlatılan ilk Kadın Kolları örgütlenmesi çalışmaları, 1960'lı yıllarda kuralsal çerçevesine kavuşmuş; kadınlarımızı evlerden çıkarıp, partilere getirmiştir. Bu çalışmalar aynı zamanda tabandaki kadınları parlamentoya taşımıştır. CHP, Kadın Kolları örgütlenmesini gerçekleştiren ilk parti olma, öncülük yapma özelliğini de taşımaktadır.

1980 Öncesi CHP Kadın Kolları

Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk kadın devrimini büyük bir titizlikle ele almış ve bu çabaların bir ürünü olarak, 1935-1946 döneminde TBMM'inde ki kadın parlamenter oranı, Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en yüksek noktasına (%4,5) ulaşmıştır. 1940'lı yıllar bitmeden, TBMM'ndeki kadın temsil oranının giderek düşmesine karşı bir önlem olarak, kadın kollarının çekirdeğini oluşturan oluşumlar CHP içinde filizlenmiştir.

CHP o dönemde, Birleşmiş Milletlerin bugün önerdiği kadın örgütlenmesi türünde bir örgütlenmeyi Kadın Kolları kurarak gerçekleştirmiş ve 1961 yılında Türkiye'de ilk Kadın Kolları Kurultayını toplamıştır. Zamanla bugünkü kotayı andıran uygulamalar, kadın kollarının etkin çalışmaları sonucunda tüzük değişikliğine gidilerek gerçekleştirilmiş; Kadın Kolları Genel Başkanına da Parti Meclisine oy ve söz hakkı sahibi olarak katılma olanağı sağlanmıştır.

Seçimle göreve gelmiş her düzeydeki kadın kolu yönetim kurulları, ana kademelerinin kongrelerine ve önseçime oy hakkı sahibi olarak katılabilmektedir. Ayrıca tüm il kadın kolları başkanları kurultayın doğal delegeleri olmuştur.

Bu dönemde yaşanan İl-İlçe Kadın Kolu Kongrelerinde ve Kadın Kolları Kurultayında üçer aday belirlenir ve bu adaylar, aralarından birinin İlçe, İl Yönetim kuruluna veya Parti Meclisine kadın kolları temsilcisi olarak seçilmesi için, İlçe-İl veya Kurultayın oyuna sunulurdu. Temsilcilere, görev yapmak için seçildikleri organda oy kullanırlardı.

CHP'de kadın kollar, kadınlar için politika okulu olarak düşünülmüştür ve kadınların siyasal ve toplumsal etkinliklerini artırmada çok önemli işlevler terine getirmiştir.

16 Ekim 1981'de CHP, bütün siyasi partilerle birlikte kapatılınca, kadın kollarının çalışmaları da durmuştur.

1982 tarihli T.C. Anayasası'nın, siyasi partilerin kadın kolu kurmasını yasaklaması ise siyasette kadın örgütlenmesini olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu yasak nedeniyle, siyasi partilerin yeniden açılışından sonra CHP; Kadın Kollarını "komisyonlar ve kurullar" şeklinde örgütlemeye çalışmıştır. 1995 yılında Anayasa'nın ilgili maddesi değişip, Kadın ve Gençlik Kolları yasağının kaldırılmasından sonra CHP, kadın örgütlenmesi modelini yeniden hayata geçirmiştir. 1980 sonrası il, ilçe kongrelerini ve kadın kurultayını 1996 yılında gerçekleştirerek öncülük görevini yerine getirmiştir. Bu, 12 Eylül'ün getirdiği yasakların aşılması ve partinin kadınlara yeniden açılması çabasıdır. CHP kadın odaklı politikalarını topluma yansıtmaya çalışırken, bu politikaların ulusal politika olmasını da talep etmektedir.

CHP Kadın Kolları; CHP Program ve Tüzüğü'nün, Kadın Kolları Yönetmeliğinin belirlediği ilkeler doğrultusunda; kadınlara ulaşmaya çalışmaktadır. Bu aynı zamanda, siyasal yaşamı demokratikleştirmeye dönük bir çabadır. Çünkü siyasal katılım ve etkinlik beraberinde gücü, güveni özgürleşme perspektifini de getirmektedir.

Türkiye gibi kadının kuşatılmışlığının yoğun yaşandığı bir ülkede, kadın çalışmaları yapılırken, iki temel noktanın gözetilmesi gerekmektedir. Birincisi; kadınların ne söylediğini, ne beklediğini anlamak; buradan çıkan kadın bakış açısının, partini politikalarına yansımaları sağlamaktır. İkincisi ise, partinin ne söylediğini kadınlara aktarmaya çalışıp; parti bakış açısının kadınlara yansımaları sağlamaktır.

Bu yaklaşım aynı zamanda, siyasal kültürün genişletilmesidir; birbirini anlamaktır; ne istediğini bilmektir; insanı amaçlayan bir siyasal yaklaşımı kurumlaştırmaya çalışmaktır.

ÖRGÜTLENME

İlçede kayıtlı tüm kadın üyelerin katılımıyla gerçekleşen İlçe Kadın Kolları Kongresi'nde İlçe Kadın Kolu Başkanı ve yönetim kurulu üyeleri ile İl Kadın Kolları kongre delegeleri seçilir.

Bu delegelerin oluşturduğu il kadın kolları kongresi, kadın kolları kurultay delegelerini, İl Kadın Kolu Başkanını ve Kadın Kolları Genel Merkez Yönetim Kurulu'nu seçer.

Seçilen Kurultay delegeleri Kadın Kolları Genel Başkanı'nı ve Kadın Kolları Genel Merkez Yönetim Kurulu'nu seçerler.

Bütün bu kurullar, başkanları aracılığı ile parti yönetiminde temsil edilirler. Böylece kadınların kendi aralarındaki demokratik yarış ile oluşan kadın kolları, partimizin her kademesinde kadın örgütlenmesini gerçekleştirdiği gibi; katıldıkları organlarda partinin temel siyasal çalışmaları ile de, doğrudan ilgilenirler.

Kadın Kolları Yönetim Kurulları yaptıkları görev dağılımıyla, sekreter, sayman ve eğitim sekreteri dışında çeşitli çalışma grupları oluştururlar.

ÖRGÜTLENME ÇALIŞMA GRUPLARI

1. Örgütlenme Sorumlusu,
2. Mahalle ve Ev Toplantıları Sorumlusu,
3. Basın-Yayın Sorumlusu,
4. Sivil Toplum Örgütleri Sorumlusu,
5. Propaganda ve Tanıtım Sorumlusu,
6. Yerel Yönetimler ve Çevre Sorunları Sorumlusundan oluşur.

CHP'NİN ÖZEL POLİTİKA TERCİHİ: KOTA

“Kota bir lütuf değil, demokrasinin koşuludur.” CHP'nin eşitsizliği gidermeye yönelik özel kadın politikalarından biri de “kota”dır. 1989'dan beri bütün yönetim organlarında %25 cinsiyet kotası uygulanmaktadır. Çünkü kadınlar siyasal partilere üye olsalar da yönetici olamamaktadırlar. Kota, bir cinsin; uygulamada kadınların yönetimlerde var olmalarını sağlamak amacını taşır. Bu uygulama dünyada birçok sol partide görülmektedir. “Kota”, siyasal yaşamda temsil edilmeyen bir cinse, en azından belirli oranda temsil güvencesi getiren, eşitlikçi ve demokrat bir uygulamadır. Batı Avrupa ve İskandinav ülkelerindeki kota uygulaması İsveç'te %40 iken, ekonomik gelişme düzeyleri bakımından Türkiye'ye benzeyen Latin Amerika ülkelerinde, örneğin Meksika'da %30, Şili'de %40, Venezüella'da %20 gibi oranlarla karşılaşılmaktadır. CHP'de, ilçe ve il yönetimlerinde ve en üst organ olan Parti Meclisi'nde %25 kota uygulaması sürdürülmektedir.

Kuşkusuz, yıllardan beri başarıyla uygulanan cinsiyet kotasını, yönetimlerin ötesine taşımak; yerel ve genel seçimlere ve bunun sonucunda, seçimle gelinen görevlere yansıtma için gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

Dünyayı iyi izleyenler, kadınlardaki yüksek değişim talebinin farkındadırlar. “Kadınlar hak etsin de gelsin” türünden söylemlere suyun akışını aynı yatakta tutma çabalarına son verilmezse, insan kaynaklarının yarısı kullanılmamaya devam edilirse, Türkiye'nin demokrasiyle buluşması gecikecektir.

KAYNAKÇA

- Ackelsberg, Martha A., Mary Lydon Shanley (1996). "Privacy, Publicity, and Power: A Feminist Rethinking of the Public-Private Distinction", **Revisioning The Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, (der.) Nancy Hirschmann ve Christine Di Stefano, Westview Publications, Boulder, Colo
- Acker, Joan (1989). "Making Gender Visible", **Feminism and Sociological Theory**, (der.) Ruth A. Wallace, Sage Publications, London
- Agacinski, Sylviane (1998). **Cinsiyetler Siyaseti**, Dost Yayınları, Ankara
- Ahıska, Meltem (1996). "'Kimlik' Kavramı Üzerine Fragmanlar", **Defter 27**, Bahar 1996
- Akal, Cemal Bali (1998). **İktidarın Üç Yüzü**, Dost Yayınları, Ankara
- Benhabib, Seyla, Drucilla Cornell (1987). "Introduction: Beyond the Politics of Gender", **Feminism As Critique**, (der.) Seyla Benhabib&Drucilla Cornell, University of Minnesota Press, Minneapolis

- Bora, Aksu (2002). “Olmayanın Nesini İdare Edeceksin?": Yoksulluk, Kadınlar ve Hane”, **Yoksulluk Halleri**, (der.) Necmi Erdoğan, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul
- CHP Parti Programı
- CHP Tüzük, Temmuz 2001
- CHP Kadın Kolları Yönetmeliği, 2001
- CHP 29. Olağan Kurultayı Parti Meclisi Çalışma Raporu, 30 Haziran - 1 Temmuz 2001
- CHP Kadın Programı, 8 Mart 2002
- Connell, R. W. (1998). **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Corrin, Chris (1999). **Feminist Perspectives On Politics**, Longman, London and New York
- Çaha, Ömer (1996). **Sivil Kadın: Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın**, Vadi Yayınları, Ankara

- Denzin, Norman K., Yvonna S. Lincoln (1998). **Collecting and Interpreting Qualitative Materials**, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi
- Dietz, Mary (1993). “Bağlam Her Şeydir: Feminizm Ve Yurttaşlık Teorileri”, **Birikim** 55, Kasım 1993
- Donovan, Josephine (1997). **Feminist Teori**, İletişim Yayınları, İstanbul
- Eisenstein, Zillah (1988). **The Female Body And The Law**, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London
- Eisenstein, Zillah (1994). “Ataerkil Sistem, Annelik, Kamusal Hayat” , **İLEF Yıllık** 1993, AÜİF Y/3, Ankara, 1994
- Eisenstein, Zillah (1996). “Equalizing Privacy and Specifying Equality”, **Revisioning The Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, (der.), Nancy Hirschmann ve Christine Di Stefano, Westview Publications, Boulder, Colo
- Friedan, Betty (1965). **The Feminine Mystique**, Penguin Books, London
- Garnett, Stephanie (1987). **Gender**, Tavistock Publications, London

- Hartsock, Nancy C.M. (1996). “Community/Sexuality/Gender: Rethinking Power”, **Revisioning the Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, (der.), Nancy Hirschmann Ve Christine Di Stefano, Westview Publications, Boulder, Colo
- Hirschmann, Nancy, Christine Di Stefano (der.) (1996). **Revisioning the Political: Feminist Reconstructions of Traditional Concepts**, Westview Publications, Boulder, Colo
- Hirschmann, Nancy J., Christine Di Stefano (1996). “Introduction: Revision, Reconstruction, and the Challenge of the New”, **Revisioning The Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, Westview Publications, Boulder, Colo
- Hirschmann, Nancy J. (1996). “Revisioning Freedom: Relationship, Context, and the Politics of Empowerment”, **Revisioning The Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, Westview Publications, Boulder, Colo
- Jorgensen, Danny L.(1989). **Participant Observation**, Sage Publications
- Kalaycıoğlu, Ersin (1983). **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, İÜSBF Yayın No:10, İstanbul

- Keane, John (1994). **Demokrasi Ve Sivil Toplum**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Kenelly, Ivy, Sabine Merz, Judith Lorber (2001). "What Is Gender?", **American Sociological Review**, Aug 2001
- Komter Aafke (1991). "Gender, Power And Feminist Theory", **The Gender Of Power**, Sage Publications,(der.), Kathy Davis, Monique Leijenaar, Jastine Oldersma, London
- Lloyd, Genevieve (1996). **Erkek Akıl: Batı Felsefesinde 'Erkek' Ve 'Kadın'**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Mansbridge, Jane (1996). "Reconstructing Democracy", **Revisioning the Political: Feminist Reconstruction of Traditional Concepts**, (der.), Nancy Hirschmann ve Christine Di Stefano, Westview Publications, Boulder, Colo
- Millett, Kate (1987). **Cinsel Politika**, Payel Yayınları, İstanbul
- Miller, Jody, Barry Glassner (1997). "The 'Inside' and the 'Outside': Finding Realities in Interviews", **Qualitative Research: Theory, Method and Practice**, (der.) David Silverman, Sage Publications, London
- Mitchel, Juliet, Ann Oakley (1998). **Kadın ve Eşitlik**, Pencere Yayınları, İstanbul

- Mulgan, Geoff (1995). **Antipolitik Çağda Politika**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Pateman, Carole (1993). “Kardeşlerarası Toplumsal Sözleşme”, **Sivil Toplum ve Devlet**, (der.) John Keane, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Phillips, Anne (1995). **Demokrasinin Cinsiyeti**, Metis Yayınları, İstanbul
- Phillips, Anne (1994). “Feministler Liberal Demokrasiden Vazgeçmeli mi?”, **Mürekkep**, Haziran 1994
- Phillips, Anne (1993). “Democracy And Difference”, **Democracy And Difference**, (der.) Anne Phillips, Polity Press
- Punch, Kate (1998). **Introduction To Social Research**, Sage Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi
- Ramazanoğlu, Caroline (1998). **Feminizm Ve Ezilmenin Çelişkileri**, Pencere Yayınları, İstanbul
- Randall, Vicky (1993). **Women&Politics: An International Perspective**, The Macmillan Press Ltd., England

- Schüler, Harald (1999). **Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik**, İletişim Yayınları, İstanbul
- Silverman, David (1993). **Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction**, Sage Publications, London
- Talaslı, Gülay (1996). **Siyaset Çıkmazında Kadın**, Ümit Yayıncılık, Ankara
- Tekeli, Şirin (1981). **Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat**, Birikim Yayınları
- Tekeli, Ş., Meryem Koray (1991). **Devlet-Kadın-Siyaset**, TUSES Vakfı Yayınları, Aralık 1991
- Üşür, Serpil (1994). “Feminizmin Cinsiyetten Arındırılmış Bireyi Ve Feminist Eleştirisi”, **Mürekkep**, Haziran 1994
- Üşür, Serpil (1997). **Siyasal Yaşam Ve Kadınlara Destek Politikaları**, Ankara Üniversitesi KASAUM Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi
- Üşür, Serpil (1998). **Siyasi Partilerde Ve Sendikalarda Cinsiyetçilik**, KSSGM Kadın İstihdamını Geliştirme Projesi Çerçevesinde Yapılan Yayınlanmamış Araştırma (H. Kozaklı ve M. Yeğen ile birlikte)

- Üşür, Serpil (2000). **Siyasi Örgütlerde Cinsiyetçiliğe Karşı Eğitim Rehberi**, Ankara Üniversitesi KASAUM Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi
- Yaraman, Ayşegül (1999). **Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili**, Bağlam Yayınları, İstanbul
- Young, Iris Marion (1989). “Polity And Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship”, **Feminism&Political Theory**,(der.), Cass R. Sunstein, The University of Chicago Press, Chicago and London

ÖZET

Bu tezin amacı, feminist teorinin getirdiği eleştiriler doğrultusunda siyaset biliminin ve hukukun bazı temel kavramlarına bakarak, bu eleştiriler bağlamında Türkiye'deki siyasi partilerin "kadın"a bakışını açığa çıkarmaktır. Bu amaçla, kadınların ve erkeklerin siyaseti tanımlama biçimleri ve siyasetle kurdukları ilişkiler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Eşitlik, özgürlük, demokrasi, temsil, katılım, vatandaşlık, iktidar, siyaset, kamusal alan ve özel alan, tezin kavramsal çerçevesini oluşturur.

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın yöntemi, veri toplama teknikleri ve kavramsal çerçevesi tanımlanmaktadır: Tezde niteliksel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Veriler, seçilen bir Siyasi Parti İlçe Teşkilatı'nda dört buçuk ay süreyle yapılan katılımcı gözlem, yüz yüze görüşme, sözlü ve yazılı metin analizi teknikleriyle toplanmıştır. İkinci bölümde, seçilen Siyasi Partinin Türk Siyaset yelpazesindeki yeri ve kadın politikalarına bakılarak, parti metinlerinde kadına nasıl yer verildiğine bakılmıştır. Üçüncü bölümde ise, katılımcı gözlem ve yüz yüze görüşme teknikleriyle derlenen verilerden yola çıkılarak, Türkiye'deki bir siyasi partide kadın, erkek ve siyaset ilişkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULLARI
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ABSTRACT

This study aims to examine the perspective of woman of Turkish political parties, in the context of critics of feminist theory on some basic concepts of political science and law. In this view, how woman and man define politics and interact with politics is analysed in a comparative way. Equality, freedom, democracy, representation, participation, citizenship, power, politics, public and private sphere constitute the conceptual framework of this thesis.

The thesis consists of three main chapters. In the first chapter, the method of the research, the techniques of gathering data and conceptual framework are introduced. The technique used in this research is qualitative research method. Data were collected through, over four and a half months in pilot local branch of a political party, the techniques of participant observation, face-to-face interview and oral and written text analysis. In the second chapter, the position of women in the programme of the party is examined, in the light of the party's political position in Turkish political life and its women politics. The objective of the third chapter is to make relations between women, men and politics in this political party evident, in the light of data gathered through the techniques noted above.